

MONITOR VAN GELIJKWAARDIGE KANSEN EN EVENREDIGE POSITIES OP DE ARBEIDSMARKT, ONGEACHT MIGRATIEACHTERGROND DERDE METING

KLANT Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
AUTEUR(S) Michiel Bosma, Maartje Gielen, Victor Hoornweg, Lisa Geerts en Inge Clemens
DATUM 21 december 2023
VERSIE Definitief eindrapport

Inhoudsopgave

0	Conclusies en samenvatting	4
0.1	Conclusies	4
0.2	Samenvatting	11
	<i>Achtergrond en doel monitor gelijkwaardige kansen</i>	11
	<i>Samenvatting Hoofdstuk 3 'Onderwijsprestaties'</i>	11
	<i>Samenvatting Hoofdstuk 4 'Kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na studie'</i>	14
	<i>Samenvatting Hoofdstuk 5 'Arbeidsparticipatie, sociale zekerheid en posities'</i>	15
	<i>Samenvatting Hoofdstuk 6 'Statushouders'</i>	16
0.3	Aanwijzingen voor verdiepende analyses of aanpassing voor vervolganalyses	16
1	Inleiding	18
1.1	Achtergrond en aanleiding	18
1.2	Doelstelling van de monitor	18
1.3	Reikwijdte monitor en verschillen met de vorige editie	19
1.4	Leeswijzer	21
2	Ontwikkeling migratiegroepen	22
2.1	Inzoomen op de populatie	22
2.2	Een gestage stijging in het aandeel van de groepen met een Europese of buiten-Europese achtergrond	23
2.3	Een grote diversiteit aan ontwikkelingen en samenstellingseffecten voor de 1 ^{ste} en 2 ^{de} generatie buiten-Europees	24
2.4	Een andere samenstelling voor de onderwijsgaande leeftijdscategorie van 12 tot en met 30 jaar oud voor de 1 ^{ste} en 2 ^{de} generatie buiten-Europees	25
2.5	Een duidelijke afname van het aandeel burgers met een Duitse achtergrond t.o.v. burgers met een Poolse achtergrond	27
2.6	Grote verschillen in de verdeling 1 ^{ste} en 2 ^{de} generatie binnen specifieke herkomstlanden	28
3	Onderwijsprestaties	30
3.1	Verschillen in het derde leerjaar worden kleiner, maar dit komt niet (volledig) terug in de behaalde diploma's	30
3.2	Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond doen vaker een lager mbo-niveau (verschillen nemen toe) en stoppen relatief vaak in het onderwijs (verschillen nemen af)	43
3.3	De hoogste behaalde opleiding van de tweede generatie met een Europese migratieachtergrond wijkt doorgaans nauwelijks af van het gemiddelde, maar die van de tweede generatie Buiten-Europees ligt lager	52
3.4	Lager toetsadvies terug te zien in verschillen in onderwijsniveaus in het 3de leerjaar van de middelbare school	57
4	Kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na studie	60
4.1	Burgers met een 2e generatie migratieachtergrond hebben blijvend meeste moeite met vinden van een stage	60
4.2	Burgers met een 2 ^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben na het mbo veel last van hoge werkloosheid en 1e generatie heeft na bachelor/master meer moeite bij vinden van een baan	65

5	Arbeidsparticipatie, sociale zekerheid en posities	73
5.1	Grote blijvende verschillen bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond	74
5.2	Blijvende achterstand in arbeidsparticipatie van burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond	76
5.3	Burgers met buiten-Europese migratieachtergrond hebben laagste lonen; burgers met eerste generatie Europese migratieachtergrond hebben vaakst een flexibele arbeidsrelatie	83
6	Statushouders	91
6.1	Zeker de helft van de asielvergunningen zijn sinds 2014 verleend aan burgers uit Syrië	91
6.2	Langere verblijfsduur gaat gepaard met een hoger onderwijsniveau	92
6.3	Voornamelijk deeltijd werk in de horeca, handel en uitzendbranche op basis van een tijdelijk contract	93
6.4	Het aandeel uitkeringsgerechtigden daalt sterk naarmate men langer statushouder is	94
6.5	Belangrijkste inkomstenbron is vaak de uitkering	95
6.6	Geen grote inkomensverschillen tussen verschillende nationaliteiten	96
A.	Indicatoren per thema	97
B.	Scores per onderwerp	98
B.1	Indicatoren samenvattende score: middelbare schoolniveau	98
B.2	Indicatoren samenvattende score: stoppen met onderwijs	98
B.3	Indicatoren samenvattende score: mbo-niveau	99
B.4	Indicatoren samenvattende score: hoogst behaalde opleiding	99
B.5	Indicatoren samenvattende score: stage vinden	100
B.6	Indicatoren samenvattende score: baan vinden na mbo	100
B.7	Indicatoren samenvattende score: baan vinden na bachelor of master	100
B.8	Indicatoren samenvattende score: participatie en sociale zekerheid	101
C.	Referenties	102

0 Conclusies en samenvatting

Voor u ligt de derde editie van de 'Monitor gelijkwaardige kansen en evenredige posities op de arbeidsmarkt, ongeacht migratieachtergrond'. In dit hoofdstuk 'conclusies en samenvatting' worden de volgende zaken besproken:

1. Conclusies:
 - a. De belangrijkste overkoepelende hoofdconclusies en inzichten uit deze derde meting;
 - b. Een vergelijking met de belangrijkste conclusies uit de tweede meting;
2. Samenvatting:
 - a. Achtergrond en doel van de monitor;
 - b. Samenvatting per (kern)hoofdstuk.
3. Aanwijzingen voor verdiepende analyses of aanpassing voor vervolganalyses.

Vooraf is het belangrijk om op te merken dat we de volgende **hoofdgroepen** steeds vergelijken met de totale Nederlandse bevolking:

- a. Burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- b. Burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- c. Burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond;
- d. Burgers met een tweede generatie Europese migratieachtergrond;
- e. Burgers zonder migratieachtergrond.

0.1 Conclusies

0.1.1 *Belangrijkste overkoepelende conclusies en inzichten uit deze derde meting*

In deze editie van de monitor komen de volgende overkoepelende hoofdconclusies naar voren:

- a. Samenstellingseffecten en verblijfsduur spelen een belangrijke rol;
- b. In het onderwijs zien we een inhaalslag bij de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- c. In de overgang naar de arbeidsmarkt en op de arbeidsmarkt zien we grotendeels blijvende verschillen, met name bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond zijn er grote verschillen en de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben relatief veel last van de conjunctuur.

We lichten deze punten hierna verder toe.

Samenstellingseffecten en verblijfsduur spelen een belangrijke rol

Overkoepelend zien we dat samenstellingseffecten een belangrijke rol spelen in de geconstateerde ontwikkelingen.

Zo zien we bij de groep burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond (vooral bij de leeftijdscategorie 12 tot en met 30 jaar oud) een daling in percentages van de zogenaamde klassieke migratielanden (Indonesië, Marokko, Nederlandse Cariben, Suriname en Turkije) met uitzondering van de Nederlandse Cariben (dat percentage bleef ongeveer gelijk). Deze aanzienlijke daling van de klassieke migratielanden in relatieve (en licht in absolute) zin wordt voornamelijk gecompenseerd door de grote stijging van de groep burgers met een Aziatische herkomst. Vooral de groep burgers met een Syrische achtergrond is sterk gestegen, maar we zien de stijging ook bij burgers uit Afghanistan en uit de overige Aziatische landen. Deze ontwikkelingen bepalen ook voor een vrij groot gedeelte het algemene beeld van de groep burgers van de 1ste generatie vanuit buiten-Europa. Vooral de relatieve

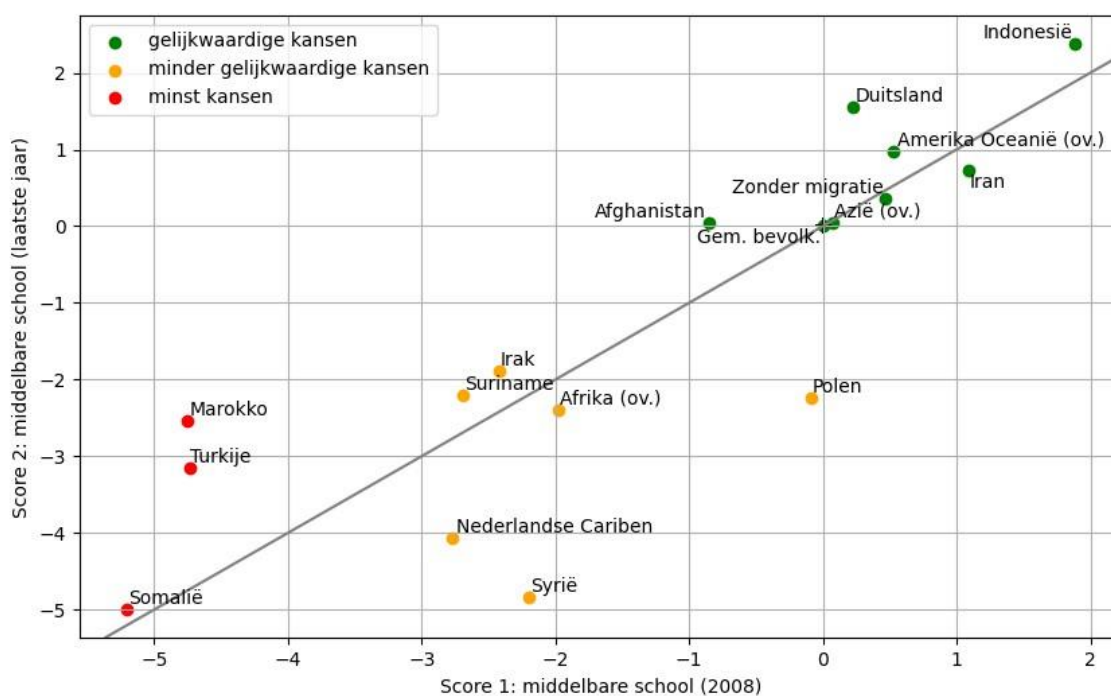
percentages van de groepen die in Nederland een meer gelijkwaardige positie aan het bereiken zijn dalen ten opzichte van groepen met een meer ongelijkwaardige positie. Dit maakt dat we een diffuus beeld moeten presenteren. Terwijl een groot aantal klassieke migratiegroepen vooruitgang boeken in het onderwijs, blijft het beeld door deze ontwikkelingen over de gehele linie wisselend voor de eerste generatie vanwege deze trends.

Zo zien we bijvoorbeeld een grote instroom sinds 2014 van burgers met een Syrische achtergrond. Burgers met een eerste generatie Syrische migratieachtergrond hebben een relatief laag mbo-niveau en zijn uiteindelijk oververtegenwoordigd in de bijstand. Dit beeld komt overeen met de conclusies van het CBS dat statushouders, waarvan een groot deel een Syrische achtergrond heeft (dit is een specifieke groep binnen de burgers met een eerste generatie migratieachtergrond), bij binnenkomst een relatief laag onderwijsniveau hebben en dat zij goed zijn vertegenwoordigd in de bijstand (zie hoofdstuk 6).

Bij de groep burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond zien we een grote daling van de burgers met als herkomstland Indonesië. De groep is relatief hoog opgeleid. De afname van het aandeel van deze groep resulteert in afgezwakte positieve trends op het gebied van onderwijs. Bij de tweede generatie buiten-Europees zijn Turkije en Marokko de grootste herkomstlanden voor de leeftijdscategorie 12 tot en met 30 jaar oud en zijn deze landen dus sterk bepalend in de ontwikkelingen die we zien voor de groep burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond.

We zien daarnaast dat de conclusies die op het niveau van de hoofdgroepen worden getrokken lang niet altijd gelden voor de onderliggende landen. Met andere woorden: binnen de hoofdgroepen is er nog een grote diversiteit. Zo horen zowel burgers met een Indonesische als Turkse migratieachtergrond tot de buiten-Europese groep, maar behalen de scholieren met Indonesische migratieachtergrond hogere niveaus in het middelbaar onderwijs dan gemiddeld, terwijl de scholieren met Turkse migratieachtergrond juist ondergemiddelde niveaus halen.

Maar ook binnen specifieke herkomstgroepen zijn er soms grote verschillen tussen thema's of indicatoren. Ter illustratie zien we bijvoorbeeld bij burgers met een Turkse migratieachtergrond een heel specifiek beeld, namelijk relatief grote achterstanden op de middelbare school (zie hoofdstuk 3,

figuur 19), terwijl deze groep ten opzichte van burgers uit andere herkomstlanden een relatief hoog mbo-niveau doen en relatief weinig schooluitval hebben (zie hoofdstuk 3, figuur 30).

In deze derde meting zien we tot slot, net als in de tweede meting, dat verblijfsduur een belangrijke rol speelt: de positie van de burgers met een eerste generatie buiten-Europese achtergrond die korter dan vijf jaar in Nederland zijn is substantieel minder goed dan degenen die langer dan vijf jaar in Nederland verblijven. Naarmate personen langer in Nederland wonen, worden de verschillen kleiner, maar ze verdwijnen doorgaans niet. Een goed voorbeeld is de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van statushouders, die ondergemiddeld is, maar wel met de tijd toeneemt.

In het onderwijs zien we een inhaalslag bij de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond

Als we kijken naar het onderwijsniveau op de middelbare school dan zien we vooral grote verschillen voor de burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond.

In 2022 zien we ten opzichte van 2013 een verbetering in het onderwijsniveau in het 3e leerjaar voor de burgers met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond**. De burgers van 12 tot en met 30 jaar met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond komen het vaakst uit Marokko of Turkije (zie hoofdstuk 2, figuur 6). Bij de burgers uit deze twee herkomstlanden zien we inderdaad dat de verschillen in onderwijsniveau in het derde leerjaar kleiner zijn in 2022 ten opzichte van 2013. Dit komt overeen met de positieve ontwikkelingen die het CBS schetst in Integratie en samenleven (2022). In die studie ligt de focus op klassieke migratielanden (Turkije, Marokko en Suriname, Nederlandse Cariben, Indonesië.) Zoals hierboven ook al benoemd worden de positieve ontwikkelingen afgezwakt door de afname van het aandeel van de relatief hoogopgeleide burgers met een Indonesische achtergrond.

De verbetering in het onderwijsniveau zien we niet bij de burgers met een **eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond**. Dit komt door nieuwe instroom en een aanzienlijke verandering van de samenstelling. In de groep burgers met een eerste generatie migratieachtergrond is het aandeel van de klassieke herkomstlanden aanzienlijk kleiner (zie hoofdstuk 2, figuur 5). Hier zien we vooral grote instroom sinds 2014 van burgers met een Syrische achtergrond. Deze groep heeft een lager niveau in het derde leerjaar van de middelbare school en de verschillen zijn voor de eerste generatie in 2022 ten opzichte van 2013 ook toegenomen.

Wij kijken in dit onderzoek, niet alleen naar sec verschillen, maar ook naar verschillen na correctie voor achtergrondkenmerken in een zogenoemde evenredigheidsanalyse. Zie de box hieronder.

Evenredigheidsanalyse betekent dat we kijken naar welke verschillen tussen de groepen overblijven nadat we corrigeren voor andere kenmerken van de personen binnen de groepen. Voor de onderwijsindicatoren controleren wij hierbij voor het geslacht van de persoon en het totale inkomen van de ouder(s) en waar mogelijk/zinvol leeftijd. We gebruiken het totale inkomen van de ouder(s) als proxy voor opleidingsniveau, omdat het opleidingsniveau van ouders met een migratieachtergrond relatief vaak onbekend is.

Bij het gebruik van het totale inkomen van de ouder(s) moeten een aantal kanttekeningen worden geplaatst. Het inkomen van de ouders van burgers met een eerste generatie migratieachtergrond is relatief vaak onbekend. Voor ouders van burgers met een tweede generatie migratieachtergrond kan het inkomen daarnaast een te lage inschatting geven van het opleidingsniveau van de ouders en leiden tot overcorrectie.

Wanneer verschillen kleiner worden door te corrigeren voor het totale inkomen van de ouder(s) betekent dit niet dat de verschillen er niet zijn, maar dat de verschillen samenhangen met het totale inkomen van de ouder(s). Verschillen in het totale inkomen van de ouder(s) kunnen op zichzelf ook weer een gevolg van de migratieachtergrond zijn.

(Totaal inkomen van de ouders is meegenomen in kwartielen. Als er geen totaal inkomen van de ouders bekend is dan is de waarneming in het laagste kwartiel ingedeeld. Zie voor meer details over deze correctie het technisch rapport).

Verschillen in het middelbare schoolniveau (in het derde leerjaar en behaald diploma) kunnen in grote mate verklaard worden door geslacht, totaalinkomen van de ouders (en leeftijd bij de indicator behaald diploma). In 2008 was het verschil in middelbare schoolniveau na correctie voor achtergrondkenmerken het grootst voor burgers met een **tweede generatie buiten-Europese achtergrond**. Dit verschil is echter in 2022 verdwenen. Dit komt overeen met de conclusies van onderzoek van Risbo (2023) dat focust op verschillen na correcties voor achtergrondkenmerken. Risbo constateert positieve ontwikkelingen in het onderwijs voor burgers met een migratieachtergrond. Echter, ongecorrigeerd is het middelbare schoolniveau van burgers met een tweede generatie buiten Europese migratieachtergrond in 2022 nog steeds lager dan dat van de gemiddelde bevolking. We zien dit ook bij mbo-niveau. De verschillen in mbo-niveau blijven ongecorrigeerd gelijk, maar nemen na correctie voor leeftijd, geslacht en totaalinkomen van de ouders af over de tijd voor burgers met een tweede generatie migratieachtergrond. De verschillen in het onderwijs kunnen dus steeds beter verklaard worden door achtergrondkenmerken, maar deze verschillen zijn er nog steeds.

In de overgang naar de arbeidsmarkt en op de arbeidsmarkt zien we grotendeels blijvende verschillen, met name bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond zijn er grote verschillen en de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben relatief veel last van de conjunctuur.

Voor de burgers met een **eerste generatie migratieachtergrond** zijn de verschillen in mbo-niveau zowel ongecorrigeerd als gecorrigeerd toegenomen over de tijd. De verschillen in kans op een baan na het behalen van een mbo-diploma namen voor deze groep ongecorrigeerd toe over de tijd (met andere woorden: de achterstand wordt groter). Als we corrigeren voor achtergrondkenmerken zien we juist een afname van deze verschillen over de tijd. Er blijven echter verschillen. Het verschil in kans op het vinden van een baan na een bachelor- of masterdiploma blijft gelijk over de tijd, maar na correctie voor achtergrondkenmerken nemen deze verschillen wel af over de tijd. Er zijn in 2022 echter nog steeds verschillen. Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond hebben een aanzienlijk lagere mate van arbeidsparticipatie en zijn oververtegenwoordigd in de bijstand. De arbeidsmarktpositie van burgers met een eerste generatie migratieachtergrond is zonder correctie voor achtergrondkenmerken gelijk gebleven. Met correctie voor achtergrondkenmerken zijn de verschillen in arbeidsmarktpositie, kleiner dan zonder correctie, maar wel toegenomen over de tijd (in 2022 zijn de gecorrigeerde verschillen groter dan in 2013 en in 2013 groter dan in 2008). Het gemiddelde uurloon van burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond is ook na correctie voor andere kenmerken het laagst van alle groepen.

Voor de indicatoren die gaan over de overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt controleren wij in de evenredigheidsanalyse voor het geslacht van de persoon, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd en studierichting en voor duur vinden van een baan na het diploma corrigeren we voor opleidingsniveau.

Bij de indicatoren die gaan over de arbeidsparticipatie, sociale zekerheid en posities is in de evenredigheidsanalyse gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), de hoogst behaalde opleiding, sector van meest recente baan, burgerlijke staat en het aantal kinderen.

Als we zien dat bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt na correctie voor achtergrondkenmerken, waaronder onderwijsniveau, er geen (of kleine) verschillen resteren, dan betekent dit niet dat de verschillen er niet zijn, maar dat ze komen door bijvoorbeeld een lager opleidingsniveau wat samenhangt met migratieachtergrond. Met andere woorden: De verschillen in het onderwijs werken door op de arbeidsmarkt.

Bovendien kan de uitgevoerde correctie voor inkomen van ouders leiden tot overcorrectie, omdat van een deel van de ouders het inkomen niet bekend is en van een deel van de ouders het inkomen waarschijnlijk lager is dan we op basis van hun opleiding zouden verwachten (zie voor nadere uitleg box over evenredigheidsanalyse op de vorige pagina).

Bij burgers met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** zien we blijvende achterstanden als het gaat om het vinden van het stage of leerwerkplek of het vinden van een baan na het mbo. Ook na correctie voor

achtergrondkenmerken hebben burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond nog altijd meer dan de andere groepen moeite met het vinden van een stage of leerwerkplek op het mbo en met het vinden van een baan na het behalen van een mbo-diploma. Bij het vinden van een baan na het mbo kan het lagere mbo-niveau (zie vorige conclusie) een rol spelen. Dit hebben we niet verder onderzocht, maar we zien hier wel aanwijzingen voor in de analysesresultaten. We zien bij de kans op het vinden van een baan na het mbo ook dat de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond relatief veel last hebben van de hoge werkloosheid in 2013 (met andere woorden: deze groep heeft relatief veel last van laagconjunctuur). Ook bij andere indicatoren (werkloosheid, participatie bijstand) is de hoge conjunctuurgevoeligheid van deze groep zichtbaar. Het beeld is heel anders na het behalen van een bachelor- of masterdiploma. De hoogopgeleide 2de generatie met buiten-Europese migratieachtergrond vindt juist vaker een baan dan op basis van de achtergrondkenmerken verwacht zou worden. Maar ook de hoogopgeleide 2de generatie met buiten-Europese migratieachtergrond is iets gevoeliger voor conjunctuur dan gemiddeld. Tot slot stromen de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond minder vaak door van een tijdelijke naar een vaste baan.

0.1.2 *Belangrijkste ontwikkelingen ten opzichte van de tweede meting*

Een van de doelen van de monitor is om ontwikkelingen en trends in de tijd te volgen. Om die reden grijpen wij hieronder terug naar de zes belangrijkste bevindingen uit de tweede meting van de monitor uit maart 2023 en laten we zien hoe de ontwikkelingen op deze thema's sindsdien zijn geweest. In deze derde meting hebben we slechts een selectie van indicatoren meegenomen die we in de tweede meting bekeken. Daarom kunnen we niet overal uitspraken over doen.

1. *Derde meting levert nieuwe inzichten: Wel sprake van verbetering van de positie van burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond in het onderwijs*

In deze derde meting, die zich meer dan de vorige editie richt op onderwijs, zien we dat de **tweede generatie** op veruit de meeste indicatoren het beter doet dan de eerste (bijvoorbeeld hogere mbo-niveaus en hogere niveaus diploma's op de middelbare school) en ook op een aantal indicatoren een betere ontwikkeling laat zien. Een goed voorbeeld dat dit illustreert is dat we in deze derde meting zien dat het verschil in het derde leerjaar op de middelbare school verkleint (maar blijft bestaan) voor de tweede generatie, zowel buiten-Europees als Europees, en niet voor de eerste generatie. In deze nieuwe indicator zien we dus wel verbetering, maar dit zien we niet volledig terug in de behaalde diploma's. Dit is ook de reden dat we deze verbetering bij de tweede meting nog niet zagen. Zie ook (de samenvatting bij) hoofdstuk 3.

2. *Derde meting bevestigt: Achterstanden het grootst bij burgers met buiten-Europese achtergrond, ook na correctie voor achtergrondkenmerken*

Bij deze derde meting zien we net als in de eerste en de tweede meting van de 'monitor gelijkwaardige kansen' dat de verschillen op de arbeidsmarkt zich voornamelijk concentreren bij de burgers met een buiten-Europese achtergrond. Dit verschil blijft bestaan voor de (in Nederland geboren) tweede generatie, zij het in iets mindere mate. De burgers met een buiten-Europese achtergrond hebben achterstanden op het terrein van onderwijs (niveaus, doorstuderen, uitval), bij het vinden van een stage, op de 'werkvloer' (baanzekerheid), in de sociale zekerheid (percentages en uitstroom naar werk) en bij algemene arbeidsmarktindicatoren (werkloosheid, participatie). De verschillen nemen in het algemeen af als gecorrigeerd wordt voor (geobserveerde) achtergrondkenmerken. Bij een aantal indicatoren verdwijnen ze helemaal. Echter, bij veel onderzochte indicatoren blijven de verschillen ook na correctie substantieel. In deze derde meting zien we dat de verschillen in (bruto en netto) arbeidsparticipatie als wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), de hoogst behaalde opleiding, sector van meest recente baan, burgerlijke staat en het aantal kinderen aanzienlijk kleiner zijn, maar wel blijven bestaan.¹ Hiermee kan dus net als in eerdere metingen geconcludeerd

¹ Dit wijkt af van de resultaten in de tweede meting. Dit komt doordat de modellen verbeterd zijn.

worden dat er voor deze groepen op de meeste van de onderzochte indicatoren geen sprake is van een evenredige arbeidsmarktpositie.

3. Derde meting bevestigt: Toename achterstanden eerste generatie Europees

Op een deel van de indicatoren liet de tweede meting in het laatste decennium een duidelijke verslechtering zien van de positie van de eerste generatie met een Europese migratieachtergrond, waardoor deze groep inmiddels substantiële achterstanden heeft.² Dit zagen we in de tweede meting met name bij de indicatoren 'in het onderwijs' en 'op de werkvloer' en niet of in mindere mate als het gaat om indicatoren als werkloosheid, participatie en sociale zekerheid. Nadere analyses tonen dat de achterstanden van de groep met een eerste generatie Europese migratieachtergrond met name te vinden zijn bij degenen die korter dan vijf jaar in Nederland verblijven. Dit wordt in deze derde meting bevestigd.

In deze derde meting zie we daarnaast dat de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond vaker dan gemiddeld een tijdelijk contract hebben en dat per saldo de totale doorstroom naar een vast contract (dus bij hun eigen of een andere werkgever samen) ook bij deze groep lager is dan voor burgers zonder migratieachtergrond.³

Gemiddeld genomen blijven de uurlonen van deze groep bovengemiddeld dalen, waardoor ze anno 2022 (voor het eerst) zelfs gemiddeld een lager gemiddeld uurloon hebben dan de groep met de grootste achterstanden op de arbeidsmarkt (eerste generatie buiten-Europees).

Echter, we zien sterke regionale variatie van uurlonen van de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond. In de arbeidsmarktregio's met gemiddeld de laagste uurlonen ligt het uurloon van de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond het allerlaagst en in de arbeidsmarktregio's met gemiddeld de hoogste uurlonen ligt het uurloon van de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond juist het allerhoogst. Er zit dus veel variatie in deze groep.

4. Derde meting bevestigt: Conjunctuurgevoeligheid buiten-Europese groep

In de tweede meting zagen we voor zowel de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond als de tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond een relatief grote conjunctuurgevoeligheid. Zo zagen we dat de werkloosheid in 2013 (hoogtepunt van de werkloosheid) het sterkst steeg voor deze twee groepen. In de vorige meting zagen we voor deze twee groepen ook in 2020 achteruitgang op enkele indicatoren, waaronder werkloosheid en indicatoren in sociale zekerheid. De werkloosheid nam voor deze twee groepen toe in 2020, terwijl die voor de andere groepen ongeveer gelijk bleef. Deze hoge werkloosheid in 2020 kan te maken hebben met coronagerelateerde maatregelen. Hoewel coronagerelateerde maatregelen niet per definitie te maken hebben met de conjunctuur wordt wel het beeld bevestigd dat de burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond een relatief kwetsbare arbeidsmarktpositie hebben. Deze groepen hebben ook vaker dan gemiddeld geen vast contract (Alleen burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond hebben nog minder vaak een vast contract). De werkloosheid van burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond is in 2021 en 2022 weer gedaald. De conjunctuurgevoeligheid lijkt bij de tweede generatie nog wat groter dan bij de eerste generatie.

² De achterstanden van de eerste generatie Europees zijn overigens nog altijd, alle indicatoren overziend, kleiner dan die van de eerste en tweede generatie buiten-Europees.

³ Voor deze indicator wordt de vergelijking met burgers zonder migratieachtergrond gemaakt, terwijl bij de meeste indicatoren de vergelijking met de totale Nederlandse bevolking wordt gemaakt.

5. Derde meting bevestigt: Geen eenduidig verschil tussen de generaties⁴

In de tweede meting zagen we dat als de eerste en tweede generatie burgers met een **Europese migratieachtergrond** met elkaar vergeleken werden, dan bleken voor de **tweede t.o.v. de eerste generatie** de verschillen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking:

- a. Kleiner te zijn als het gaat om: baanbehoud, doorstroom, uurlonen en schooluitval;
- b. Niet substantieel anders te zijn op andere thema's in het onderwijs, vinden van baan of stage vanuit het onderwijs, algemene arbeidsmarktindicatoren en indicatoren met betrekking tot sociale zekerheid.

Ook bij de groep met een buiten-Europese migratieachtergrond was er in de tweede meting geen sprake van een eenduidig beeld. Als de eerste en tweede generatie burgers met een **buiten-Europese migratieachtergrond** met elkaar werden vergeleken, dan bleken voor de **tweede t.o.v. de eerste generatie** de verschillen t.o.v. het gemiddelde van de bevolking:

- a. Groter te zijn op een klein aantal indicatoren (vinden van een stageplaats, kans op baanverlies);
- b. Kleiner te zijn op de meeste indicatoren (onder andere gemiddeld uurloon, werkloosheid, participatie en indicatoren in de sociale zekerheid).

Daarnaast zagen we dat de hoogopgeleide tweede generatie bijvoorbeeld minder vaak werkloos was in 2021 en vaker een baan vond binnen drie jaar na afstuderen dan de eerste generatie. Bij de laag en middelbaar opgeleiden was echter een tegengesteld beeld zichtbaar. Het laagopgeleide deel van de tweede generatie buiten-Europees was vaker werkloos dan de eerste, en was bovendien gevoeliger voor conjunctuur⁵. Burgers met een tweede generatie buiten-Europese achtergrond met een middelbaar opleidingsniveau hadden bovendien meer moeite met het vinden van een stage of baan dan de eerste generatie. Deze derde meting bevestigt dit beeld.

De arbeidsparticipatie is voor de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond daarnaast blijvend een stuk lager dan voor de andere groepen, terwijl de arbeidsparticipatie van burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond wel verbeterd is. Echter, bij het vinden van een stage zien we dat burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond nog steeds de meeste problemen ondervinden, al nemen de verschillen wel af. Ook bij het vinden van een baan na het mbo binnen 6 maanden zien we over de hele periode juist grote verschillen voor de tweede generatie (zowel buiten-Europees als Europees) ten opzichte van het gemiddelde van de Nederlandse bevolking.

6. Derde meting nuanceert: Positieve verbetering vrouwen met tweede generatie migratieachtergrond zet weer door

In de eerste editie van de monitor zagen we een (gedeeltelijke) positieve verbetering van vrouwen. Echter, in 2021 (het toegevoegde jaar in de tweede editie) zagen we deze positieve verbetering niet overal terug. Bij de eerste generatie met een Europese achtergrond zagen we een stijging van de werkloosheid in 2021. Dit kan te maken hebben met corona. Bij deze meting zien we dat de werkloosheid in 2022 van de eerste generatie met een Europese achtergrond weer fors is afgenomen. Bij de andere groepen met een migratieachtergrond zien we ook een afname van de werkloosheid. Bij alle groepen vrouwen met een migratieachtergrond is de werkloosheid dus gedaald in 2022 t.o.v. 2021. De werkloosheid onder vrouwen zonder migratieachtergrond bleef echter in 2022 gelijk aan een jaar eerder. Dit betekent dus een inhaalslag van vrouwen met een migratieachtergrond.

⁴ Belangrijk om op te merken is dat hierbij niet de ouders en hun kinderen met elkaar vergeleken worden, maar de totaalgroep burgers die tot de eerste of tweede generatie behoren. Bij indicatoren over onderwijs worden leeftijdsgenoten uit de eerste en tweede generatie met elkaar vergeleken.

⁵ In deze monitor verdelen wij de opleidingsniveaus in drie categorieën, te weten: laag, midden en hoog. Hierbij volgen wij de standaard onderwijsindeling gehanteerd door het CBS (https://www.cbs.nl/-/media/cbs/onze-diensten/methoden/classificaties/documents/2021/pubsoi2021_ed2122.pdf).

Voor vrouwen met een eerste generatie Europese migratieachtergrond of met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond was het verschil t.o.v. de gemiddelde vrouw nog nooit eerder zo klein als in 2022. Voor de vrouwen met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond is het verschil in 2022 ongeveer vergelijkbaar met het verschil in 2019. De vrouwen met een tweede generatie Europese migratieachtergrond hebben in de gehele periode 2006 t/m 2022 een redelijk vergelijkbare werkloosheid ten opzichte van het gemiddelde van de vrouwen. In de beide eerste generaties daalde de arbeidsparticipatie in 2021 (na een eerdere stijging tot het jaar 2020). Dit kan te maken hebben met de coronacrisis. In 2022 zien we weer een stijging tot ongeveer het oude niveau van 2020. Bij de vrouwen met een tweede generatie Europese of buiten-Europese achtergrond zagen we in 2021 nog een stijging van de arbeidsparticipatie.

In 2022 zet dit door voor de vrouwen met een tweede generatie buiten-Europese achtergrond, maar voor de vrouwen met een tweede generatie Europese achtergrond zien we de arbeidsparticipatie weer dalen in 2022. Het blijft wel boven het niveau van 2020. Over de gehele periode 2006 tot en met 2022 zien we geen duidelijk patroon in de verschillen van de arbeidsparticipatie van vrouwen met een migratieachtergrond ten opzichte van het gemiddelde van de vrouwen, behalve voor de vrouwen met een eerste generatie buiten-Europese achtergrond. Voor deze groep is het verschil ten opzichte van het gemiddelde van de vrouwen toegenomen in 2022 ten opzichte van 2006. Dit kan te maken hebben met samenstellingseffecten, omdat de samenstelling van de groep met een eerste generatie buiten-Europese achtergrond sterk is veranderd.

0.2 Samenvatting

Achtergrond en doel monitor gelijkwaardige kansen

Hoewel op verschillende vlakken verbetering te zien is in hun maatschappelijke positie, hebben burgers met een migratieachtergrond nog grote en structurele achterstanden op de arbeidsmarkt. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) heeft samen met maatschappelijke partners de ambitie om hier verandering in te brengen. **Gelijkwaardige kansen** in het onderwijs en op de arbeidsmarkt zijn van belang voor de positie en ontwikkeling van individuen uit de groep zelf. Maar het is ook belangrijk voor de samenleving en economie als geheel dat burgers met een migratieachtergrond zichzelf kunnen ontwikkelen en ontplooiën. Ter ondersteuning hiervan voert Significant Public in opdracht van SZW de monitor gelijkwaardige kansen en evenredige posities op de arbeidsmarkt van burgers ongeacht migratieachtergrond uit. Deze 'monitor gelijkwaardige kansen' laat zien in hoeverre mensen met verschillende migratieachtergronden door de jaren heen gelijkwaardige kansen hebben in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. We vergelijken hierbij de positie van mensen met verschillende migratieachtergronden met die van het gemiddelde van de bevolking. In voorliggend document rapporteren wij de bevindingen van de derde meting van deze monitor.

***Gelijkwaardige kansen** in het onderwijs en op de arbeidsmarkt betekent dat alle individuen, ongeacht hun migratieachtergrond, dezelfde mogelijkheden en behandeling ontvangen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt als de rest van de samenleving. Het doel van gelijkwaardige kansen is om discriminatie en ongelijkheid te voorkomen en te verminderen, en ervoor te zorgen dat iedereen dezelfde kansen heeft om hun potentieel te realiseren en hun doelen na te streven. Belangrijk hierbij is dat ongelijkwaardige kansen in het onderwijs kunnen leiden tot verschillen in de startposities en zo kunnen leiden tot ongelijke arbeidsmarktkansen.*

Sinds de vorige meting is een online dashboard publiek beschikbaar, zie <https://www.monitorgelijkwaardigekansen.nl/>. Op het dashboard krijgt de bezoeker op één pagina een overzicht van de belangrijkste deelresultaten van ieder thema. Het themaoverzicht laat per thema de belangrijkste deelresultaten zien. Indien gewenst kan de bezoeker zelf in de data duiken en interactief een tabel of grafiek met monitorgegevens samenstellen.

Ten opzichte van de vorige meting zijn een aantal dingen aangepast (zie paragraaf 1.3). Een belangrijke aanpassing is dat in deze meting de focus ligt op onderwijs. Daarnaast is de definitie van migratieachtergrond iets aangepast. Een belangrijk verschil met de vorige monitor omvat de groep burgers die in het buitenland is geboren, maar waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren. Onder de oude definitie vielen die mensen in de groep burgers zonder migratieachtergrond, maar in de nieuwe definitie vallen deze mensen onder de groep burgers met een 1ste generatie migratieachtergrond.

Net als in de tweede meting onderzoeken we ook de verschillen wanneer we corrigeren voor achtergrondkenmerken. Zie bijlage A van het technisch rapport voor een overzicht van de achtergrondkenmerken per indicator.

We geven hierna een samenvatting van de kernhoofdstukken.

Samenvatting Hoofdstuk 3 'Onderwijsprestaties'

In dit hoofdstuk brengen wij in kaart welke opleidingen de groepen doorgaans volgen en of ze de opleiding afmaken of bijvoorbeeld voortijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie of zonder de opleiding af te ronden). We kijken naar onderwijsprestaties op de middelbare school, het mbo en hoger onderwijs en naar het uiteindelijke hoogst behaalde opleidingsniveau. Om iets te kunnen zeggen over welk deel van de verschillen tussen een groep mensen met een bepaalde migratieachtergrond en het gemiddelde van de bevolking te verklaren is door migratieachtergrond, en welk deel door andere factoren, wordt er een evenredigheidsanalyse uitgevoerd. Voor de indicatoren in dit hoofdstuk

controleren wij hierbij voor het geslacht van de persoon en het totale inkomen van de ouder(s) en waar mogelijk/zinvol leeftijd. Bij de uitgevoerde evenredigheidsanalyse bestaat het risico op overcorrectie, doordat we inkomen van ouders gebruiken als proxy voor opleidingsniveau, en het inkomen van ouders met migratieachtergrond voor een deel onbekend is, of lager dan op basis van opleidingsniveau verwacht zou mogen worden (voor meer informatie hierover zie de textbox op pagina 6).

In deze monitor gelijkwaardige kansen wordt de focus gelegd op de zes hoofdgroepen:

- a. Burgers¹ met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- b. Burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- c. Burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond;
- d. Burgers met een tweede generatie Europese migratieachtergrond;
- e. Burgers zonder migratieachtergrond;
- f. De totale Nederlandse bevolking.

Hieronder bespreken we eerst de belangrijkste conclusies die voor alle hoofdgroepen gelden. Daarna lichten we nog een aantal belangrijke resultaten uit per hoofdgroep.

In deze hoofdgroepen speelt de samenstelling een grote rol. Veel klassieke migratielanden die sinds 2008 vooral vooruitgang hebben geboekt ten opzichte van het gemiddelde (zoals Nederlanders met een achtergrond uit Turkije en Marokko) zijn in aandeel afgenomen. En het aandeel van de groep burgers afkomstig uit Indonesië (zowel in de leeftijdsgroep van 12 tot en met 30 jaar als in de groep 15 jaar tot de pensioengerechtigde leeftijd) met een relatief hoog opleidingsniveau is gedaald. Dit verklaart ook waarom er in ons onderzoek een minder positief beeld ontstaat dan het onderzoek van Risbo *Ontwikkeling in Integratie* en de CBS-publicatie *Integratie en Samenleven*. In het onderzoek van het CBS wordt de focus gelegd op de klassieke migratielanden en in het onderzoek van Risbo wordt naar zeven specifieke herkomstgroepen gekeken waaronder veel klassieke migratielanden.¹ In beide onderzoeken worden de positieve ontwikkelingen die in deze groepen plaatsvinden in beeld gebracht.

Wel zien we voor alle hoofdgroepen dat de verschillen in het 3de leerjaar sneller afnemen dan de verschillen in het aandeel gediplomeerden. In de CBS-publicatie *Integratie en Samenleven* en het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* zien we alleen de verschillen in het 3^e leerjaar. In de vorige editie van de monitor Gelijkwaardige Kansen werd alleen ingezoomd op de verschillen in het aandeel gediplomeerden. Wanneer we beide indicatoren samennemen, zoals gedaan in deze editie van de monitorrapportage, is het beeld positiever doordat de verschillen in het 3^e leerjaar zijn afgenomen.

Uit onderzoek van het CBS (*Integratie en samenleving*, 2022) blijkt ook dat het middelbare schoolniveau van burgers met een migratieachtergrond in het derde leerjaar meer naar het gemiddelde toetrekt. Dat zien wij ook terug in ons onderzoek. Dit is echter niet volledig terug te zien in de behaalde diploma's. Verklaringen voor deze verschillen zijn:

- a. Er zit tijd tussen het derde leerjaar en het diplomajaar; als verschillen in het derde leerjaar verkleinen zijn deze afnames pas jaren later zichtbaar in de behaalde diploma's.
- b. Burgers met een migratieachtergrond halen minder vaak nominaal (of een jaar erna) het diploma van de opleiding waar ze in hun derde leerjaar zaten. Nominaal betekent dat een persoon in het derde leerjaar van het vmbo het jaar daarna zijn/haar diploma haalt; voor de havo is dit twee jaar na het derde leerjaar en voor het vwo is dit drie jaar na het derde leerjaar. Dit blijkt uit onze analyse waarbij we cohorten leerlingen vanuit het derde leerjaar volgen.
- c. Er kan sprake zijn van nieuwe instroom die met name terechtkomt op lagere onderwijsniveaus (meer vmbo en minder havo/vwo). Hierdoor zou de populatie in het derde leerjaar anders kunnen zijn dan bij het behaalde diploma. Dit verdient echter verder onderzoek en komt mogelijk terug in de volgende monitor.

Verder willen we volgende resultaten uitlichten voor de **1^e generatie met een buiten-Europese migratieachtergrond**

-
- a. Als we kijken naar de combinatie van het niveau in het 3^e leerjaar en het niveau van het behaalde diploma dan zijn de verschillen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking het grootst. Deze groep is oververtegenwoordigd op lagere onderwijsniveaus. Deze verschillen nemen met de tijd nauwelijks af, maar kunnen wel grotendeels worden verklaard door verschillen in geslacht en/of totaalinkomen van de ouders;
 - a. Uit onze analyses waarbij we cohorten van leerlingen volgen concluderen we verder dat van de burgers in het derde leerjaar van de havo degenen met een migratieachtergrond, met name degenen van de eerste generatie, minder vaak hun havodiploma nominaal behalen. Van deze groep is er vier jaar later relatief vaak nog geen diploma behaald (dus geen vmbo, havo of vwo) en ze zijn niet doorgestroomd naar het mbo. Dit kan mogelijk deels komen door (re)migratie. Dit hebben we niet verder onderzocht. De verschillen in het nominaal halen van een havo- of vwo-diploma zijn wel kleiner geworden.
 - b. Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond doen vaker een lagere mbo-opleiding (mbo-2) en minder vaak mbo-4. De verschillen van deze groep t.o.v. het gemiddelde van de bevolking zijn toegenomen. Na correctie voor geslacht, leeftijd en totaal inkomen van de ouders worden deze verschillen kleiner maar blijven ze bestaan.
 - c. De toename van het aandeel burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond op een lagere mbo-opleiding (mbo-2) zien we terug bij verschillende sectorkamers⁶ en opleidingen. We zien dit bij alle sectorkamers (met uitzondering van de sectorkamer specialistisch vakmanschap) en bij de twee specifieke opleidingen waar we naar kijken: Verpleegkunde en ICT.
 - d. Het aandeel op mbo-4-niveau neemt binnen deze sectorkamers en opleidingen over het algemeen (dus voor de hele bevolking) toe. Deze toename gaat minder snel dan gemiddeld bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond.
 - e. De eerste generatie buiten-Europees beweegt sterk naar het gemiddelde van de bevolking toe op de indicatoren die gaan over stoppen in het onderwijs op een bepaald niveau. Na correctie voor sociaaleconomische persoonskenmerken doen ze het zelfs beter dan de gemiddelde bevolking. Echter leidt het corrigeren voor inkomen van de ouders als proxy mogelijk tot overcorrectie.
 - f. Voortijdig schoolverlaten en stoppen met een opleiding zonder diploma komen vaker voor bij lagere onderwijsniveaus, waar vooral burgers met een eerste generatie migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn. De verschillen tussen de eerste generatie burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond en de gemiddelde Nederlander nemen wel af over de tijd en verdwijnen zelfs als we controleren voor geslacht, leeftijd en inkomen van de ouders. Echter leidt het corrigeren voor inkomen van de ouders als proxy mogelijk tot overcorrectie.
 - g. Binnen de eerste generatie is de uitval in het onderwijs ook **hoger** voor het deel dat **langer dan vijf** jaar in Nederland woont dan het deel dat korter dan vijf jaar in Nederland woont.

Voor de **tweede generatie buiten-Europees** zijn de volgende punten belangrijk:

- a. Als we kijken naar de combinatie van het niveau in het 3^e leerjaar en het niveau van het behaalde diploma dan zijn de verschillen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking het op-een-na grootst. Deze groep is net als de 1^e generatie oververtegenwoordigd op lagere onderwijsniveaus. Het verschil is in 2022 t.o.v. 2013 afgenomen, maar is er nog steeds. In 2022 kunnen de resterende verschillen volledig verklaard worden door verschillen in geslacht en/of totaalinkomen van de ouders, echter leidt het corrigeren voor inkomen van de ouders als proxy mogelijk tot overcorrectie;
- b. Uit onze analyses waarbij we cohorten van leerlingen volgen concluderen we verder dat van de burgers in het derde leerjaar van de havo degenen met een migratieachtergrond minder vaak hun havodiploma nominaal behalen. Van deze groep is er vier jaar later relatief vaak nog geen diploma behaald (dus geen vmbo, havo of vwo) en ze zijn niet doorgestroomd naar het mbo. Dit kan deels komen door (re)migratie. De verschillen in het

⁶ We hebben hier gekozen voor de indeling in sectorkamers omdat dit de indeling is die de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) hanteert. De sectorkamers kunnen gezien worden als de relevante richtingen binnen het mbo.

nominaal halen van een havo- of vwo-diploma zijn wel kleiner geworden. Voor de tweede generatie zijn de verschillen met het gemiddelde kleiner dan voor de eerste generatie, maar nog wel aanwezig.

- c. Burgers van de tweede generatie met een herkomst uit de klassieke migratielanden gaan in lijn met het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* ook toenemend vaker op hogere mbo-niveaus studeren. We zien binnen de hoofdgroep van de tweede generatie buiten-Europees ook een verbetering ten opzichte van het gemiddelde (m.n. een verschuiving van mbo-3 naar mbo-4).
- d. Het aandeel op mbo-4-niveau neemt dus toe voor de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond. Deze toename gaat voor de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond juist sneller dan of even snel als het gemiddelde van de bevolking.
- e. Voortijdig schoolverlaten en stoppen met een opleiding zonder diploma komen vaker voor bij lagere onderwijsniveaus en burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond. De verschillen met de gemiddelde Nederlander nemen wel af over de tijd en blijft er een klein verschil over na het controleren voor achtergrondkenmerken. Echter, door de relatief grote stijging van het aandeel voortijdig schoolverlaters bij de groep burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond in 2021 is er opnieuw een verschil. Uitval in het onderwijs is dan ook hoger voor de tweede generatie dan de eerste generatie.
- f. De burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond van 25 tot 45 jaar zijn relatief laag opgeleid ten opzichte van de het gemiddelde van de bevolking. De ongecorrigeerde verschillen veranderen niet heel sterk over de tijd. Er is een lichte afname van het verschil in 2013 t.o.v. 2008, maar in 2022 is het verschil weer gelijk aan 2008. Opvallend is dat vanaf 2013 de verschillen gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd en totaalinkomen ouders wel aanzienlijk kleiner zijn geworden.
- b. Als laatste zien we dat overeenkomstig met de conclusies in het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* het opleidingsniveau van de grootste 'klassieke' migrantgroepen met de jaren is gestegen. De tweede generatie met een achtergrond uit Marokko en Turkije heeft een relatief laag opleidingsniveau, maar het opleidingsniveau is tussen 2008 en 2022 wel toegenomen. Ook bij Indonesië en Suriname zien we een verbetering in 2022 t.o.v. 2008.
- c. De verbetering die we bij de grootste klassieke migratielanden zien komt niet terug bij de gehele tweede generatie met een achtergrond uit buiten-Europa. Dit komt vooral doordat het aandeel van de groep burgers afkomstig uit Indonesië (zowel in de leeftijdsgroep van 12 tot en met 30 jaar als in de groep 15 jaar tot de pensioengerechtigde leeftijd) met een relatief hoog opleidingsniveau is gedaald. Dit nuanceert de positieve conclusies over de klassieke migratielanden die in het Risbo-rapport worden getrokken en verklaart waarom we deze inhaalslag ten opzichte van het gemiddelde niet (volledig) terugzien in de gehele groep van de 2de generatie buiten-Europees.

Als laatste lichten we graag nog een paar resultaten uit voor de hoofdgroepen met een Europese herkomst:

- a. Burgers met een **1^e generatie Europese migratieachtergrond** waren in 2008 en 2013 juist oververtegenwoordigd op hogere middelbare schoolniveaus. Echter, in 2022 is dit niet meer zo. Als we corrigeren voor verschillen in geslacht en totaal inkomen van ouders zijn ze wel in 2008, 2013 en 2022 oververtegenwoordigd op hogere niveaus. (Echter leidt het corrigeren voor inkomen van de ouders als proxy mogelijk tot overcorrectie.) Deze oververtegenwoordiging neemt wel af;
- b. Ook burgers met een **2e generatie Europese migratieachtergrond** zijn oververtegenwoordigd op hogere schoolniveaus. Dit is toegenomen over de tijd. De verschillen blijven ongeveer gelijk als gecorrigeerd wordt voor verschillen in geslacht en/of totaal inkomen van de ouders. (Echter leidt het corrigeren voor inkomen van de ouders als proxy mogelijk tot overcorrectie.) Hier zien we dus ook een toename.

Samenvatting Hoofdstuk 4 'Kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na studie'

In dit hoofdstuk kijken we naar stages en het vinden van een baan na de studie. Om iets te kunnen zeggen over welk deel van de verschillen tussen een groep mensen met een bepaalde migratieachtergrond en het gemiddelde van de bevolking te verklaren is door migratieachtergrond, en welk deel door andere factoren, hebben we een evenredigheidsanalyse uitgevoerd. Voor de indicatoren in dit hoofdstuk controleren wij hierbij voor het geslacht van de

persoon, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd en studierichting. Voor de duur van het vinden van een baan na afstuderen hebben wij tevens gecontroleerd voor het hoogst behaalde opleidingsniveau. Bij de uitgevoerde evenredigheidsanalyse bestaat het risico op overcorrectie, doordat we inkomen van ouders gebruiken als proxy voor opleidingsniveau, en het inkomen van ouders met migratieachtergrond voor een deel onbekend is, of lager dan op basis van opleidingsniveau verwacht zou mogen worden (voor meer informatie hierover zie de textbox op pagina 6).

De groep studenten met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** ervaart structureel en meer dan andere groepen problemen in het stageproces. Deze resultaten zijn in lijn met andere onderzoeken op het gebied van ongelijkwaardige kansen in het stageproces en stagediscriminatie. De verschillen en ontwikkelingen zien we ook terug bij de twee grootste herkomstlanden binnen de groep 2e generatie buiten-Europees, Marokko en Turkije, en Overig Afrika en Overig Azië. De verschillen zijn licht afgenomen, maar nog steeds fors in 2021.

Voor andere groepen met een migratieachtergrond zien we ook positieve ontwikkelingen. De verschillen lijken af te nemen met de tijd, maar blijven nog bestaan. De arbeidsmarkt is in deze zelfde periode ook krappere geworden. In een krappere arbeidsmarkt is het in het algemeen makkelijker om een stage te vinden. Het is de vraag of de positieve trend doorzet als de arbeidsmarkt weer minder krap wordt.

De groep mbo-studenten van de **2de generatie** uit landen van **buiten-Europa** hebben relatief veel last van een hoge werkloosheid. Dit, in combinatie, met het moeilijker stageproces dat deze groep ervaart, maakt de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt voor deze groep mbo-studenten lastig. Verschillen kunnen gedeeltelijk verklaard worden uit de sociaaleconomische situatie van deze studenten, maar uit de literatuur blijkt ook dat er in een bepaalde mate sprake is van arbeidsmarktdiscriminatie. Voor de groep studenten van de **2de generatie** met een bachelor- of masterdiploma zijn de verschillen in het vinden van een baan na 6 maanden en na 3 jaar en het vinden van een vaste baan binnen 3 jaar ten opzichte van het gemiddelde juist heel klein. Ze hebben na 3 jaar nog steeds iets minder vaak een vast contract, maar dit gaat om kleine verschillen.⁷

We zien dat na het behalen van een bachelor- of masterdiploma het juist de groep burgers van de **1e generatie** is die moeite heeft met het vinden van een baan. Hier zien we geen grote verschillen tussen burgers met een Europese of buiten-Europese achtergrond. Na 6 maanden zien we de grootste verschillen. Deze nemen af met de tijd, maar zijn nog steeds aanwezig 3 jaar na het afronden van de studie.

Samenvatting Hoofdstuk 5 'Arbeidsparticipatie, sociale zekerheid en posities'

Dit hoofdstuk gaat over verschillen op de arbeidsmarkt. Het eerste deel gaat over arbeidsparticipatie en werkloosheid, het percentage van in de WW en in de bijstand en werkhervatting. Het tweede deel gaat over posities op de arbeidsmarkt, waarbij we kijken naar (verandering van) lonen en aandeel met en doorstroom naar een vast contract. Bij de indicatoren in dit hoofdstuk wordt er in de evenredigheidsanalyses gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), de hoogst behaalde opleiding, sector van meest recente baan, burgerlijke staat en het aantal kinderen. Bij de uitgevoerde evenredigheidsanalyse bestaat het risico op overcorrectie, doordat we inkomen van ouders gebruiken als proxy voor opleidingsniveau, en het inkomen van ouders met migratieachtergrond voor een deel onbekend is, of lager dan op basis van opleidingsniveau verwacht zou mogen worden (voor meer informatie hierover zie de textbox op pagina 6).

Bij de groep burgers met een **eerste generatie Buiten-Europese migratieachtergrond** zien we de meest hardnekkige achterstanden. In deze groep neemt in tijden van laagconjunctuur de werkloosheid relatief veel toe en de arbeidsparticipatie relatief veel af. Deze groep komt vaker in de bijstand terecht, ook als ze in de bijstand belanden is de baanvindkans lager dan andere groepen. Als we verder inzoomen zien we dat deze algemene conclusie een grote

⁷ We hebben hierbij alleen gekeken naar de burgers die nog staan ingeschreven in de basisregistratie burgers (BRP), omdat er bijvoorbeeld sprake kan zijn van internationale studenten en/of emigratie.

diversiteit verbergt. Sommige groepen met bepaalde migratieachtergronden (Syrië, Somalië) hebben veel vaker dan gemiddeld een bijstandsuitkering, waar andere groepen (zoals Indonesië) dicht tegen de groep zonder migratieachtergrond zitten. De doorstroom van burgers met een eerste generatie Buiten-Europese migratieachtergrond vanuit de bijstand en WW naar werk is tot slot relatief laag.

Bij de burgers met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** zien we kleinere achterstanden dan bij de eerste, en ook een iets positiever beeld van ontwikkelingen: zowel op terrein van werkloosheid als participatie is het verschil met het gemiddelde van de bevolking nog nooit zo laag geweest, zo is er in 2022 geen verschil met het gemiddelde van de bevolking in de bruto arbeidsparticipatie. We zien hier zien een relatief grote conjunctuurgevoeligheid (nog groter dan bij de eerste generatie). Echter, bij andere indicatoren zien we geen positieve ontwikkeling. Zo is er bijvoorbeeld in het percentage burgers met een bijstandsuitkering geen verbetering zichtbaar in 2022 t.o.v. 2006.

De **burgers met een 1ste generatie Europese migratieachtergrond** hebben vooral een achterstand in sociale zekerheid. In 2022 wijkt de groep nauwelijks af van het gemiddelde op het gebied van werkloosheid en bruto en netto participatiegraad. Bij de burgers die een baan hebben zet de trend door van de verslechtering van de positie van de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond, zowel wat betreft aandeel vaste banen als uurlonen. Qua uurlonen zit deze groep inmiddels zelfs net onder de eerste generatie buiten-Europees.

De achterstand van de **burgers met een 2de generatie Europese migratieachtergrond** ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking is gedaald en ook lager dan de eerste generatie. Op het gebied van arbeidsparticipatie is er in 2022 vrijwel geen achterstand meer. De groep heeft ook niet vaker dan gemiddeld een uitkering. Het uurloon is iets lager en het percentage met een vast contract ligt iets lager dan gemiddeld.

Voor alle groepen met een migratieachtergrond zien we dat ze minder snel doorstromen naar een vaste baan. Het verschil is het kleinst voor burgers met een tweede generatie Europese migratieachtergrond.

Tot slot zien we hoe lager het aandeel mensen met een vaste baan binnen een herkomstgroep, des te lager het uurloon bij deze groep is. Er is dus een sterke samenhang tussen deze twee indicatoren.

Samenvatting Hoofdstuk 6 'Statushouders'

In dit hoofdstuk bekijken we een specifieke groep met een migratieachtergrond, namelijk de statushouders. Hierin bespreken we niet onze eigen analyse, maar volgen we de CBS-publicatie Asiel en Integratie 2023 - Cohortonderzoek asielzoeker en statushouders. Dit omdat deze groep lastig te volgen is binnen onze eigen studieopzet, maar het toch een essentiële groep is om te onderzoeken binnen het onderwerp van gelijkwaardige kansen. Statushouders komen echter wel ook terug in de groep burgers met een eerste generatie migratieachtergrond.⁸

Het overgrote deel van deze mensen heeft de Syrische, Eritrese of Turkse nationaliteit. Hoe langer zij in Nederland zijn, hoe hoger hun deelname aan het (voornamelijk beroeps)onderwijs. Statushouders werken veelal op basis van tijdelijke contracten, in deeltijd, in de horeca, handel en uitzendbranches. Na zes jaar na vergunningverlening ontvangt meer dan de helft geen uitkering meer. Er zijn geen grote inkomensverschillen tussen de verschillende nationaliteiten.

0.3 Aanwijzingen voor verdiepende analyses of aanpassing voor vervolganalyses

Hierna benoemen we een aantal punten die vragen om een verdiepende analyse of die mogelijk kunnen worden aangepast voor vervolgmetingen:

⁸ Personen met een migratieachtergrond die op de peildatum zes maanden of korter in Nederland verblijven, zijn niet meegenomen in onze analyse. Deze keuze is gemaakt omdat asielzoekers pas na zes maanden mogen werken.

-
- a. We zien dat met name burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond veel minder vaak na het behalen van een mbo-diploma binnen 6 maanden een baan hebben gevonden. Deze verschillen zouden wellicht gedeeltelijk verklaard kunnen worden door het behaalde mbo-niveau (2, 3 of 4). Dit geldt ook voor problemen bij het vinden van een stage/leerwerkplek. Het uitsplitsen naar mbo-niveau kan hier meer zicht op geven. Dit verdient aanbeveling om te doen in vervolgonderzoek.
 - b. Het is opvallend dat burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond ook na correctie voor achtergrondkenmerken nog altijd meer dan de andere groepen moeite hebben met het vinden van een stage of leerwerkplek op het mbo en met het vinden en baan vinden na het behalen van een mbo-diploma, terwijl dit beeld na het behalen van een bachelor- of masterdiploma precies andersom is. Het is interessant om nader te onderzoeken waar dit aan kan liggen.
 - c. Bij de indicatoren baan vinden binnen 6 maanden en 3 jaar na het afstuderen is er een trendbreuk in 2021 respectievelijk 2022 (Dit geldt ook voor het vinden van een vaste baan binnen 3 jaar). Dit komt doordat data over zelfstandigen over de laatste jaren nog niet beschikbaar is, waardoor hiervoor niet gecorrigeerd kan worden. In een verdiepende analyse is het zinvol om ook een grafiek te maken waarbij voor de indicatoren in alle jaren niet gecorrigeerd wordt voor personen die als zelfstandigen aan de slag gaan, zodat er geen trendbreuk is. De grafieken waarbij de correctie wel wordt gemaakt kunnen dan het beste bij de trendbreuk eindigen.
 - d. De indicator stijging van het uurloon van ten minste 10% is mogelijk geen goede indicator. Een procentuele stijging van 10% wordt immers sneller bereikt bij een even grote verhoging in absolute zin als het gerateerd wordt aan een lager gemiddeld uurloon. Dit betekent dat bij een positief beeld op deze indicator, de verschillen in absolute zin nog steeds kunnen toenemen. Het verdient dus de aanbeveling om voor een volgende meting te kijken of deze indicator aangepast kan worden.
 - e. In de analyse waarbij we cohorten van leerlingen volgen vanaf het 3^e leerjaar van de middelbare school is niet gecorrigeerd voor remigratie. De leerlingen die (re)migreren vallen nu in de categorie 'onbekend.' Onbekend betekent bijvoorbeeld in het geval dat we een havo-cohort volgen dat een persoon in het derde leerjaar (begin van het schooljaar) op de havo vier jaar later (dus tot het einde van drie schooljaren later) geen diploma heeft behaald (ook niet op een ander niveau). In een vervolganalyse is het mogelijk interessant om wel te corrigeren voor (re)migratie en deze leerlingen uit de analyse te halen.
 - f. We zien dat verblijfsduur een belangrijke factor is in de verschillen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Het valt daarom te overwegen om verblijfsduur als extra variabele mee te nemen in de evenredigheidsanalyses.
 - g. Zie hoofdstuk 5, in het bijzonder paragraaf 5.3, voor aanbevelingen ten aanzien van het meenemen van de sociaaleconomische statusscores van alle particuliere huishoudens in Nederland van het CBS als corrigerende variabele.
 - h. In een volgende meting is het mogelijk interessant om naar migratiemotief (o.a. arbeidsmigranten) te kijken.
 - i. Correctie voor totaal inkomen van de ouders kent kanttekeningen. Zie overkoepelende conclusies. In een volgende meting kan overwogen worden om deze correctie achterwege te laten.
 - j. In dit monitoronderzoek wordt in de correcties tegelijkertijd voor verschillende achtergrondkenmerken gecorrigeerd. Hierdoor is het niet inzichtelijk welk deel van de verschillen door welke achtergrondkenmerk kan worden verklaard. In een volgende meting zou hier een andere aanpak gekozen kunnen worden, zodat dit wel inzichtelijk wordt. Dit kan door een stapsgewijze analyse.
 - k. Wat opvalt is dat vooral de tweede generatie buiten-Europa moeite heeft met het vinden van een baan na het mbo ten tijde van hoge werkloosheid (2013 was het hoogtepunt). Als we corrigeren voor sociaaleconomische persoonskenmerken dan worden de meeste verschillen ten opzichte van het gemiddelde een stuk kleiner, zoals ook te zien is in figuur 41. Opvallend is echter de toename in gecorrigeerde verschillen sinds 2019 voor de groep 2^e generatie buiten-Europees en sinds 2021 voor de groep 1^e generatie buiten-Europees. Wij hebben hier geen verklaring voor. Dit zou in vervolgonderzoek uitgezocht kunnen worden.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding

Hoewel op verschillende vlakken verbetering te zien is in hun maatschappelijke positie, hebben burgers met een migratieachtergrond nog grote en structurele achterstanden op het gebied van onderwijs en in de arbeidsmarkt. Burgers met een migratieachtergrond behoren ook, meer dan andere groepen, tot de klassen van de 'onzekere werkenden' (dit betekent relatief lage baan zekerheid) en de laagste sociale klassen, zoals geconcludeerd in het rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) 'Eigentijdse Ongelijkheid'. De ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) hebben dan ook samen met maatschappelijke partners de ambitie om hier verandering in te brengen. Het WRR-rapport 'Samenleven in verscheidenheid. Beleid voor de migratiesamenleving' concludeert ook dat het de taak van de overheid is om actief beleid te voeren om alle burgers met een migratieachtergrond op te nemen in de samenleving. Dit, omdat de migratie naar ons land een structureel karakter heeft.

Het hebben van gelijkwaardige kansen op de arbeidsmarkt is van belang voor de positie en ontwikkeling van individuen uit de groep zelf. Maar het is ook belangrijk voor de samenleving en economie als geheel dat burgers met een migratieachtergrond zichzelf kunnen ontwikkelen en ontplooien. Vanuit deze gedachte onderzocht het programma *Voor een Inclusieve Arbeidsmarkt (VIA)* in samenwerking met partners, in de periode 2018 t/m 2021 in acht pilots 'wat werkt' om de arbeidsmarktpositie van burgers met een migratieachtergrond (waaronder ook statushouders) te verbeteren. In november 2021 waren de eindrapporten en handreikingen van de meeste pilots gereed. Als vervolg op het programma VIA wil SZW samen met partners (verenigd in de Taskforce Werk & Integratie) de geleerde lessen breder toepassen en zo toewerken naar verbeterde kansen en posities op de arbeidsmarkt. Hiertoe hebben partijen de 'Werkagenda VIA' opgesteld.

Ter ondersteuning hiervan voert Significant Public in opdracht van SZW de monitor gelijkwaardige kansen en evenredige posities op de arbeidsmarkt van burgers ongeacht migratieachtergrond uit. Deze 'monitor gelijkwaardige kansen' laat zien in hoeverre mensen met verschillende migratieachtergronden door de jaren heen gelijkwaardige kansen hebben op de arbeidsmarkt. We vergelijken hierbij de positie van mensen met verschillende migratieachtergronden met die van het gemiddelde van de bevolking. In voorliggend document rapporteren wij de bevindingen van de derde meting van deze monitor.

1.2 Doelstelling van de monitor

De doelstelling van de monitor is om de meest relevante **ontwikkelingen op het gebied van gelijkwaardige kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt voor burgers met een migratieachtergrond** inzichtelijk te maken.

Gelijkwaardige kansen betekent dat alle individuen, ongeacht hun migratieachtergrond, dezelfde mogelijkheden en behandeling ontvangen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt als de rest van de samenleving. Het doel van gelijkwaardige kansen is om discriminatie en ongelijkheid te voorkomen en te verminderen, en om ervoor te zorgen dat iedereen dezelfde kansen heeft om hun potentieel te realiseren en hun doelen na te streven. Belangrijk hierbij is dat ongelijkwaardige kansen in het onderwijs kunnen leiden tot verschillen in de startposities en zo kunnen leiden tot ongelijke arbeidsmarktkansen.

We hebben als doel om structurele verschillen tussen groepen met verschillende migratieachtergronden aan het licht te brengen, maar ook juist te laten zien waar deze structurele verschillen mogelijk afnemen. Op deze manier kunnen partijen inzien waar knelpunten kunnen ontstaan of waar juist kansen zijn. De monitor biedt daarmee mogelijk aangrijpingspunten voor beleid te identificeren. Deze aangrijpingspunten kunnen beleidsmedewerkers benutten bij het

ontwikkelen of aanpassen van beleidsinterventies. Verschillen erkennen en gericht beleid ontwikkelen kan namelijk leiden tot gelijkwaardige kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt.

Binnen deze monitor hebben we het onderwerp van gelijkwaardige kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt opgedeeld in drie thema's, namelijk *Onderwijsprestaties*, *Kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na de studie* en *Arbeidsparticipatie, Sociale zekerheid en posities*. Het is ingewikkeld om met één indicator direct zicht te krijgen op deze thema's in zijn totaliteit en daarom hebben we meerdere indicatoren per thema ontwikkeld. Elke indicator is niet alleen op zichzelf interessant, maar biedt juist een beeld van het achterliggende thema en de ontwikkeling van de verschillende groepen op deze gebieden. Elke indicator is dus een representatie van het achterliggende thema. Voor een volledig overzicht van alle indicatoren per thema zie ook bijlage A.

Door deze indicatoren in samenhang te bekijken en herkomstgroepen te clusteren op basis van de scores op verschillende indicatoren en dit te visualiseren in deze monitor wordt een goed beeld gegeven van de ontwikkelingen die op het niveau van het thema plaatsvinden. Door de thema's in samenhang te bekijken hopen we een duidelijk, doch genuanceerd, beeld te geven van de ontwikkelingen rondom de gelijkwaardige kansen in het onderwijs en de arbeidsmarkt. In deze monitor bespreken we dan ook niet alle data, maar lichten die ontwikkelingen, groepen en indicatoren uit die indicatief zijn voor het achterliggende thema. In het dashboard dat speciaal is ontwikkeld op www.monitorgelijkwaardigekansen.nl is wel alle data integraal te vinden. Hier staat een overzicht van de belangrijkste deelresultaten per thema. Door op een deelresultaat te klikken ontvangt de bezoeker verdere informatie over dit deelresultaat. De bezoeker kan indien gewenst ook zelf in de data duiken door interactief een tabel met gegevens samen te stellen.

1.3 Reikwijdte monitor en verschillen met de vorige editie

1.3.1 Aanpak monitor

In de monitor is de data gepubliceerd met behulp van CBS-microdata. Microdata zijn data op persoonsniveau in een beveiligde omgeving op een breed palet aan onderwerpen, waardoor complexe analyses mogelijk zijn. Door informatie over de migratieachtergrond van burgers per indicator te koppelen aan informatie over zijn/haar onderwijsprestaties en kansen en functioneren op de arbeidsmarkt is een beeld te creëren van de structurele verschillen tussen groepen met een migratieachtergrond op een bepaalde indicator. Dit is natuurlijk gedaan met de hoogste aandacht voor de privacy gevoeligheid van deze data. Geen analyse, grafiek of conclusie kan dan ook tot een persoon worden herleid.

1.3.2 Karakter monitor

Het doel van deze monitor is inzicht te geven in indicatoren die betrekking hebben op de arbeidsmarktpositie van mensen met een migratieachtergrond. In de monitor kan geen direct, causaal, verband worden gelegd tussen input en outcome. De monitor geeft inzicht in verschillen en trends die aanleiding kunnen zijn voor vervolgonderzoek. We plaatsen hierbij een kanttekening: het streven van deze monitor om een landelijk beeld te schetsen kan schuren met de mate van detail (of achtergrond en diepgang) van de data. Dit betekent dat zorgvuldige duiding door gebruikers van de uitkomsten van de monitor nodig is. Met andere woorden: de monitor geeft een globaal beeld dat in vervolgonderzoek nader dient te worden uitgediept.

1.3.3 Nieuwe definitie herkomst

In deze monitor gebruiken we een nieuwe definitie van herkomst. In 2022 voltooide het CBS namelijk zijn wijziging in de definitie en indeling van migratieachtergrond en in deze monitor volgen we deze nieuwe definitie met een iets andere terminologie.⁹ De focus ligt nu op het geboorteland van de persoon zelf in plaats van dat de ouders van de persoon als

⁹ [CBS introduceert nieuwe indeling bevolking naar herkomst](#)

hoofdleidraad werden gezien. Burgers die in het buitenland zijn geboren zijn nu per definitie burgers met een migratieachtergrond van de 1ste generatie. Van burgers die in Nederland zijn geboren kijken we naar het geboorteland van de ouders. Als één of twee ouders in het buitenland zijn geboren worden deze burgers opgenomen in de groep van burgers met een 2de generatie migratieachtergrond. Burgers, die in Nederland zijn geboren, en waarvan ook beide ouders in Nederland zijn geboren, categoriseren we in de groep burgers zonder migratieachtergrond. Een belangrijk verschil met de vorige monitor omvat de groep burgers die in het buitenland is geboren, maar waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren. Onder de oude definitie vielen die mensen in de groep burgers zonder migratieachtergrond, waar dat in de nieuwe definitie burgers met een 1ste generatie migratieachtergrond zijn.

1.3.4 Data en figuren

In de trendgrafieken tonen we de trend van 2006 tot en met het laatst beschikbare datapunt. In veel gevallen valt het laatst beschikbare datapunt in het jaar 2022 (en soms 2021 en een enkele keer 2023).¹⁰ Naast de trend tonen we ook indexfiguren waarbij de ontwikkeling van de indicator te zien is ten opzichte van het jaar 2008. We hebben hierbij voor het jaar 2008 gekozen omdat dit het begin van de kredietcrisis is en daardoor het moment waarop de van conjunctuur omslaat. Ten slotte, kan een deel van de verschillen tussen burgers met een migratieachtergrond en het gemiddelde van de bevolking verklaard worden door sociaaleconomische persoonskenmerken. Een evenredigheidsanalyse laat zien welk deel door de gebruikte persoonskenmerken verklaard kan worden en welk deel lijkt te volgen uit de migratieachtergrond van een groep (of andere kenmerken die niet in de evenredigheidsanalyse zijn meegenomen bijvoorbeeld omdat hier geen data over zijn). In deze analyse wordt naast migratieachtergrond ook gecorrigeerd voor persoonskenmerken als geslacht, leeftijd, inkomen ouders, hoogst behaalde opleiding en de sector waarin iemand werkzaam is. Een uitgebreidere uitleg over de evenredigheidsanalyse en de gebruikte kenmerken is te vinden in het technisch rapport.

1.3.5 Inzoomen op onderwijs

Een interessante bevinding in de tweede editie van de monitor met betrekking tot het onderwijs geeft aanleiding om in deze derde meting in te zoomen op onderwijs. Onze bevindingen van de tweede editie wijzen namelijk een andere richting uit dan die van het CBS. Uit onderzoek van het CBS blijkt onder andere dat het middelbare schoolniveau van burgers met een migratieachtergrond meer naar het gemiddelde toetrekt. Het CBS vergelijkt hierbij het onderwijsniveau van leerlingen in het derde leerjaar. Het CBS ziet ook op andere indicatoren positieve trends. De uitkomsten van onderzoek van Risbo zijn in lijn met uitkomsten van het CBS. Significant constateert in de 2022-editie van de monitor dat er ten opzichte van het gemiddelde geen verbetering te zien is in het middelbare schoolniveau van leerlingen met een migratieachtergrond - eerder een verslechtering. Significant kijkt hierbij onder andere naar het aandeel gediplomeerden per schoolniveau.

Voor deze derde meting hebben we daarom nader onderzoek verricht om het verschil tussen de bevindingen van het CBS en onze bevindingen te duiden. Binnen de meting van 2023 ligt de focus daarom op het thema Onderwijs. Hierdoor wordt er ook aansluiting gezocht bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna 'OCW'). We hebben hiervoor een aantal nieuwe onderwijsindicatoren ontwikkeld (Een aantal arbeidsmarktindicatoren komen daarom niet terug in deze monitor).

Daarnaast hebben we voor deze editie van 2023 op verzoek van OCW nader onderzoek gedaan naar verschillende correcties op het gebied van toetsadvies en sociaaleconomische status.

¹⁰ Zie voor meer details bijlage A en/of het technisch rapport.

1.3.6 Duuranalyse

Bij indicatoren waarbij we kijken naar de duur tot een gebeurtenis, zoals 'duur tot het vinden van een baan na instroom in de WW' gebruiken we duurmodellen. Het voordeel van duurmodellen is dat we kunnen corrigeren voor persoonskenmerken en dat we rekening kunnen houden met meerdere gebeurtenissen die elkaar uitsluiten. Als we bijvoorbeeld kijken naar de kans dat een persoon de WW verlaat, dan kan de reden hiervoor bijvoorbeeld zijn dat de persoon de WW verlaat vanwege een baan of de WW-rechten van de persoon zijn op en de persoon stroomt de bijstand in.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk bespreken we eerst de groepen met verschillende migratieachtergronden waarover we in het vervolg rapporteren. Dit biedt duidelijkheid en context bij het vervolg van de monitor waarin we door middel van het bespreken van verschillende indicatoren inzoomen op de verschillende thema's. In hoofdstuk 3 onderzoeken we vervolgens gelijkwaardige kansen alleen in 'onderwijsprestaties'. Indicatoren die hier naar voren komen zijn bijvoorbeeld het onderwijsniveau van gediplomeerden op de middelbare school of het percentage dat stopt zonder diploma in het mbo en hoger onderwijs. In hoofdstuk 4 zoomen we in op het thema 'kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na de studie', waarin we voornamelijk de overstap van het onderwijs naar de arbeidsmarkt bestuderen. Voorbeeldindicatoren zijn hier in welke mate mbo-studenten moeite hebben met het vinden van een stage of het percentage dat 6 maanden na het behalen van een diploma een baan heeft gevonden.

Vervolgens, in hoofdstuk 5, behandelen we het laatste thema 'arbeidsparticipatie, sociale zekerheid en posities' met indicatoren zoals de bruto arbeidsparticipatie en de mate van een vast contract binnen verschillende groepen. Ten slotte, bekijken we in hoofdstuk 6 een specifieke groep met een migratieachtergrond, namelijk de statushouders. Hierin bespreken we niet onze eigen analyse, maar volgen we de CBS-publicatie *Asiel en Integratie 2023 - Cohortonderzoek asielzoeker en statushouders*. Dit omdat deze groep lastig te volgen is binnen onze eigen studieopzet, maar het toch een essentiële groep is om te onderzoeken binnen het onderwerp van gelijkwaardige kansen.

2 Ontwikkeling migratiegroepen

2.1 Inzoomen op de populatie

In dit hoofdstuk bespreken we de populatie van dit onderzoek. Dit doen we zodat we de verschillen tussen groepen goed kunnen duiden. De **zes hoofdgroepen** zijn:

- a. Burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- b. Burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- c. Burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond;
- d. Burgers met een tweede generatie Europese migratieachtergrond;
- e. Burgers zonder migratieachtergrond;
- f. De totale Nederlandse bevolking.

De hoofdgroepen binnen dit onderzoek omvatten een breed palet aan burgers met verschillende migratieachtergronden. In het bijzonder is de categorie buiten-Europees zeer divers en omvat burgers met achtergronden uit Azië, Afrika, Noord- en Zuid-Amerika en Oceanië. Hierbinnen kunnen tal van verschillende ontwikkelingen en migratiemotieven een rol spelen. Het SCP-rapport 'Gevestigd, maar niet thuis' bevestigt dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen deze verschillende herkomstlanden op verschillende indicatoren. Om deze reden bestuderen we in deze monitor regelmatig **specifieke landen** die een interessante ontwikkeling in de hoofdgroepen kunnen verklaren. Wanneer we vooruitgang of achteruitgang signaleren bij specifieke indicatoren voor bijvoorbeeld de 1ste generatie buiten-Europees dan geeft dat aanleiding om deze categorie verder uit te diepen. Verschillen tussen groepen kunnen immers werkelijke verschillen aangeven, maar kunnen ook beïnvloed worden door samenstellingseffecten of verschillen in de groottes van groepen. In een groep met een kleinere populatie vallen grotere verschillen tussen jaren bijvoorbeeld eerder te verwachten dan voor grotere groepen. We laten specifieke landen zien om verschillen inzichtelijk te maken. Het zijn dus vaak landen die opvallen. Uitsplitsingen voor andere landen zijn terug te vinden in het online dashboard, zie <https://www.monitorgelijkwaardigekansen.nl/>.

Een volledig begrip van gelijkwaardige kansen in Nederland vereist een combinatie van analyses voor deze hoofdgroepen samen met detailonderzoek naar specifieke herkomstgroepen. Alleen focussen op de hoofdgroepen kan leiden tot een gebrek aan inzicht, omdat ontwikkelingen in deze groepen veroorzaakt kunnen worden door een heel scala aan ontwikkelingen (c.q. samenstellingseffecten, economische effecten, voor(achter)uitgang van gelijkwaardigheid). Aan de andere kant, enkel het uitvoeren van gedetailleerde studies kan het bredere beeld missen en ons beletten om bijvoorbeeld de effecten van de instroom van nieuwe groepen mensen op het totaal aan (on)gelijkwaardige kansen in Nederland te begrijpen.

De populatie van dit onderzoek is in beginsel **15 jaar oud tot aan de pensioengerechtigde leeftijd**. De arbeidsmarktindicatoren hebben betrekking op deze leeftijdsgroep. Echter, in deze editie van de monitor zoomen we in op onderwijs (zie paragraaf 1.3.5). Voor onderwijsindicatoren kijken we naar een jongere populatie. Daarom kijken we in dit hoofdstuk ook naar de samenstelling van de groepen van **12 tot en met 30 jaar oud**.

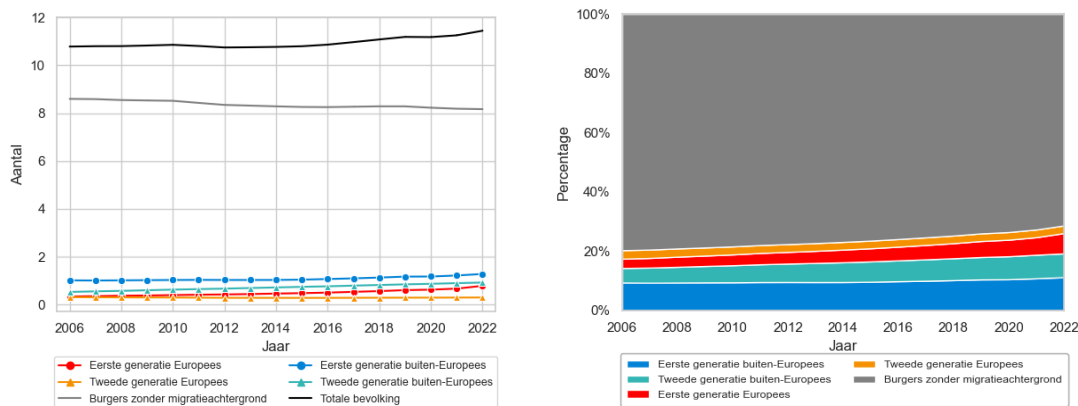
We gaan hierna eerst in op de ontwikkeling van de hoofdgroepen voor de verschillende leeftijdscategorieën (paragraaf 2.2). Daarna kijken we binnen deze hoofdgroepen hoe het aandeel van verschillende herkomstlanden hierbinnen ontwikkelde voor de verschillende leeftijdscategorieën. We gaan hierbij uitgebreid in op de groep met een buiten-Europese migratieachtergrond (paragraaf 2.3 en 2.4) en we gaan iets korter in op de groep met een Europese migratieachtergrond (paragraaf 2.5), omdat we vooral bij de burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond veel interessante verschillen en ontwikkelingen zien (in deze en vorige edities van de monitor). We gaan daarna ook nog even kort in op de verdeling over de 1^e en 2de generatie voor specifieke herkomstlanden (paragraaf 2.6).

2.2 Een gestage stijging in het aandeel van de groepen met een Europese of buiten-Europese achtergrond

Binnen dit onderzoek bekijken we de Nederlandse bevolking tussen 15 jaar oud en de pensioengerechtigde leeftijd. Als we kijken naar de populatie van de **vijf hoofdgroepen** en de volledige bevolking in figuur 1 dan zien we als eerst dat de volledige populatie tussen 2006 en 2022 is gegroeid van bijna 11 miljoen naar ongeveer 11,5 miljoen inwoners. Deze stijging van 750.000 mensen komt volledig voor rekening van de groepen met een buiten-Europese of een eerste generatie Europese migratieachtergrond (de omvang van de groep burgers met een tweede generatie Europese migratieachtergrond bleef ongeveer gelijk). De groep van burgers zonder migratieachtergrond is namelijk gedaald in deze periode van 8,5 miljoen naar iets meer dan 8 miljoen. Desondanks blijft deze groep de overgrote meerderheid van de totale bevolking uitmaken.

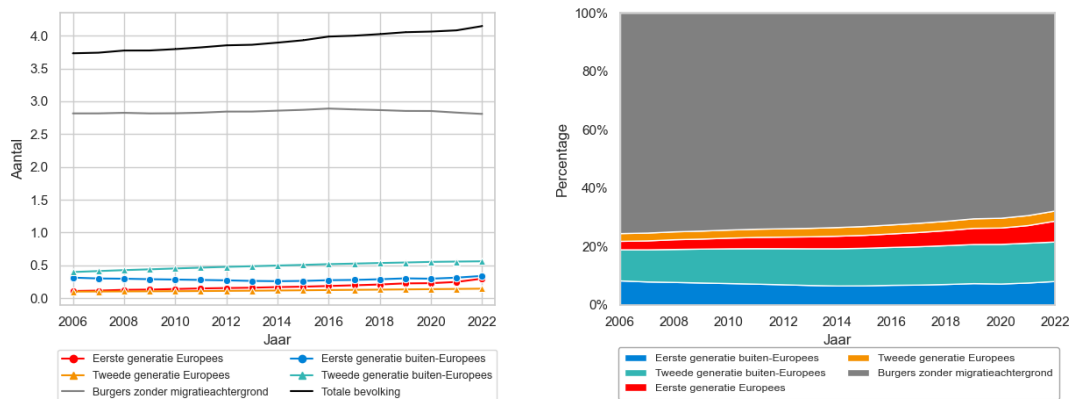
Binnen de groep burgers met een migratieachtergrond differentiëren we tussen burgers van de 1ste en 2de generatie. De 1ste generatie betekent dat de persoon zelf in het buitenland is geboren. Burgers van de 2de generatie hebben één of twee ouders die geboren zijn in het buitenland, waar we de groep duiden aan de hand van het geboorteland van de ouders. Burgers zonder migratieachtergrond zijn zelf geboren in Nederland en hebben ook twee ouders die in Nederland zijn geboren.

In figuur 1 zien we dat het percentage van de burgers met een migratieachtergrond is gestegen van ongeveer 20% in 2006 naar bijna 30% in 2022. De grootste stijging is te zien in de groep burgers met een 1ste generatie Europese migratieachtergrond en de 2de generatie buiten-Europese achtergrond, die allebei in aandeel bijna zijn verdubbeld in deze jaren. Als laatste zien we dat van de groepen met een migratieachtergrond de groepen met een buiten-Europese herkomst groter zijn dan de groepen met een Europese herkomst. In 2022 is ongeveer 20% van buiten-Europese herkomst waar dat maar 10% is voor de Europese herkomst.

Figuur 1. Het aantal burgers van 15 jaar oud tot aan de pensioengerechtigde leeftijd in absolute aantallen x 1 miljoen (links) en percentages (rechts) voor de vijf hoofdgroepen

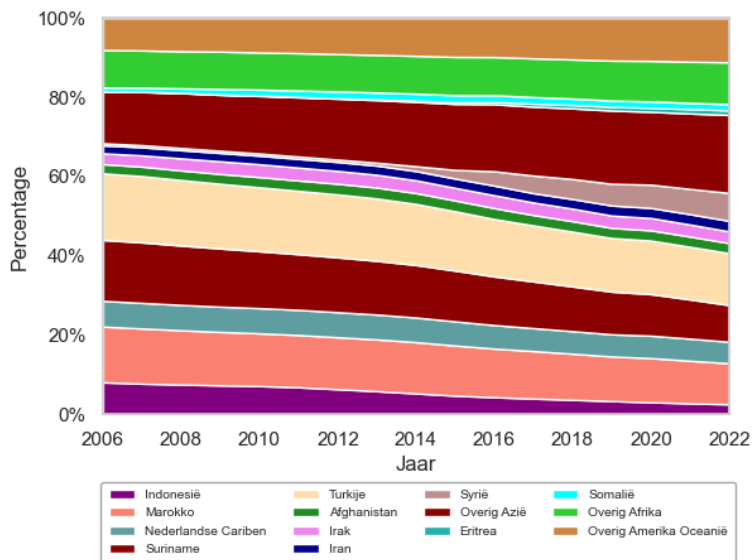
Een substantieel gedeelte van dit onderzoek vindt plaats over het thema onderwijs onder de onderwijsgaande populatie. Daarom lichten we in figuur 2 de populatie burgers van 12 tot en met 30 jaar oud verder uit. Hier zien we vergelijkbare ontwikkelingen als voor de gehele beroepsbevolking. Het totaal aantal burgers neemt toe en deze stijging komt volledig voor rekening van de burgers met een migratieachtergrond. Ook in relatieve zin neemt het aantal burgers van 12 tot en met 30 jaar oud met een migratieachtergrond toe van 25% in 2006 naar 33% in 2022. In de leeftijdsgroep 12 tot en met 30 jaar oud is het percentage burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond aanzienlijk groter (zie figuur 2) dan in de leeftijdsgroep 15 jaar tot aan de pensioengerechtigde leeftijd (zie figuur 1). De groep **burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** is dus **relatief jong**. Burgers van de eerste generatie met een buiten-Europese achtergrond zijn juist gemiddeld wat ouder.

Figuur 2. Het aantal burgers van 12 tot en met 30 jaar oud in absolute aantallen x 1 miljoen (links) en percentages (rechts) voor de vijf hoofdgroepen

2.3 Een grote diversiteit aan ontwikkelingen en samenstellingseffecten voor de 1ste en 2de generatie buiten-Europees

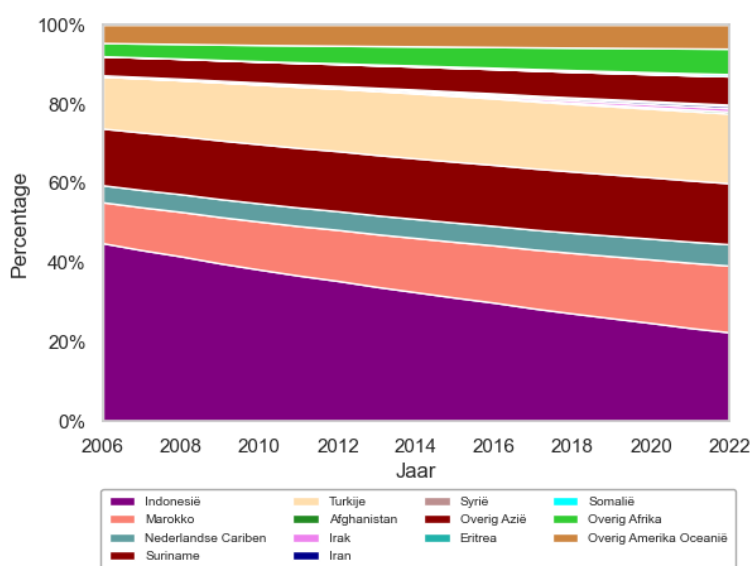
De burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond (zowel 1^e als 2^e generatie) hebben veel verschillende herkomstlanden. De samenstelling van deze herkomstlanden verandert ook met de tijd en dit is van grote invloed op de totale ontwikkelingen binnen deze hoofdcategorieën. In figuur 3 en figuur 4 zien we de samenstelling van deze hoofdgroepen naar herkomstlanden. Het is belangrijk om te benadrukken dat dit geen absolute aantallen zijn, maar relatief ten opzichte van de groep. We hebben in figuur 1 gezien dat de groep burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond in absolute aantallen is toegenomen. Herkomstlanden die binnen deze groep procentueel gelijk zijn gebleven, kunnen in absolute aantallen dus nog steeds (licht) zijn gestegen.

Figuur 3. Samenstelling van de groep burgers met een 1ste generatie buiten-Europese migratieachtergrond (15 - pensioengerechtigde leeftijd) naar herkomstland

Opvallend is de daling in percentages van de zogenaamde klassieke migratielanden (Indonesië, Marokko, Nederlandse Cariben, Suriname en Turkije) met uitzondering van de Nederlandse Cariben (dat percentage bleef ongeveer gelijk). In figuur 3 zien we dat in 2006 60% van de burgers met een 1ste generatie met buiten-Europese migratieachtergrond één van deze landen als herkomst had, terwijl dit in 2022 nog maar 41% bedroeg. Vooral het aandeel van de herkomstlanden Indonesië en Suriname is fors afgenomen met de jaren.

Deze aanzienlijke daling van de klassieke migratielanden in relatieve (en licht in absolute) zin wordt voornamelijk gecompenseerd door de grote stijging van de groep burgers met een Aziatische herkomst. Voor deze groep zien we namelijk een stijging van 21% (278.000) in 2006 naar 35% (718.000) in 2022. Vooral de groep burgers met een Syrische achtergrond is sterk gestegen, maar we zien de stijging ook bij burgers uit Afghanistan en uit de overige Aziatische landen. Deze ontwikkelingen bepalen ook voor een vrij groot gedeelte het algemene beeld van de groep burgers van de 1ste generatie vanuit buiten-Europa, aangezien deze groep erg divers is. Zoals we in de rest van het rapport zullen zien, dalen vooral de relatieve percentages van de groepen die in Nederland een meer gelijkwaardige positie aan het bereiken zijn ten opzichte van groepen met een meer ongelijkwaardige positie. Dit maakt dat we een diffuus beeld moeten presenteren. Terwijl een groot aantal klassieke migratiegroepen vooruitgang boeken, blijft het beeld door deze ontwikkelingen over de gehele linie wisselend voor de eerste generatie vanwege deze trends.

Figuur 4. Samenstelling van de groep burgers met een 2de generatie buiten-Europese migratieachtergrond (15 - pensioengerechtigde leeftijd) naar herkomstland

In figuur 4 zien we een vergelijkbare grafiek, maar dan voor de groep burgers met een 2de generatie buiten-Europese migratieachtergrond. We zien dat in 2006 het merendeel van deze groep nog een achtergrond uit één van de klassieke migratielanden (Indonesië, Marokko, Nederlandse Cariben, Suriname, Turkije) had (87%). In 2022 is dat percentage substantieel gedaald, maar maakt deze groep nog steeds 77% uit van alle burgers met een 2de generatie buiten-Europese migratieachtergrond. Deze daling is vooral te wijten aan het afnemende aantal mensen met een Indonesische achtergrond (45% in 2006, 23% in 2022), terwijl andere klassieke migratielanden juist in percentage zijn toegenomen.

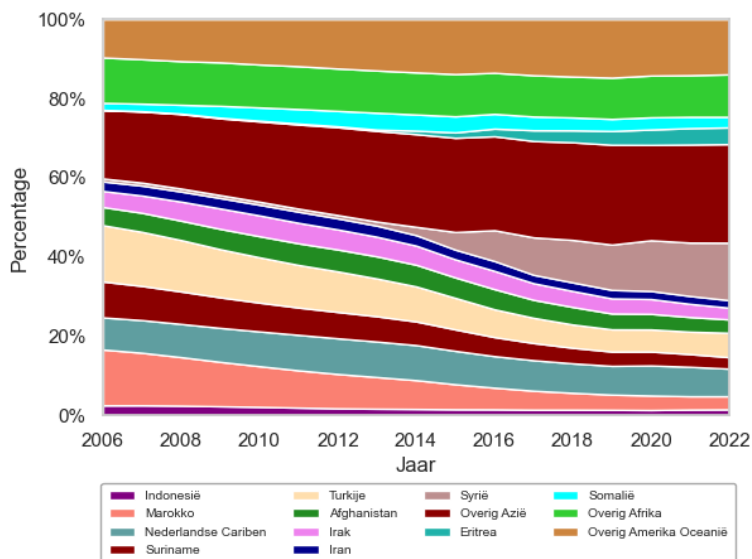
Opvallend vergeleken met de eerste generatie is de relatieve kleinere aanwezigheid van mensen met een achtergrond uit vluchtelingenlanden, zoals Afghanistan, Irak, Syrië, Eritrea en Somalië.

2.4 Een andere samenstelling voor de onderwijsgaande leeftijdscategorie van 12 tot en met 30 jaar oud voor de 1ste en 2de generatie buiten-Europees

Dit onderzoek legt meer dan andere edities van de monitor de nadruk op het thema onderwijs. Om ontwikkelingen binnen dit onderwerp goed te kunnen begrijpen, presenteren we hier ook de samenstelling van de hoofdcategorieën specifiek voor deze leeftijdscategorie. Zoals we in paragraaf 2.2 constateerden is de groep burgers met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond relatief jong**. Van de burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond is in de leeftijdscategorie 15 tot aan de pensioengerechtigde leeftijd 42% van de tweede generatie, terwijl binnen de leeftijdscategorie 12 tot en met 30 jaar oud 62% van de tweede generatie is in 2022.

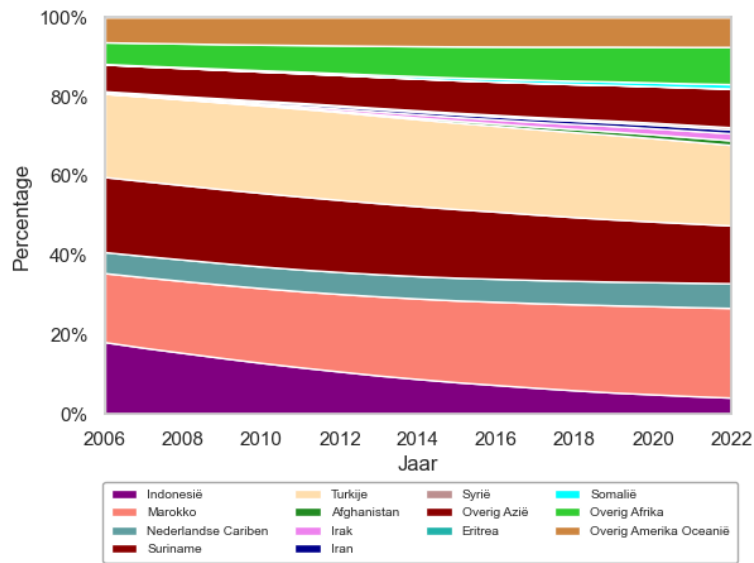
Dit maakt deze groep binnen het thema onderwijs tot een bijzonder aandachtspunt.

Hierna volgt de samenstelling groep burgers van 12 tot en met 30 jaar oud met een eerste (figuur 5) en tweede (figuur 6) generatie buiten-Europese migratieachtergrond.

Figuur 5. Samenstelling van de groep burgers met een 1ste generatie buiten-Europese migratieachtergrond (12 tot en met 30 jaar oud) naar herkomstland

We zien voor de burgers met een eerste generatie buiten-Europese emigratieachtergrond in de leeftijdscategorie 12 tot en met 30 jaar oud (zie figuur 5) vergelijkbare ontwikkelingen als voor de groep 15 tot aan de pensioengerechtigde leeftijd (zie figuur 3), maar nog sterker uitvergroet. Burgers met een achtergrond uit de klassieke migratielanden maken binnen deze groep een steeds kleiner percentage van het totaal uit, en dit percentage is ook aanzienlijk gedaald tussen 2006 (48%) en 2022 (21%). De focus op de klassieke migratielanden binnen de eerste generatie bepaalt dus steeds minder het totale beeld. Opvallend is dat de groep burgers met een Indonesische achtergrond al in 2006 een klein percentage van de totale groep uitmaakte. De daling komt dus voor het grootste gedeelte door een afname van burgers binnen deze leeftijdscategorie met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Net als in de volledige beroepsbevolking zien we hier ook dat de groep burgers met een andere Aziatische (29% in 2006, 47% in 2022) of Afrikaanse achtergrond (13% in 2006, 17% in 2022) is toegenomen.

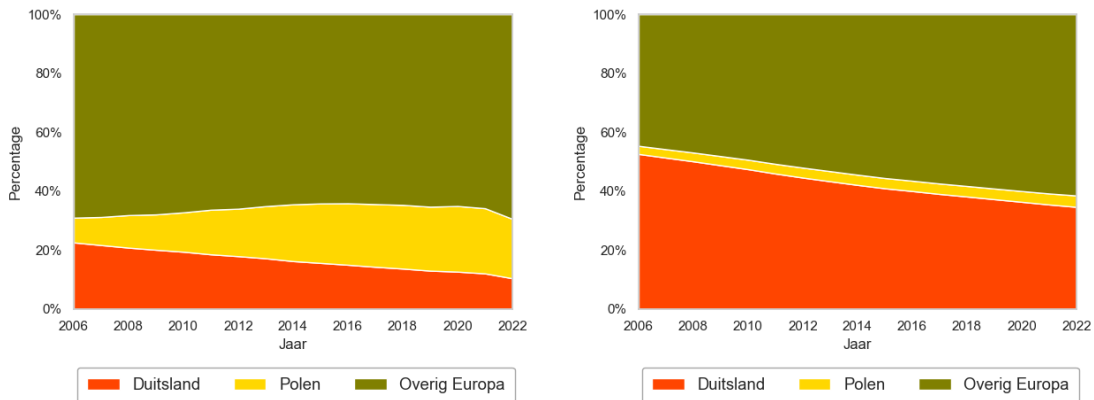

Figuur 6. Samenstelling van de groep burgers met een 2de generatie buiten-Europese migratieachtergrond (12 tot en met 30 jaar oud) naar herkomstland

Ten slotte, zien we in figuur 6 de samenstelling van de groep burgers met een 2de generatie buiten-Europese achtergrond in de leeftijdscategorie 12 tot en met 30 jaar oud. In tegenstelling tot figuur 5 zien we hier de aanzienlijke aanwezigheid van de klassieke migratielanden opnieuw. Vergeleken met het percentage binnen de 2de generatie in de volledige beroepsbevolking is dit percentage wel sterker afgenomen (67% tegenover 77% in 2022). Opvallend vergeleken met de groep 15 jaar tot aan de pensioengerechtigde leeftijd is de relatief kleinere aanwezigheid van de groep burgers met een Indonesische achtergrond en de relatief grote aanwezigheid van de burgers met een Turkse of Marokkaanse achtergrond.

2.5 Een duidelijke afname van het aandeel burgers met een Duitse achtergrond t.o.v. burgers met een Poolse achtergrond

In deze editie van de monitorrapportage ligt onze voornaamste focus op burgers met een buiten-Europese achtergrond, omdat uit eerdere monitors bleek dat voornamelijk deze groep te maken heeft met ongelijkwaardige kansen in het onderwijs en de arbeidsmarkt. We laten de groep burgers met een **Europese migratieachtergrond** echter niet buiten beschouwing en gaan daarom hier ook kort in op opvallende ontwikkelingen binnen deze groep. Binnen deze groep zien we, vergelijkbaar met de groep burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond, een afname van het aandeel mensen uit een klassiek migratieland (Duitsland) en een toename van het aandeel mensen uit een nieuw migratieland (Polen). Deze trend is zichtbaar in zowel bij 1ste als de 2de generatie. Sinds 2020 zien we ook dat er binnen de 1ste generatie een afname is voor de groep burgers met een Poolse achtergrond (in relatieve zin).

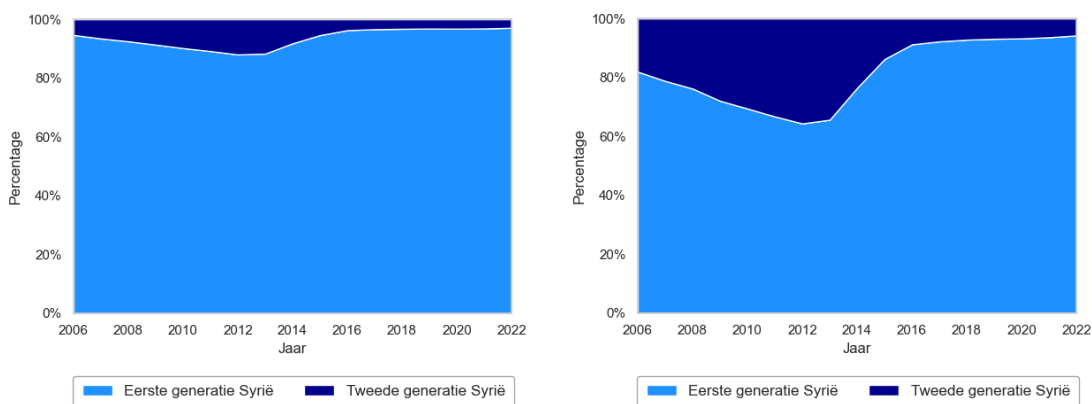

Figuur 7. Samenstelling van de groep burgers met een 1ste (links) en 2de (rechts) generatie Europese migratieachtergrond (15 jaar - pensioengerechtigde leeftijd) naar herkomstland

2.6 Grote verschillen in de verdeling 1ste en 2de generatie binnen specifieke herkomstlanden

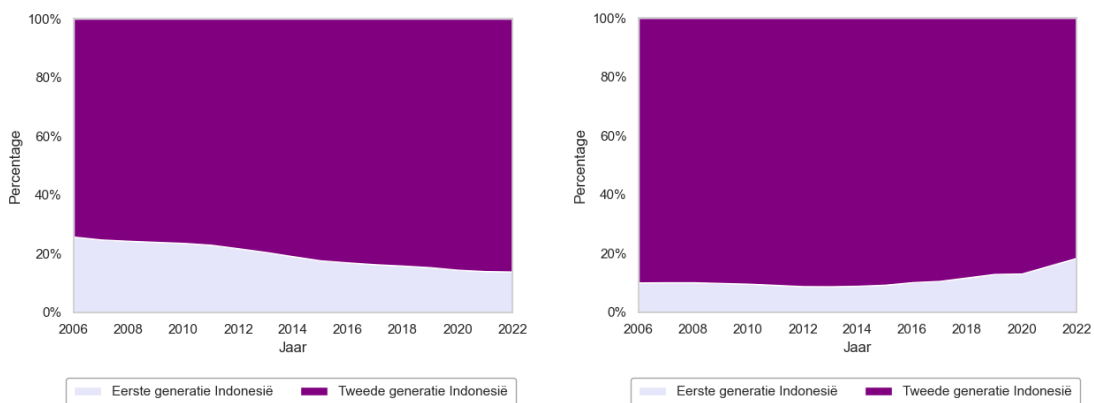
De meeste landen hebben een redelijk gelijke verdeling tussen de 1ste en 2de generatie. Wel zien we dat de klassieke migratielanden een hoger percentage burgers van de 2de generatie hebben, terwijl de herkomstlanden die als nieuwe migratielanden worden beschouwd een hoger percentage van de 1ste generatie hebben. Dit duidt ook de meer gelijkwaardige positie die we over het algemeen zien bij de klassieke migratielanden ten opzichte van nieuwe migratielanden. Hoewel dit niet de volledige verklaring biedt voor de verschillen, is het belangrijk om dit in gedachten te houden bij de interpretatie van de cijfers. We lichten hierna ter illustratie twee herkomstlanden uit met een hele scheve verdeling tussen de 1ste of 2de generatie, namelijk Syrië en Indonesië.

In figuur 8 en figuur 9 tonen we de verdeling tussen de 1^e en de 2^e generatie voor de groep burgers met een Syrische en Indonesische achtergrond. In figuur 8 zien we dat de groep **Syriërs** grotendeels bestaat uit burgers met een **1ste generatie migratieachtergrond**. Binnen de leeftijdscategorie 12 tot en met 30 jaar is het percentage van de 2de generatie iets groter, maar vormt de 1ste generatie nog steeds de overgrote meerderheid. Opvallend is vooral de aanzienlijke toename van de 1ste generatie vanaf 2013, wat verband houdt met de grote instroom van nieuwe burgers met een Syrische achtergrond. Deze ontwikkelingen zijn van belang om de cijfers in de rest van dit onderzoek goed te kunnen begrijpen. De 1ste generatie ondervindt over het algemeen een minder gelijkwaardige positie dan de 2de generatie, en een duidelijke groei van de 1ste generatie ten opzichte van de 2de generatie zal van invloed zijn op de positie van de hele groep.

Figuur 8. Samenstelling van de groep burgers met een 1ste en 2de generatie Syrische migratieachtergrond voor de leeftijdscategorie 15 tot aan de pensioengerechtigde leeftijd (links) en de leeftijdscategorie 12 t/m 30 jaar (rechts)

In figuur 9 zien we dezelfde uitsplitsing, maar dan voor burgers met een **Indonesische** achtergrond. Het beeld is hier tegenovergesteld, omdat het **overgrote deel van deze groep als tweede generatie in Nederland** is. Voor de gehele groep burgers met een Indonesische migratieachtergrond (15 tot aan de pensioengerechtigde leeftijd) zien we de 1ste generatie verder dalen van 26% in 2006 naar 14% in 2022. Opvallend is dat we voor de jongeren in Nederland met een Indonesische achtergrond het percentage van de 1ste generatie weer iets zien stijgen sinds 2013; echter in 2022 is nog steeds 81% in deze leeftijdscategorie van de 2de generatie. Het relatief lage aandeel van de 1ste generatie binnen deze herkomstgroep duidt ook de relatief gelijkwaardige positie van deze groep die we in het vervolg van het rapport zullen aantreffen.

Figuur 9. Samenstelling van de groep burgers met een 1ste en 2de generatie Indonesische migratieachtergrond voor de leeftijdscategorie 15 tot aan de pensioengerechtigde leeftijd (links) en de leeftijdscategorie 12 t/m 30 jaar (rechts)

3 Onderwijsprestaties

In dit hoofdstuk brengen wij in kaart welke opleidingen de groepen doorgaans volgen en of ze de opleiding afmaken of bijvoorbeeld voortijdig school verlaten (verlaten van het onderwijs zonder startkwalificatie). Paragraaf 3.1 gaat over de **middelbare school**, paragraaf 3.2 gaat over **studiekeuzes en stoppen in het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs** en in paragraaf 3.3 kijken we naar het uiteindelijke **hoogst behaalde opleidingsniveau**.

Een belangrijke context waarbinnen we deze cijfers presenteren is dat uit onder andere het Risbo-onderzoek (2023) *Ontwikkeling in Integratie* blijkt dat kinderen met een migratieachtergrond aan het eind van de basisschool gemiddeld genomen een lager advies krijgen dan kinderen zonder migratieachtergrond. Wel is het adviesniveau van de kinderen met een migratieachtergrond in de laatste jaren gestegen, waardoor het verschil iets is verkleind. In paragraaf 3.4 gaan we ter verdieping verder in op het **toetsadvies**. Voor nu is het van belang om te weten dat kinderen met en zonder migratieachtergrond niet met een gelijkwaardige positie de middelbare school betreden.

Wij vinden praktischer onderwijs niet beter of slechter dan theoretischer onderwijs. Echter, op de arbeidsmarkt zien we dat burgers met een meer praktische opleiding over het algemeen een meer onzekere arbeidsmarktpositie hebben. (Dit zien we bijvoorbeeld terug in hoofdstuk 4 bij de indicatoren 'baan vinden binnen 6 maanden na het afstuderen'). Daarom spreken we in dit hoofdstuk toch over hogere onderwijsprestaties naarmate het gaat om meer theoretisch onderwijs.

Om iets te kunnen zeggen over welk deel van de verschillen tussen een groep mensen met een bepaalde migratieachtergrond en het gemiddelde van de bevolking te verklaren is door migratieachtergrond, en welk deel door andere factoren, wordt er een **evenredigheidsanalyse** uitgevoerd. Evenredigheidsanalyse betekent dat we kijken naar welke verschillen tussen de groepen overblijven nadat we corrigeren voor andere kenmerken van de personen binnen de groepen die samenhangen met de indicator. Voor de indicatoren in dit hoofdstuk controleren wij hierbij voor het **geslacht** van de persoon en het **totale inkomen van de ouder(s)** en waar mogelijk/zinvol **leeftijd**. Zie bijlage A van het Technisch rapport voor een overzicht van de controlevariabelen per indicator.

Bij het gebruik van het totale inkomen van de ouder(s) moeten een aantal kanttekeningen worden geplaatst. Het inkomen van de ouders van burgers met een eerste generatie migratieachtergrond is relatief vaak onbekend. Voor ouders van burgers met een tweede generatie migratieachtergrond kan het inkomen daarnaast een te lage inschatting geven van het opleidingsniveau van de ouders en leiden tot overcorrectie.

Wanneer verschillen kleiner worden door te corrigeren voor het totale inkomen van de ouder(s) betekent dit niet dat de verschillen er niet zijn, maar dat de verschillen samenhangen met het totale inkomen van de ouder(s). Verschillen in het totale inkomen van de ouder(s) kan op zichzelf ook weer een gevolg van de migratieachtergrond zijn. (Zie voor meer details over deze correctie het technisch rapport).

3.1 Verschillen in het derde leerjaar worden kleiner, maar dit komt niet (volledig) terug in de behaalde diploma's

De verschillen in het 3de leerjaar nemen sneller af dan de verschillen in het aandeel gediplomeerden. In de CBS-publicatie *Integratie en Samenleven* en het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* zien we alleen de verschillen in het 3de leerjaar. In de vorige monitor Gelijkwaardige Kansen werd alleen ingezoomd op de verschillen in het aandeel gediplomeerden. Wanneer we beide indicatoren samen nemen, zoals gedaan in deze editie van de monitorrapportage, is het beeld positiever doordat de verschillen in het 3^e leerjaar zijn afgenomen.

In de tweede editie van de monitor keken wij naar het **niveau van het behaalde diploma**. Zoals beschreven in paragraaf 1.3.5, concludeerden wij toen dat er ten opzichte van het gemiddelde geen verbetering te zien is in het

middelbare schoolniveau van leerlingen met een migratieachtergrond - eerder een verslechtering. Voor deze meting kijken wij net als het CBS ook naar het **niveau in het derde leerjaar**.

We gaan hierna eerst in op de ontwikkelingen in onderwijsniveaus op de middelbare school in het derde leerjaar en het behaalde diploma bij de **hoofdgroepen** (paragraaf 3.1.1). Om beter zicht te krijgen op wat er gebeurt tussen het **niveau in het derde leerjaar** en het **niveau van het behaalde diploma** brengen we in paragraaf 3.1.2 in beeld wat er gebeurt met **cohorten van studenten vanaf het derde leerjaar vmbo tot 3 jaar later, vanaf het 3^e leerjaar havo tot 4 jaar later en vanaf het 3^e leerjaar vwo tot 5 jaar later**. In paragraaf 3.1.3 gaan we dieper in op opvallende ontwikkelingen bij **specifieke herkomstlanden en subgroepen**.

3.1.1 Hogere onderwijsniveaus op de middelbare school voor de 2^e generatie, maar niet voor de 1^e generatie

Als we kijken naar de combinatie van het niveau in het 3^e leerjaar en het niveau van het behaalde diploma (samenvattende score) dan vallen een aantal dingen op:

- a. Bij burgers met een **1^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond** zijn de verschillen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking het grootst. Deze groep is oververtegenwoordigd op lagere onderwijsniveaus. Deze verschillen nemen met de tijd nauwelijks af, maar kunnen wel grotendeels worden verklaard door verschillen in geslacht en/of totaalinkomen van de ouders;
- b. Bij burgers met een **2e generatie buiten-Europese migratieachtergrond** zijn de verschillen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking het op-een-na grootst. Deze groep is net als de 1^e generatie oververtegenwoordigd op lagere onderwijsniveaus. Het verschil is in 2022 t.o.v. 2013 afgenomen, maar is er nog steeds. Echter, in 2022 kunnen de resterende verschillen volledig verklaard worden door verschillen in geslacht en/of totaalinkomen van de ouders;
- c. Burgers met een **1^e generatie Europese migratieachtergrond** waren in 2008 en 2013 juist oververtegenwoordigd op hogere middelbare schoolniveaus. Echter, vanaf 2022 is dit niet meer zo. Als we corrigeren voor verschillen in geslacht en totaal inkomen van ouders zijn ze wel in 2008, 2013 en 2022 oververtegenwoordigd op hogere niveaus. Deze oververtegenwoordiging neemt wel af. Hier speelt waarschijnlijk een probleem van overcorrectie, doordat we inkomen van ouders gebruiken als proxy voor opleidingsniveau. Het inkomen van ouders met migratieachtergrond is namelijk voor een deel onbekend of lager dan op basis van opleidingsniveau verwacht zou mogen worden (voor meer informatie hierover zie de textbox op pagina 6);
- d. Ook burgers met een **2^e generatie Europese migratieachtergrond** zijn oververtegenwoordigd op hogere schoolniveaus. Dit is toegenomen over de tijd. De verschillen blijven ongeveer gelijk als gecorrigeerd wordt voor verschillen in geslacht en/of totaal inkomen van de ouders. Hier zien we dus ook een toename.

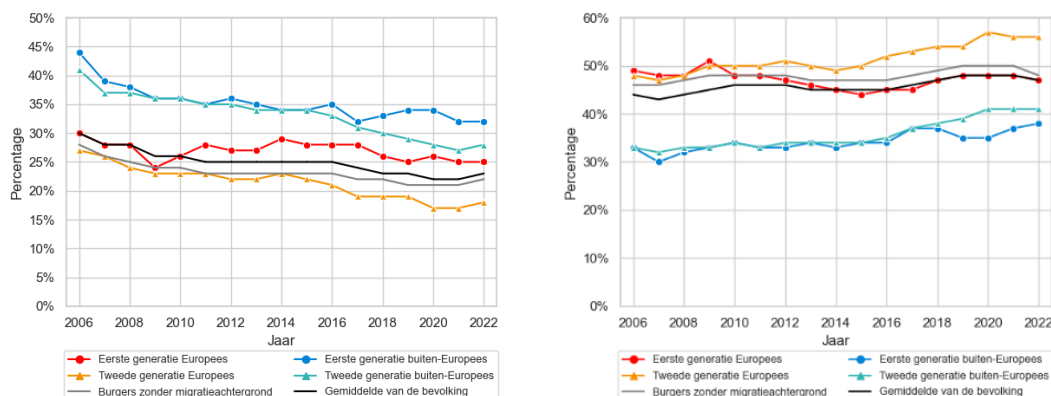
In ons onderzoek kijken we naar vele indicatoren die iets zegen over de onderwijskansen van leerlingen op de middelbare school. Zo volgen we het aandeel leerlingen in het derde leerjaar op vmbo-kader en basis, vmbo theoretisch en vmbo gemengd, havo, havo/vwo, of vwo; en het aandeel leerlingen dat een diploma haalt binnen deze opleidingen. Leerlingen die zakken/uit beeld verdwijnen zitten niet in de percentages. Om over deze indicatoren een algeheel beeld per herkomstgroep te krijgen, vatten we de indicatoren samen in één score. De score is hoger naarmate de leerling een meer theoretische gerichte onderwijsrichting volgt. Tabel 1 toont de scores op de standaard zes-deling.

	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd		
	2008	2013	2022	2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-2,4	-2,3	-2,5	-0,3	-0,6	-0,3
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-2,3	-2,4	-1,4	-0,9	-0,7	0,1
Europa 1 ^{ste} gen.	0,7	0,2	-0,5	1,7	1,1	0,9
Europa 2 ^{de} gen.	0,5	0,8	1,5	0,5	0,8	1,2
Zonder migratieachtergrond	0,5	0,5	0,4	0,1	0,1	-0,1
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

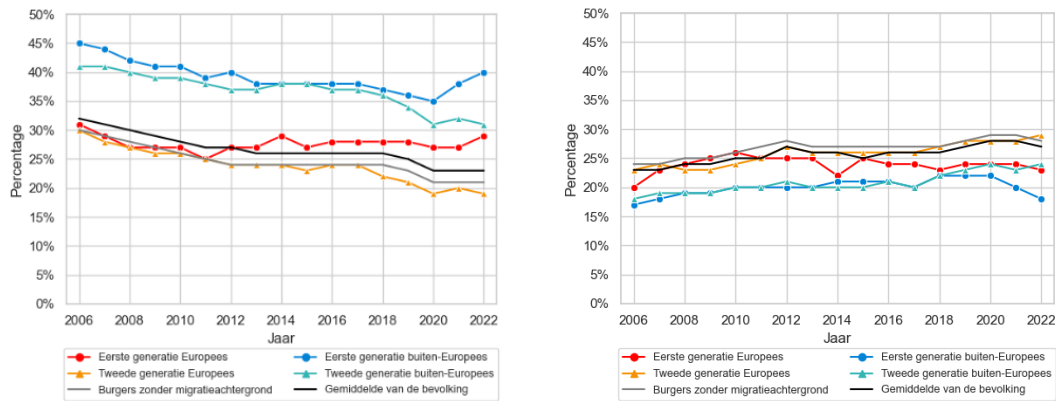
Tabel 1. Samenvattende scores (afgerond) op het onderwerp ‘middelbare schoolniveau’ ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0). Bij een lagere score doet de groep vaker vmbo-basis en kader en bij een hogere score vaker havo of vwo. De tabel toont ook de scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken. De kenmerken zijn geslacht, totaalinkomen ouders en, bij diploma middelbare school, ook leeftijd. Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

Het gemiddelde van de bevolking heeft een score van 0. De scores van de herkomstgroepen zijn relatief aan het gemiddelde van de bevolking. Is de score negatief, dan doet deze herkomstgroep het gemiddeld minder goed dan gemiddeld, en is de score positief, dan doet de herkomstgroep het beter.

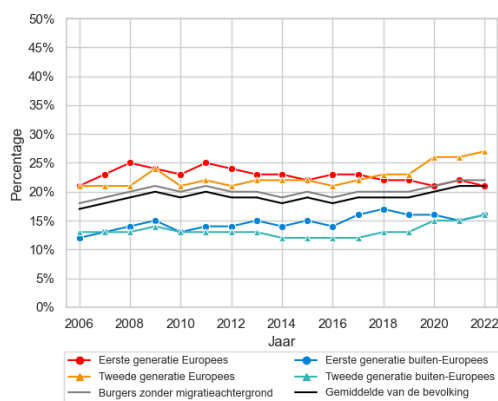
Om uit te leggen hoe deze scores geïnterpreteerd kunnen worden, richten we ons allereerst op de herkomstgroep **buiten-Europa 2de generatie**. (We beginnen met het bespreken van deze groep omdat hier, in tegenstelling tot de groep met een 1^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond, duidelijke ontwikkelingen te zien zijn). In 2022 is de samenvattende score ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking verbeterd naar -1,4 in plaats van -2,3 in 2008. Dit komt omdat de groep ‘buiten-Europa 2de generatie’ in het derde leerjaar meer naar het gemiddelde van de bevolking is getrokken in de periode tussen 2008 en 2022. In het derde leerjaar doet de groep in 2022 ten opzichte van het gemiddelde 5%-punt vaker dan gemiddeld vmbo-basis en kader (was 9%-punt vaker in 2008), 3%-punt minder vaak havo (was 5%-punt minder vaak in 2008) en 4%-punt minder vaak vwo (was 7%-punt minder vaak in 2008). In het derde leerjaar is er dus een verschuiving van vmbo-basis en kader naar havo/vwo over de periode 2008-2022. Zie figuur 10. Bij de behaalde diploma's zien we deze verbetering grotendeels ook terug (zie figuur 11). In 2008 haalde de groep buiten-Europa 2de generatie 5 procentpunt minder vaak dan gemiddeld een vwo-diploma, en in 2022 is dat nog steeds het geval (zie figuur 12). Het verschil is in de laatste jaren wel afgenomen.

Figuur 10. Niveau 3 leerjaar (links: aandeel vmbo basis/kader; rechts: havo/vwo)

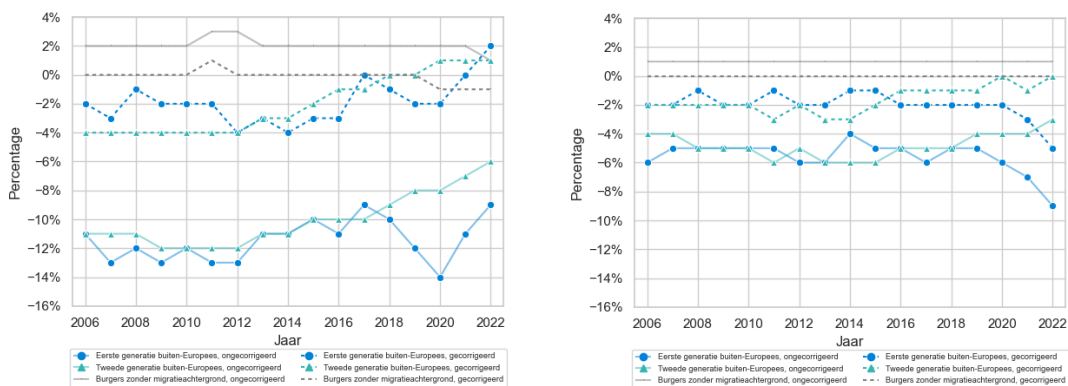

Figuur 11. Niveau diploma (links: aandeel vmbo basis/kader; rechts: havo)

Figuur 12. Niveau diploma (vwo)

Een verbetering in het onderwijsniveau van de tweede generatie buiten-Europees zien we eveneens terug als de indicatoren gecorrigeerd zijn voor de persoonskenmerken geslacht en totaalinkomen ouders, en bij diploma middelbare school, ook leeftijd. De samenvattende score voor de tweede generatie buiten-Europees met gecorrigeerde indicatoren is -0,9 in 2008 en 0,1 in 2022. Als we kijken naar de onderliggende indicatoren gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken dan zien we inderdaad dat de verschillen verdwijnen tussen de groep met een 2^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond en het gemiddelde van de bevolking. In figuur 13 is dit weergegeven voor het aandeel leerlingen in het derde leerjaar op het havo/vwo en het aandeel leerlingen dat een havodiploma behaalt.

Figuur 13. Verschillen in aandeel met niveau havo/vwo in 3 leerjaar (links) en aandeel diploma havo (rechts) voor burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond gecontroleerd voor verschillen in geslacht en het totale inkomen van de ouder(s)

Dit betekent niet direct dat slechts een klein deel van de ongecorrigeerde verschillen aan migratieachtergrond te wijten is, gezien ook het totaalinkomen van de ouders een gevolg van migratie kan zijn.

Voor de groep **buiten-Europa 1ste generatie** ligt de samenvattende score (op basis van het niveau in het derde leerjaar en het behaalde diploma) ten opzichte van het gemiddelde vrij constant rond de -2,3. Het opleidingsniveau laat in het derde leerjaar echter een ander beeld zien dan in het diplomajaar. In het derde leerjaar liggen de scores in 2022 doorgaans dicht bij het gemiddelde dan in 2008. De groep zat in 2022 8%-punt vaker dan gemiddeld in het derde leerjaar van het vmbo (was 10%-punt vaker in 2008) en zat 6%-punt minder vaak dan gemiddeld in het derde leerjaar van het vwo (was 8%-punt minder vaak in 2008). Deze ontwikkeling zien we niet terug bij de behaalde diploma's. De groep eerste generatie buiten-Europa heeft ten opzichte van het gemiddelde in 2022 zelfs vaker een vmbo-basis en kader diploma behaald (13%-punt vaker dan gemiddeld in 2008, 17%-punt vaker in 2022) en minder vaak een havodiploma (5%-punt minder vaak dan gemiddeld in 2008, 9%-punt minder vaak in 2022). Na correctie voor leeftijd en totaalinkomen ouders zijn de verschillen beperkt. Voor de eerste generatie buiten-Europees zien we sinds 2020 het percentage gediplomeerden op de havo afnemen en weer van het gemiddelde verwijderen (zie figuur 13). Dit komt overeen met de daling in de ongecorrigeerde score in tabel 1.

De **eerste generatie binnen Europa** is het op de middelbare school slechter gaan doen ten opzichte van het gemiddelde. De samenvattende score is gedaald van 0,7 punt hoger dan gemiddeld in 2008 naar -0,5 punt lager dan gemiddeld in 2022. In het derde leerjaar valt op dat de groep in 2008 net zo vaak als gemiddeld vmbo-basis en kader deed, terwijl dat aandeel in 2022 2%-punt hoger ligt dan gemiddeld. Verder deed men ten opzichte van het gemiddelde in 2008 vaker havo of havo/vwo dan in 2022. Kijkend naar de diploma's is men in 2022 ten opzichte van het gemiddelde vaker vmbo-basis en kader gaan afstuderen en minder vaak havo en/of vwo.

De **tweede generatie binnen Europa** laat een lichte verbetering zien op de middelbare school. In 2008 was de samenvattende score nog 0,5 punt hoger dan het gemiddelde van de bevolking en in 2022 doet de groep het 1,5 punt beter. De groep is ten opzichte van het gemiddelde nog vaker havo en/of vwo gaan doen in 2022 dan in 2008 - zowel bij het derde leerjaar als bij het behaalde diploma.

De scores van **burgers zonder migratieachtergrond** wijken vrijwel niet af van het gemiddelde van de bevolking.

3.1.2 *Afname verschillen in het derde leerjaar niet volledig terug te zien bij behaalde diploma's onder andere doordat leerlingen met een migratieachtergrond minder vaak nominaal hun diploma halen*

Uit onderzoek van het CBS (Integratie en samenleving, 2022) blijkt dat het middelbare schoolniveau van burgers met een migratieachtergrond in het derde leerjaar meer naar het gemiddelde toetrekt. Dat zien wij ook terug in ons onderzoek. Echter, is dit niet volledig terug te zien in de behaalde diploma's. Verklaringen voor deze verschillen zijn:

- a. Er zit tijd tussen het derde leerjaar en het diplomajaar; als verschillen in het derde leerjaar verkleinen zijn deze afnames pas jaren later zichtbaar in de behaalde diploma's.
- b. Burgers met een **migratieachtergrond** halen minder vaak nominaal (of een jaar erna) het diploma van de opleiding waar ze in hun derde leerjaar zaten. Nominaal betekent dat een persoon in het derde leerjaar van het vmbo het jaar daarna zijn/haar diploma haalt; voor de havo is dit twee jaar na het derde leerjaar en voor het vwo is dit drie jaar na het derde leerjaar. Dit blijkt uit onze analyse waarbij we cohorten leerlingen vanuit het derde leerjaar volgen.
- c. Er kan sprake zijn van nieuwe instroom die met name terecht komt op lagere onderwijsniveaus (meer vmbo en minder havo/vwo). Hierdoor zou de populatie in het derde leerjaar anders kunnen zijn dan bij het behaalde diploma. Dit verdient echter verder onderzoek en komt mogelijk terug in de volgende monitor.

Uit onze analyses waarbij we cohorten van leerlingen volgen concluderen we verder dat:

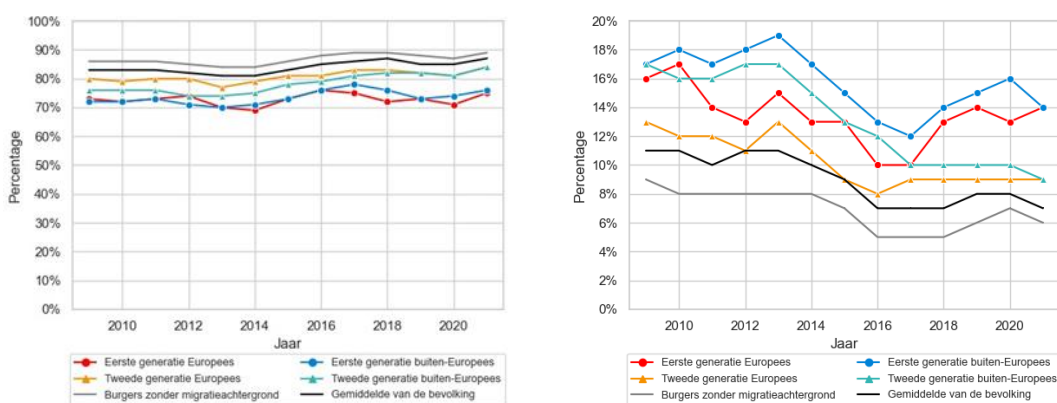
- d. Van de burgers in het derde leerjaar van de havo zien we dat degene met een migratieachtergrond, met name degene van de **eerste generatie**, minder vaak hun havodiploma nominaal behalen. Van deze groep is er vier jaar later relatief vaak nog geen diploma behaald (dus geen vmbo, havo of vwo) en ze zijn niet doorgestroomd naar het mbo. Dit kan deels komen door (re)migratie.
- e. Op het vwo zien we een soortgelijk beeld, maar zijn het vooral de **burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond** die niet nominaal hun diploma behalen en die vijf jaar na het derde leerjaar ook geen ander diploma hebben behaald.
- f. Controleren voor geslacht en inkomen van de ouders heeft (bijna) geen effect op de bovenstaande conclusies.
- g. De verschillen in het nominaal halen van een havo- of vwo-diploma voor burgers met een **buiten-Europese migratieachtergrond** (zowel eerste als tweede generatie) zijn wel kleiner geworden.

We zagen in de vorige paragraaf dat zowel uit ons onderzoek als uit onderzoek van het CBS (Integratie en samenleving, 2022) blijkt dat het middelbare schoolniveau van burgers met een migratieachtergrond in het derde leerjaar meer naar het gemiddelde toetrekt. Echter, we zien in ons onderzoek dat deze ontwikkeling beperkt terug te zien is in de behaalde diploma's. Hoe komt het dat we de verschuiving van vmbo naar havo/vwo in het 3e leerjaar minder duidelijk terugzien in het behaalde diploma? Daar gaan we in deze paragraaf dieper op in.

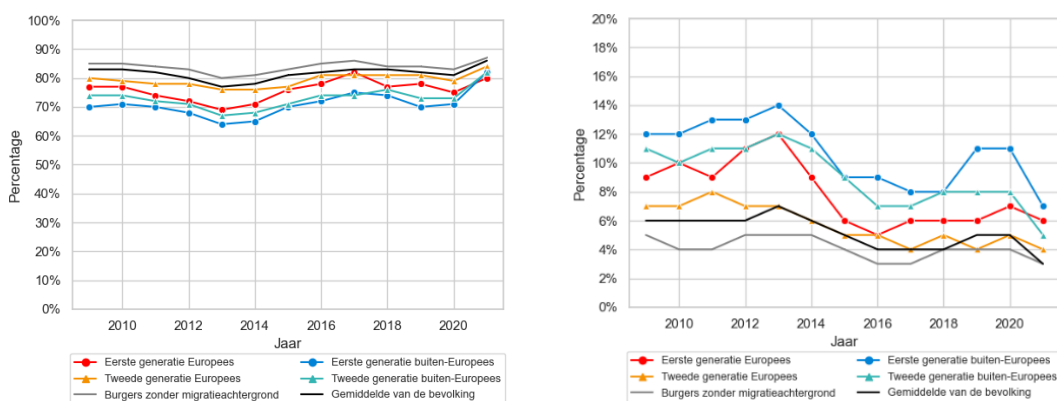
Ten eerste zit er een **tijd tussen het derde leerjaar en het diplomajaar**. De verschuiving naar havo/vwo is vooral in de laatste jaren zichtbaar. Hierdoor zal mogelijk de verschuiving in diploma's pas de komende jaren zichtbaar worden. Daarnaast kan er tussen het 3^e leerjaar en het diploma nog van alles gebeuren. Om hier beter zicht op te krijgen volgen wij **cohorten vanaf het derde leerjaar**. We brengen voor burgers die in het derde leerjaar op vmbo basis/kader, vmbo theoretisch, havo/vwo zaten in beeld waar zij respectievelijk drie, vier en vijf jaar later staan. Hebben zij zonder studievertraging een middelbareschooldiploma behaald of zijn zij bijvoorbeeld zonder diploma doorgestroomd naar het mbo? We lichten hierna de grafieken uit waarin we interessante resultaten zien. In onderstaande grafieken heeft de waarneming van 2021 voor een vmbo-cohort betrekking op de studenten die in 2018 in het 3e leerjaar van het vmbo zaten. Hierdoor kunnen de trends van deze cohortindicatoren niet makkelijk vergeleken worden met de indicatoren over onderwijs in het derde leerjaar en behaald diploma.

Een algemeen beeld in onderstaande grafieken is dat **burgers met een migratieachtergrond minder vaak nominaal het diploma halen van de opleiding waar ze in hun derde leerjaar zaten**. Nominaal betekent dat een persoon in het derde leerjaar van het vmbo het jaar daarna zijn/haar diploma haalt; voor de havo is dit twee jaar na het derde leerjaar en voor het vwo is dit drie jaar na het derde leerjaar. Het derde leerjaar is de start van het schooljaar. Diploma is einde schooljaar dus een jaar later. Dit kan deels verklaren waarom de verschillen voor groepen met een migratieachtergrond groter zijn bij de indicator 'niveau diploma' dan bij de indicator 'niveau 3^e leerjaar'.

We gaan hierna in meer detail in op interessante ontwikkelingen. Burgers met een (met name **eerste generatie Europees en buiten-Europees en tweede generatie buiten-Europees**) migratieachtergrond op het vmbo halen minder vaak nominaal hun diploma en halen vaker direct hun mbo-diploma. Zie figuur 14 en figuur 15. In figuur 14 zien we daarnaast dat burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond die in het derde leerjaar vmbo-basis of kader deden steeds vaker nominaal hun vmbo-diploma halen en minder vaak zonder vmbo-diploma doorstromen naar het mbo. Hierdoor nemen de verschillen met het gemiddelde van de bevolking dus af. Het aandeel van de burgers die in het derde leerjaar vmbo theoretisch deden met een eerste of tweede generatie buiten-Europees migratieachtergrond die nominaal hun diploma haalden nam toe sinds 2010, vooral in 2021 t.o.v. 2020 (zie figuur 15 links). En beide groepen stroomden minder vaak zonder vmbo-diploma door naar het mbo (zie figuur 15 rechts). Ook hier nam het verschil met het gemiddelde van de bevolking dus af.

Figuur 14. Cohort 3^e leerjaar vmbo-basis en kader links: aandeel dat nominaal diploma haalt; rechts: doorstroom naar het mbo zonder vmbo-diploma

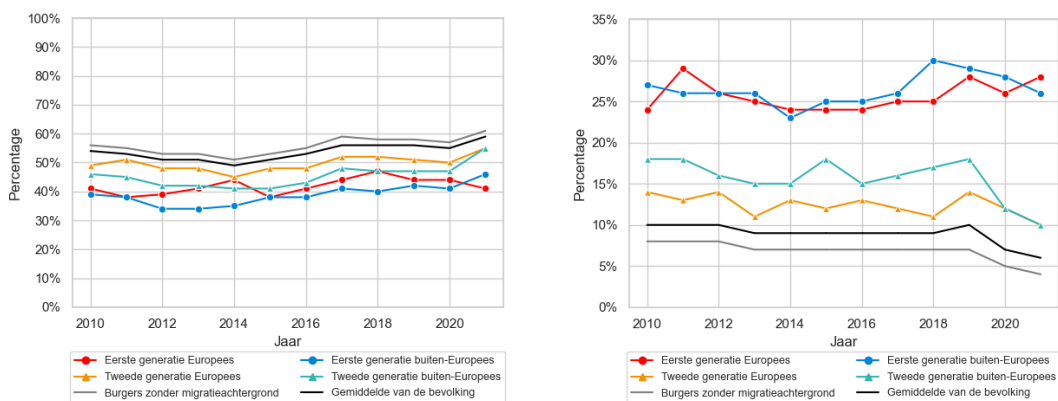

Figuur 15. Cohort 3^e leerjaar vmbo theoretisch links: aandeel dat nominaal diploma haalt; rechts: doorstroom naar het mbo

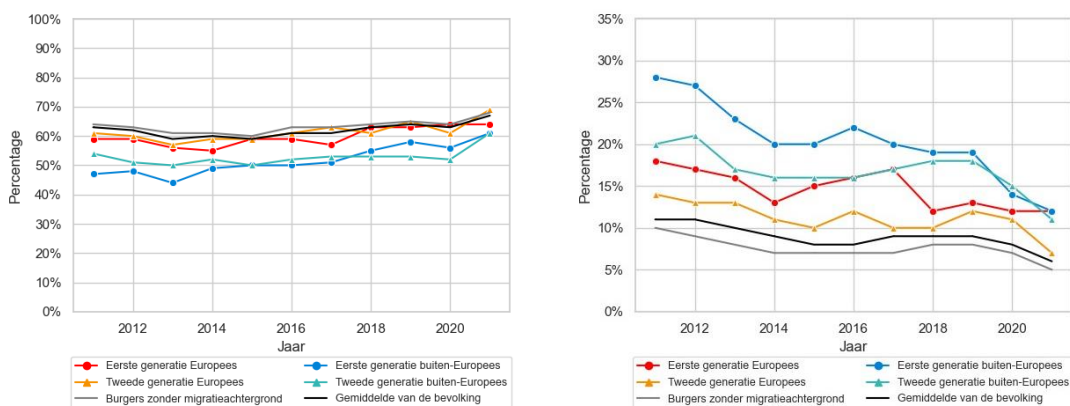
Van de burgers in het derde leerjaar van de havo zien we dat degenen met een migratieachtergrond, met name degenen van de **eerste generatie**, minder vaak hun havodiploma nominaal behalen (zie figuur 16 links). Van deze groep is er vier jaar later relatief vaak nog geen diploma behaald (dus geen vmbo, havo of vwo) en ze zijn niet doorgestroomd naar het mbo (zie figuur 16 rechts). Op het vwo zien we een soortgelijk beeld, maar zijn het vooral de

burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond die niet nominaal hun diploma behalen (zie figuur 17, links) en die vijf jaar na het derde leerjaar ook geen ander diploma hebben behaald (zie figuur 17, rechts). Controleren voor geslacht en inkomen van de ouders heeft (bijna) geen effect op de bovenstaande conclusies. Dit geldt voor alle niveaus en alle migrantengroepen. Figuur 16 toont dit voor het cohort 3e leerjaar havo.

We zien overigens wel dat de verschillen in het nominaal halen van een havo- of vwo-diploma voor burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond (zowel eerste als tweede generatie) kleiner zijn geworden.

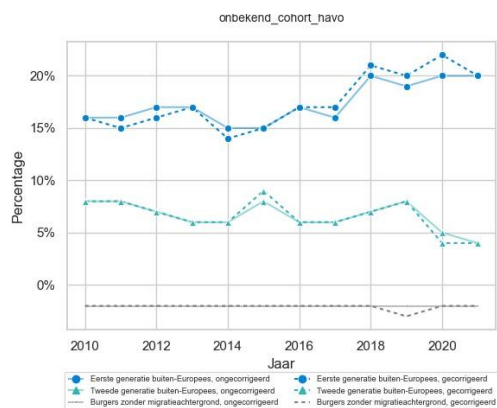
Figuur 16. Cohort 3^e leerjaar havo links: aandeel dat nominaal diploma haalt¹¹; rechts: onbekend¹²

Figuur 17. Cohort 3^e leerjaar vwo links: aandeel dat nominaal diploma haalt; rechts: onbekend

¹¹ Als iemand in het derde leerjaar havo deed en diegene behaalt nominaal zijn of haar havodiploma en gaat daarna nog vwo doen, dan zien we deze persoon terug bij 'van derde leerjaar havo naar nominaal havodiploma' behaald.

¹² We kijken hierbij of een persoon in het derde leerjaar (begin van het schooljaar) op de havo vier jaar later (dus tot het einde van drie schooljaren later) een diploma heeft behaald. Onbekend betekent dat deze persoon geen diploma heeft gehaald (ook niet op een ander niveau). Het is mogelijk dat deze persoon geremigreerd is.

Figuur 18. Cohort 3^e leerjaar havo links: verschil in aandeel onbekend na vier jaar, burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond ten opzichte van de gemiddelde Nederlander

3.1.3 Achteruitgang bij Syrische of Poolse achtergrond (nieuwe instroom), vooruitgang bij Turkse en Marokkaanse achtergrond (langer in Nederland)

In deze monitor gelijkwaardige kansen wordt de focus gelegd op de **zes hoofdgroepen**:

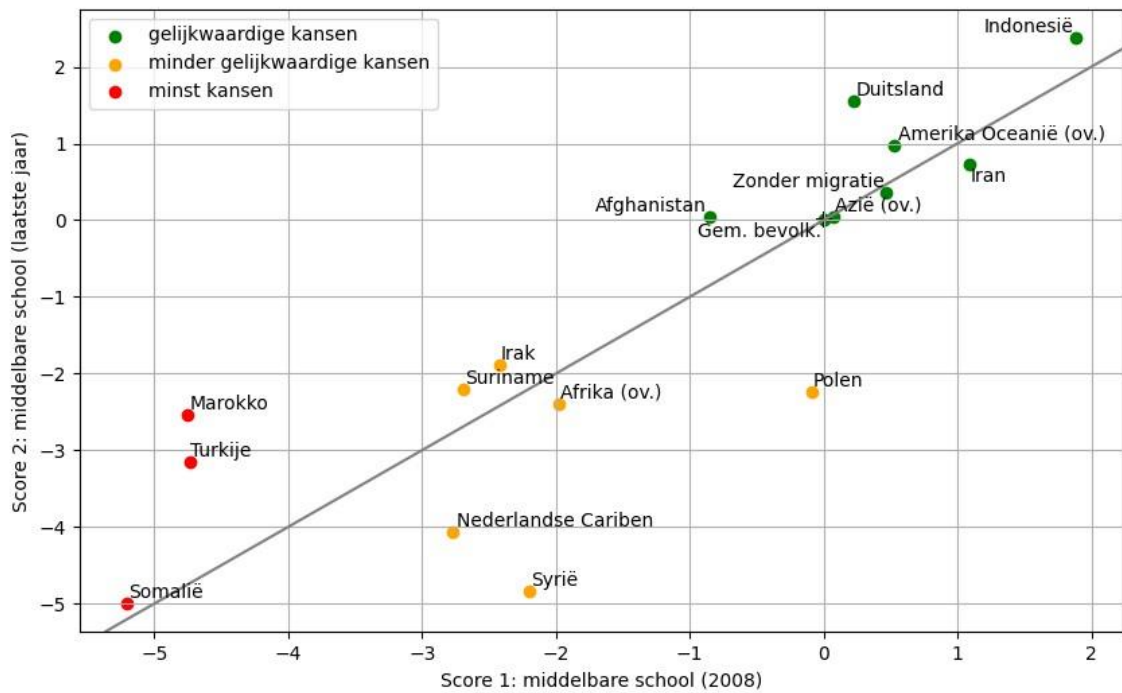
- Burgers¹ met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- Burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond;
- Burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond;
- Burgers met een tweede generatie Europese migratieachtergrond;
- Burgers zonder migratieachtergrond;
- De totale Nederlandse bevolking.

In deze hoofdgroepen speelt de samenstelling een grote rol. Veel klassieke migratielanden die sinds 2008 vooral vooruitgang hebben geboekt ten opzichte van het gemiddelde zijn in aandeel van de eerste generatie buiten-Europees in de leeftijdscategorie 12-30 afgenomen. Zo zijn de Nederlanders met een achtergrond uit Turkije en Marokko, die een forse vooruitgang hebben geboekt, in aandeel gedaald van 28% in 2008 naar 10% in 2022.

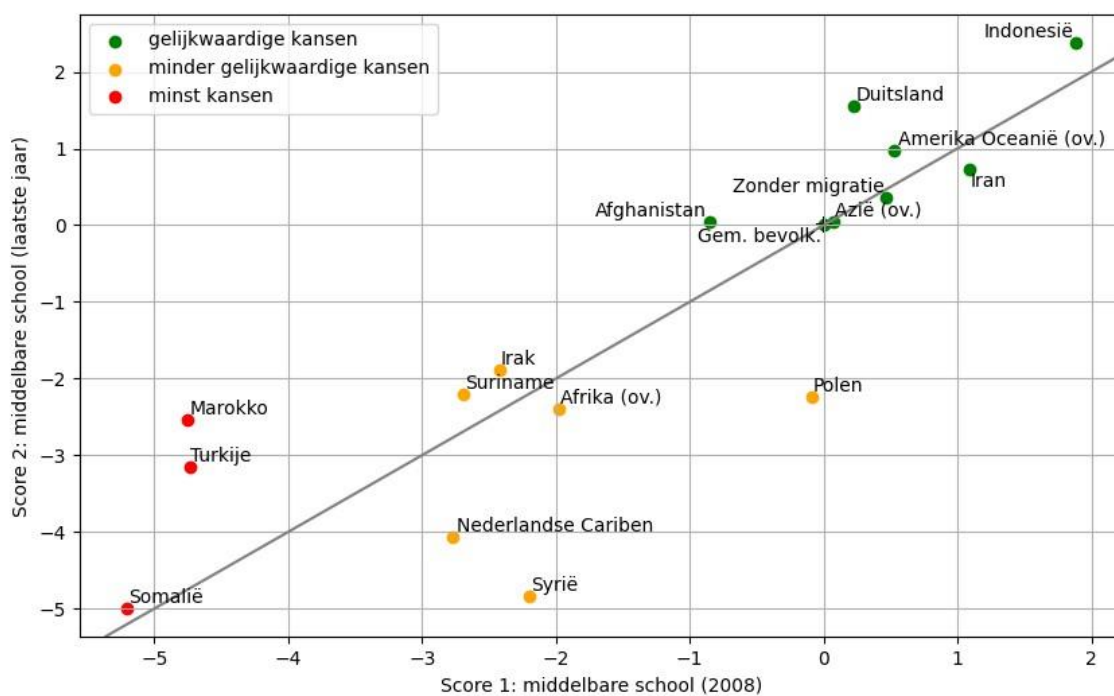
Dit verklaart ook waarom er in ons onderzoek een minder positief beeld ontstaat dan het onderzoek van Risbo *Ontwikkeling in Integratie* en de CBS-publicatie *Integratie en Samenleven*. In het onderzoek van het CBS wordt de focus gelegd op de klassieke migratielanden en in het onderzoek van Risbo wordt naar zeven specifieke herkomstgroepen gekeken waaronder veel klassieke migratielanden.¹ In beide onderzoeken worden de positieve ontwikkelingen die in deze groepen plaatsvinden in beeld gebracht.

Herkomstlanden die sinds 2008 geen vooruitgang hebben geboekt ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking zijn aan de andere kant over het algemeen in aandeel toegenomen. Het duidelijkst komt dit naar voren voor de groep Nederlanders met een Syrische achtergrond. Deze groep is in de totale groep van de eerste generatie buiten-Europees toegenomen van minder dan 1% in 2008 naar 14% in 2022. Voor de tweede generatie gelden deze ontwikkelingen in veel mindere mate en zien we dan ook wel de duidelijke verbetering plaatsvinden die wordt geschetst in het Risbo-onderzoek.

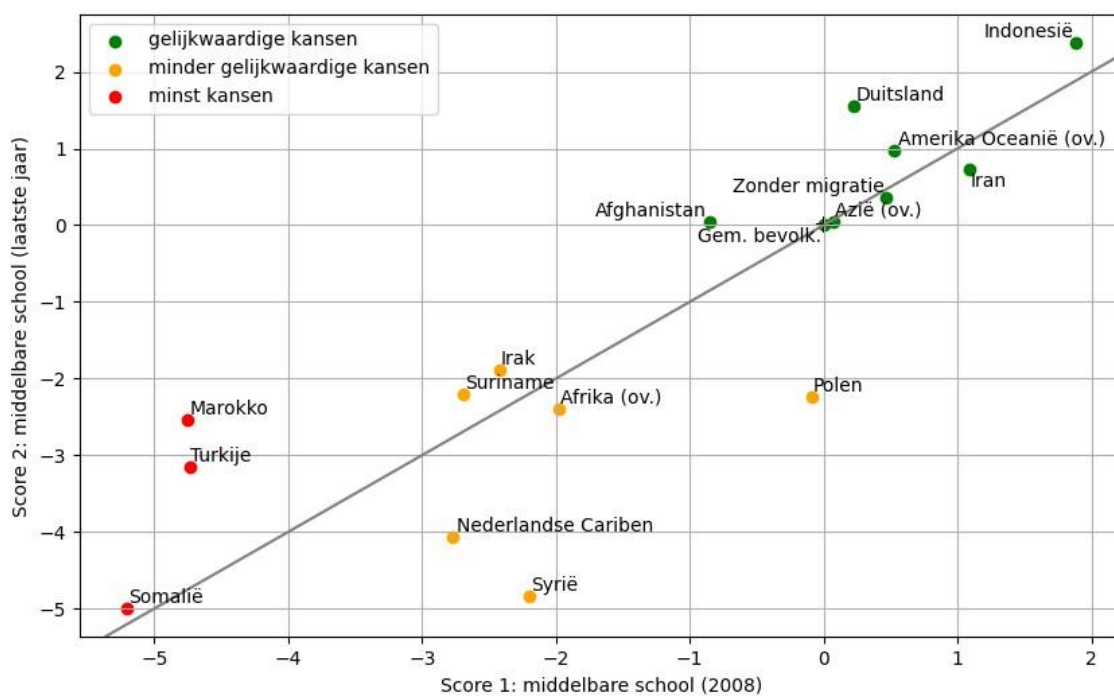
In paragraaf 3.1.1 hebben we gekeken naar verschillen in onderwijsniveaus voor de hoofdgroepen. We herhalen nu deze analyse voor **specifieke herkomstlanden en subgroepen**. Dit kan verklaringen bieden voor de ontwikkelingen die we zien bij de hoofdgroepen, omdat er sprake is van verandering van de samenstelling van de hoofdgroepen (zie hoofdstuk 2).

Figuur 19 toont de eerder gebruikte samenvattende scores over het middelbare schoolonderwijs, maar dan op het niveau van herkomstlanden en werelddelen (de eerste en tweede generatie zijn hierbij samen genomen). Het gemiddelde van de bevolking ('Gem. bevolk.') heeft een score van nul, omdat alle scores op de componenten 'onderwijskansen' relatief zijn gemaakt aan het gemiddelde van de bevolking. Op de horizontale as staan de scores in 2008 en op de verticale as de scores in het meest recente jaar (2022). Landen die boven die diagonaal lijn scoren hebben zich in 2022 verbeterd ten aanzien van 2008.

Figuur 19. Samenvattende scores van landen en werelddelen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp *middelbare school*). Bij een lagere score doet de groep vaker vmbo-basis en kader en bij een hogere score vaker havo of vwo. Landen boven de diagonaal lijn hebben zich in 2022 verbeterd ten opzichte van 2008. De scores zijn *niet* gecorrigeerd voor persoonlijke achtergrondkenmerken. Zie toelichting op de scores in bijlage B.

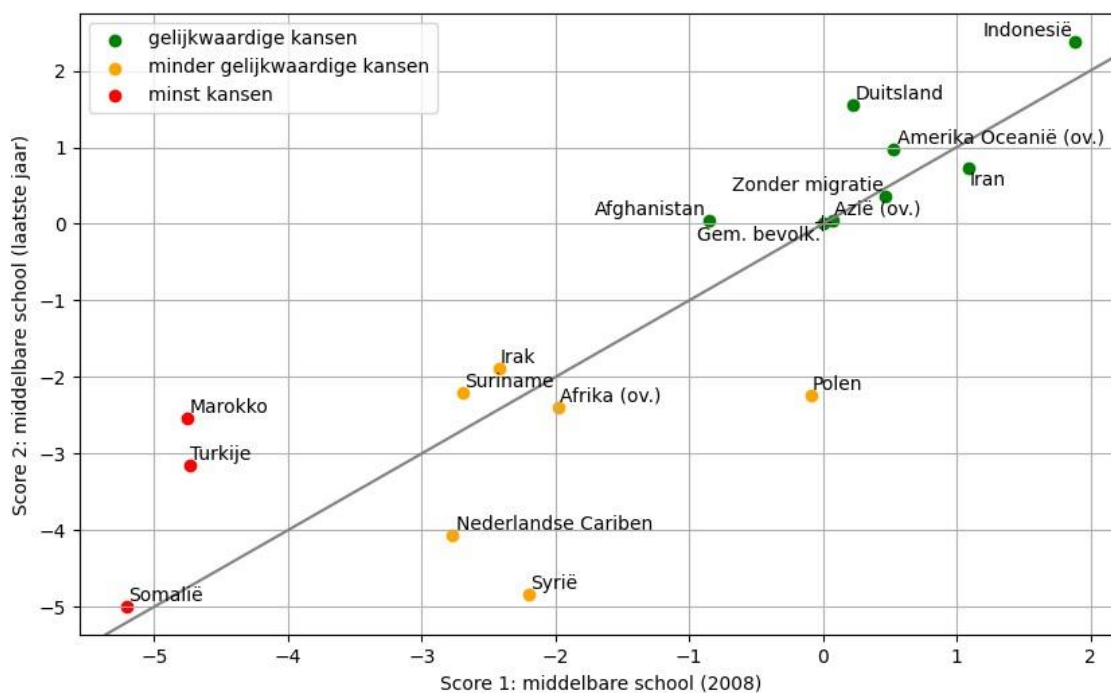
Figuur 19 verklaart gedeeltelijk waarom er in ons onderzoek een minder positief beeld ontstaat dan het onderzoek van Risbo *Ontwikkeling in Integratie* en de CBS-publicatie *Integratie en Samenleven*. In het onderzoek van het CBS wordt de focus gelegd op de klassieke migratielanden en in het onderzoek van Risbo wordt naar zeven specifieke herkomstgroepen gekeken waaronder veel klassieke migratielanden.¹ In beide onderzoeken worden de positieve ontwikkelingen die in deze groepen plaatsvinden in beeld gebracht. In deze monitor gelijkwaardige kansen wordt juist de focus gelegd op de vijf hoofdgroepen. Een ander aspect is dat in deze monitor ook gekeken wordt naar het percentage gediplomeerden als indicator waar dat in het Risbo-onderzoek bijvoorbeeld geen rol speelt. Dit verklaart bijvoorbeeld het iets minder positieve beeld in deze monitor voor bijvoorbeeld het herkomstland Nederlandse Cariben.

In de hoofdgroepen, die centraal staan in deze rapportage, speelt de samenstelling een grote rol. Veel klassieke migratielanden die sinds 2008 vooral vooruitgang hebben geboekt ten opzichte van het gemiddelde zijn in aandeel van de eerste generatie buiten-Europees in de leeftijdscategorie 12-30 afgenomen. Zo zijn de burgers met een achtergrond uit Turkije en Marokko, die een forse vooruitgang hebben geboekt, in aandeel gedaald van 28% in 2008 naar 10% in 2022.

Herkomstlanden die sinds 2008 geen vooruitgang hebben geboekt ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking zijn aan de andere kant over het algemeen in aandeel toegenomen. Het duidelijkst komt dit naar voren voor de groep burgers met een Syrische achtergrond. Deze groep is in de totale groep van de eerste generatie buiten-Europees toegenomen van minder dan 1% in 2008 naar 14% in 2022. Voor de tweede generatie gelden deze ontwikkelingen in veel mindere mate en zien we dan ook wel de duidelijke verbetering plaatsvinden die wordt geschetst in het Risbo-onderzoek.

De groep landen die in een bepaald jaar beter dan gemiddelde kansen op de middelbare school hadden zijn in tabel 2 groen gemarkeerd. Binnen deze groep zien we dat het middelbare schoolniveau van burgers met een achtergrond uit Afghanistan en Duitsland in 2022 hoger uitvalt dan in 2008. In 2008 deden derdeklassers met een achtergrond uit Afghanistan nog 2%-punt vaker vmbo-basis en kader en 4%-punt minder vaak vwo, maar in 2022 deed de groep even vaak als gemiddeld vmbo-basis en kader en 2%-punt vaker vwo. Onder de gediplomeerden met een achtergrond uit Afghanistan is het aandeel vmbo-basis en kader ten opzichte van het gemiddelde gezakt (4%-punt vaker dan gemiddeld in 2008 en 1%-punt vaker in 2022), het aandeel havo gestegen (3%-punt minder vaak dan gemiddeld in 2008, 1%-punt vaker dan gemiddeld in 2022) en het aandeel met vwo gelijk gebleven (4%-punt minder vaak dan gemiddeld). We kunnen verder opmerken dat het middelbare schoolniveau bij de groep met een achtergrond uit Indonesië structureel hoger is dan gemiddeld. De groep Overig Azië behaalt een onderwijsniveau op de middelbare school dat gelijk is aan het gemiddelde, maar de leerlingen uit Overig Azië die korter dan vijf jaar in Nederland wonen hebben een samenvattende score die vijf punten onder het gemiddelde ligt, zoals tabel 2 laat zien. Ook als we corrigeren voor achtergrondkenmerken (geslacht en totaalinkomen ouders), blijft deze subgroep twee punten lager dan gemiddeld scoren.

De oranje groep landen in

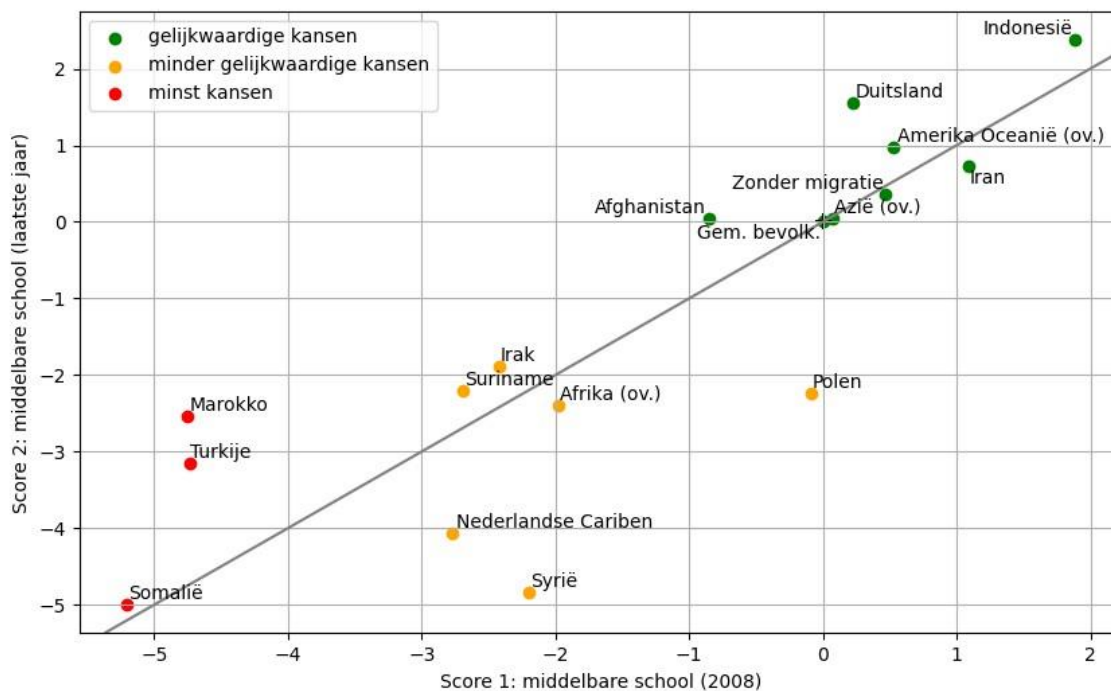

figuur 19 hebben in 2022 minder gelijkwaardige onderwijskansen op de middelbare school dan gemiddeld. De groep met een achtergrond uit **Polen** is ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking juist een minder hoog onderwijsniveau gaan doen (de samenvattende score is tussen 2008 en 2022 gedaald van 0 naar -2). Vooral het schoolniveau van de subgroep die korter dan vijf jaar in Nederland woont is verslechterd ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking. De tweede generatie met een achtergrond uit Polen presteert echter gelijk aan het gemiddelde van de bevolking, maar is wat verslechterd ten aanzien van 2008. Verder is het opvallend dat burgers met een migratieachtergrond uit **Syrië** ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking een hoger onderwijsniveau op de middelbare school haalden in 2008 dan in het meest recente jaar (2022). De verslechtering komt door nieuwe instroom. De samenvattende score voor het middelbare schoolniveau is in die periode namelijk gedaald van -2 naar -5. Deze groep deed in 2022 10%-punt minder vaak havo dan gemiddeld (4%-punt minder vaak in 2008), 21%-punt minder vaak havo/vwo (13%-punt minder vaak in 2008) en 10%-punt minder vaak vwo (13%-punt minder vaak in 2008). Ook bij de middelbareschooldiploma's blijkt dat leerlingen met een achtergrond uit Syrië zo'n 14%-punt minder vaak dan gemiddeld havo of vwo hebben gehaald, terwijl dit in 2008 nog 2%-punt (havo) en 8%-punt (vwo) minder vaak dan gemiddeld was. Na correctie van persoonskenmerken zien we dat de groep Syrië 1 punt lager dan gemiddeld scoort. Tabel 2 geeft tevens aan dat leerlingen die langer dan vijf jaar in Nederland wonen minder grote schoolachterstanden hebben dan leerlingen die korter dan vijf jaar in Nederland verblijven. Ook de tweede generatie met een achtergrond uit Syrië haalt een hoger middelbare schoolniveau dan de eerste generatie.

	2008	2013	2022	2022- c		2008	2013	2022	2022- c
Syrië	-2	-2	-5	-1	Turkije	-5	-5	-3	-1
Syrië, <5 jaar in Nederland			-7	-4	Turkije, <5 jaar in Nederland	-7	-6	0	2
Syrië, >5 jaar in Nederland	-2	-2	-4	-1	Turkije, >5 jaar in Nederland	-4	-5	-2	1
Syrië, eerste generatie	-2	-2	-5	-2	Turkije, eerste generatie	-5	-5	-1	1
Syrië, tweede generatie	-2	-3	-2	0	Turkije, tweede generatie	-5	-5	-3	-1
Duitsland	0	1	2	1	Afghanistan	-1	-1	0	3
Duitsl., <5 jaar in Nederland	-1	-1	-1	1	Afghan., <5 jaar in Nederland	-6		-5	-3
Duitsl., >5 jaar in Nederland	1	1	1	2	Afghan., >5 jaar in Nederland	0	-1	-2	1
Duitsland, eerste generatie	1	1	1	1	Afghanistan, eerste generatie	-1	-2	-3	0
Duitsland, tweede generatie	0	0	2	1	Afghanistan, tweede generatie	1	0	1	4
Polen	0	-2	-2	-1	Marokko	-5	-4	-3	0
Polen, <5 jaar in Nederland	-3	-7	-6	-3	Marokko, <5 jaar in Nederland	-6	-6	-6	-3
Polen, >5 jaar in Nederland	-3	-3	-4	-1	Marokko, >5 jaar in Nederland	-5	-5	-3	0
Polen, eerste generatie	-3	-5	-4	-2	Marokko, eerste generatie	-6	-5	-5	-1
Polen, tweede generatie	1	0	0	1	Marokko, tweede generatie	-5	-4	-3	0
Azië (ov.)	0	0	0	2	Indonesië	2	2	2	3
Azië (ov.), <5 jaar in Nederland	-4	-5	-5	-2	Indonesië, <5 jaar in Nederland				
Azië (ov.), >5 jaar in Nederland	-1	0	-1	1	Indonesië, >5 jaar in Nederland	3	3	3	5
Azië (ov.), eerste generatie	-1	0	-2	0	Indonesië, eerste generatie	2	3	2	4
Azië (ov.), tweede generatie	2	1	2	3	Indonesië, tweede generatie	2	2	2	3

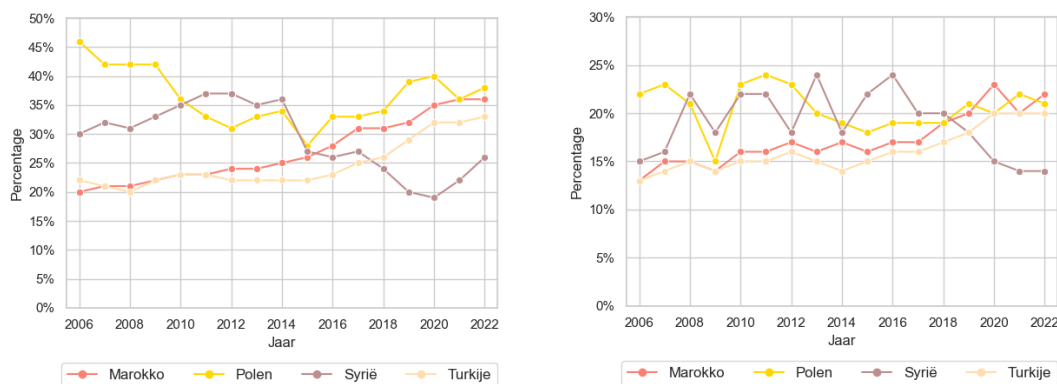
Tabel 2. Samenvattende scores voor een selectie van herkomstlanden ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp middelbare school. De scores van 2022-c zijn gecorrigeerd op persoonlijke achtergrondkenmerken (geslacht, totaalinkomen ouders, en, bij diploma middelbare school, ook leeftijd). Zie toelichting op de scores in Bijlage B.

De rode landen in

figuur 19 hebben in 2022 de minst gelijkwaardige positie in het middelbaar onderwijs. Groepen met een achtergrond uit Turkije en Marokko hebben gemiddeld genomen wel een hoger onderwijsniveau in 2022 dan in 2008. Opvallend is de grote vooruitgang in 2022 ten opzichte van het gemiddelde van leerlingen met een achtergrond uit Turkije die korter dan vijf jaar in Nederland wonen (zie tabel 2). In 2008 was hun samenvattende score 7 punten lager dan het gemiddelde en in 2022 was dat gelijk aan het gemiddelde. Na correctie voor persoonskenmerken zien we dat deze groep het zelfs 2 punten beter dan gemiddeld doet op de middelbare school. Verder behaalt de tweede generatie met een Turkse achtergrond een vergelijkbaar onderwijsniveau als de tweede generatie uit Marokko.

De bovenstaande conclusies worden ondersteund als we kijken naar de trendgrafieken van deze landen van een aantal indicatoren. Zo zien we inderdaad dat het percentage scholieren met een Syrische achtergrond op het havo of vwo in het 3de leerjaar is afgenomen in 2015 (zie figuur 20, links). Vanaf 2017 is er ook een afname in het aandeel gediplomeerden dat een havodiploma heeft gehaald (zie figuur 20, rechts).

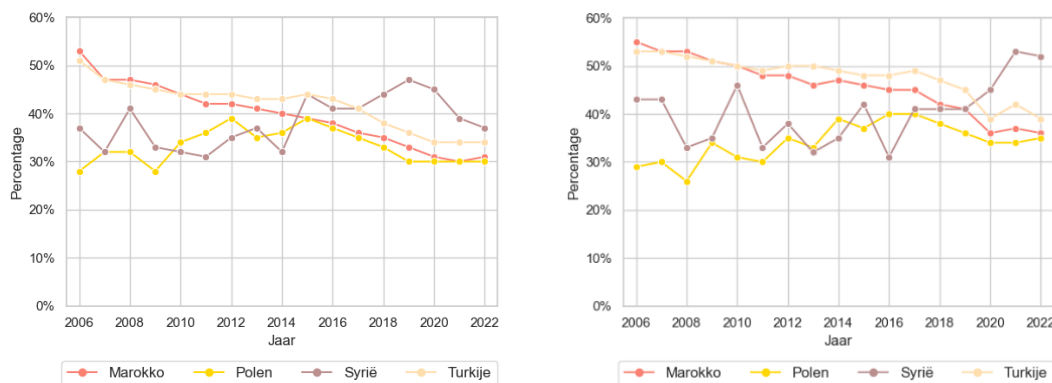

Figuur 20. Percentage dat in het derde leerjaar havo of vwo doet (links) en percentage van de gediplomeerden dat een havodiploma heeft behaald (rechts)

Een mogelijke reden hiervoor is ook dat het aantal nieuwkomers met een Syrische achtergrond gestegen is in de laatste jaren (zie ook paragraaf 2.6). Dit, gecombineerd met het feit dat we zien dat Syrische nieuwkomers relatief veel

verschillen in onderwijsprestaties ten opzichte van de gemiddelde Nederlander, kan verklaren waarom deze groep in zijn totaliteit een verslechtering laat zien. De groep scholieren met een Poolse migratieachtergrond laat eenzelfde soort ontwikkeling zien.

Aan de andere kant zien we dat de groep scholieren met een Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond een duidelijke toenemende trend heeft op havo en vwo in het 3de leerjaar. Dit zet zich ook door naar bijvoorbeeld het percentage gediplomeerden met een havodiploma. Ook zien we een duidelijke afname in het percentage dat vmbo-basis en kader doet in het 3de leerjaar (zie figuur 21 links) en ook in het percentage gediplomeerden met een basis en kader diploma (zie figuur 21 rechts).

Figuur 21. Percentage dat in het derde leerjaar vmbo-basis of kader doet (links) en percentage van de gediplomeerden dat een vmbo-basis- of kader-diploma heeft behaald (rechts)

Tabel 3 toont de verschillen ten aanzien van geslacht voor buiten-Europa en Europa. Een score van -2,7 bij de '1ste generatie buiten Europees, man' betekent dat mannen met die herkomstgroep 2,7 punten lager scoren op het middelbare schoolniveau dan het gemiddelde van de mannelijke burger. In het derde leerjaar is er nauwelijks verschil tussen mannen en vrouwen bij de eerste generatie buiten-Europees, maar bij het behalen van een diploma zien we dat de mannen met een 1ste generatie achtergrond uit Europa 20%-punt vaker vmbo-overig doen dan de gemiddelde mannelijke burger, terwijl de vrouwen slechts 14%-punt vaker vmbo-overig doen dan de gemiddelde vrouwelijke burger.

Ook bij de eerste generatie met een achtergrond uit Europa doen de mannen het in 2022 minder goed ten opzichte van de gemiddelde mannelijke burger dan vrouwen het doen ten opzichte van de gemiddelde vrouwelijke burger. Bij de 2de generatie uit Europa doen de mannen het juist beter ten opzichte van het gemiddelde van de mannelijke bevolking dan de vrouwen ten opzichte van de gemiddelde vrouwelijke bevolking.

Binnen de herkomstlanden en -werelddelen lopen de resultaten uiteen. Bij burgers met een achtergrond uit Indonesië doen de mannen het nog weer beter dan de gemiddelde mannelijke bevolking dan vrouwen ten opzichte van de gemiddelde vrouwelijke bevolking. Bij leerlingen met een achtergrond uit Turkije hebben de vrouwen de grootste inhaalslag gemaakt ten opzichte van de gemiddelde vrouw. We zien geen eenduidige verschillen in prestaties op de middelbare school tussen vrouwen en mannen.

	2008	2013	2022		2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-2,4	-2,3	-2,5	Europa 1 ^{ste} gen.	0,7	0,2	-0,5
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-2,5	-2,2	-2,3	Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	0,8	0,3	-0,2
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., man	-2,4	-2,5	-2,7	Europa 1 ^{ste} gen., man	0,7	0,1	-0,7
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-2,3	-2,4	-1,4	Europa 2 ^{de} gen.	0,5	0,8	1,5
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., vrouw	-2,5	-2,5	-1,4	Europa 2 ^{de} gen., vrouw	0,4	0,7	1,4
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., man	-2,1	-2,3	-1,4	Europa 2 ^{de} gen., man	0,6	0,9	1,7
Turkije	-4,7	-4,8	-3,2	Indonesië	1,9	1,9	2,4
Turkije, vrouw	-5,1	-5,1	-3,1	Indonesië, vrouw	2,0	2,1	2,2
Turkije, man	-4,3	-4,6	-3,3	Indonesië, man	1,8	1,8	2,6

Tabel 3. Uitgesplitst naar geslacht een selectie van samenvattende scores ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp middelbare school. Bij, bijvoorbeeld, 'Europa 1ste gen., vrouw', zijn de indicatoren van deze subgroep vergeleken met de gemiddelde vrouwelijke burger. Zie toelichting op de scores in Bijlage B.

3.2 Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond doen vaker een lager mbo-niveau (verschillen nemen toe) en stoppen relatief vaak in het onderwijs (verschillen nemen af)

In deze paragraaf gaan we wederom eerst in op de **hoofdgroepen**. We gaan eerst in op de mbo-niveaus in het algemeen (paragraaf 3.2.1) en het mbo-niveau per sectorkamer¹³ (paragraaf 3.2.2). Daarna gaan we in op voortijdig school verlaten en stoppen zonder diploma (paragraaf 3.2.3). Tot slot zoomen we in op **landen en subgroepen** (paragraaf 3.2.4).

3.2.1 Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond doen vaker een lager mbo-niveau; verschil neemt toe

Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond doen vaker een lagere mbo-opleiding (mbo-2) en minder vaak mbo-4. De verschillen van deze groep t.o.v. het gemiddelde van de bevolking zijn toegenomen. Na correctie voor geslacht, leeftijd en totaal inkomen van de ouders worden deze verschillen kleiner maar blijven ze bestaan.

Burgers van de tweede generatie met een herkomst uit de klassieke migratielanden gaan in lijn met het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* ook toenemend vaker op hogere mbo-niveaus studeren. We zien binnen de hoofdgroep van de tweede generatie buiten-Europees ook een verbetering ten opzichte van het gemiddelde (m.n. een verschuiving van mbo-3 naar mbo-4). Echter, m.n. door afname van het aandeel van de groep burgers afkomstig uit Indonesië (zowel in de leeftijdsgroep van 12 tot en met 30 jaar als in de groep 15 jaar tot de pensioengerechtigde leeftijd) met een relatief hoog opleidingsniveau, is deze verbetering voor de hoofdgroep als geheel minder goed zichtbaar.

Tabel 4 geeft een indruk van het mbo-niveau dat leerlingen met een bepaalde migratieachtergrond volgen. De samenvattende scores zijn samengesteld uit de studiekeuze mbo (1 t/m 4). De term mbo-1 is vervangen door de term entreeopleiding. Om praktische redenen hanteren wij de term mbo-1. (Zie voor een toelichting op de samenvattende scores paragraaf 3.1.1.). We zien dat de **eerste generatie buiten-Europees** ten opzichte van het gemiddelde vaker een laag opleidingsniveau is gaan doen (score is gedaald van 1,6 in 2008 naar -3,1 in 2022). In 2008 deed de groep 6 en 8%-punt vaker dan gemiddeld mbo-1 en mbo-2 en 12%-punt minder vaak dan gemiddeld mbo-4. In 2022 doet de groep 12%-punt en 14%-punt vaker mbo-1 en mbo-2 en 22%-punt minder vaak mbo-4. Ook als we corrigeren voor

¹³ We hebben hier gekozen voor de indeling in sectorkamers omdat dit de indeling is die de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) hanteert. De sectorkamers kunnen gezien worden als de relevante richtingen binnen het mbo.

persoonskenmerken doet de groep in 2022 nog steeds 13%-punt minder vaak dan gemiddeld mbo-4 (tegen 4%-punt minder vaak in 2008).

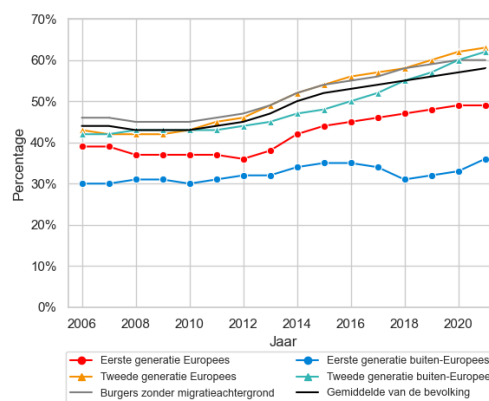
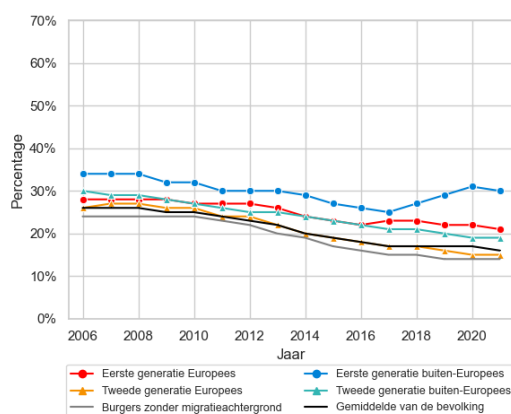
	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd		
	2008	2013	2022	2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-1,6	-2,0	-3,1	-0,8	-1,1	-1,9
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-0,5	-0,5	-0,5	-0,3	-0,1	0,0
Europa 1 ^{ste} gen.	-0,6	-1,4	-1,1	0,0	-0,7	-0,5
Europa 2 ^{de} gen.	-0,2	0,0	0,2	-0,2	0,0	0,2
Zonder migratieachtergrond	0,3	0,3	0,5	0,2	0,2	0,4
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 4. Samenvattende scores voor de hoofdgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp mbo-niveau. Een lagere score betekent dat de groep relatief vaak mbo-niveau 1 of 2 volgt en een hogere score komt overeen met mbo-niveau 3 of 4. De tabel toont ook de scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken. Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

Figuur 22 toont in een trendgrafiek dat burgers met een eerste generatie migratieachtergrond vaker een lagere mbo-opleiding (mbo 2) doen en minder vaak mbo-4. Het percentage van de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond dat mbo-2 doet is sinds 2017 weer aan het stijgen. Dit zorgt weer voor vergrote verschillen met het gemiddelde van de bevolking.

Voor de tweede generatie buiten-Europees is het aandeel mbo-4 juist zodanig gestegen sinds 2006 dat deze groep in 2021 zelfs vaker dan het gemiddelde van de bevolking mbo-4 doet. Dit komt overeen met het beeld dat wordt geschetst in het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie*. Hierin wordt geconcludeerd dat van oudsher de burgers met een migratieachtergrond vaker op lagere mbo-niveaus studeren, maar dat de verschillen lijken te verkleinen. Zeker voor de burgers met een achtergrond uit de klassieke migratielanden (o.a. Marokko en Turkije), die goed vertegenwoordigd zijn in de groep tweede generatie buiten-Europees, wordt een verbetering geschetst in het Risbo-rapport.

Deze verbetering zien we echter niet terug in de samenvattende score voor de eerste en tweede generatie buiten-Europees in tabel 4. Dit komt, zoals we eerder hebben gezien, door de verschillen binnen deze hoofdgroep. Waar de klassieke migratielanden een verbetering ten opzichte van het gemiddelde laten zien is dat niet het geval voor nieuwe migratielanden. Het aandeel van de klassieke migratielanden in de totale hoofdgroep neemt ook af, zeker bij de eerste generatie, waardoor de verschillen met het gemiddelde in deze tabel gelijk blijven. Daarnaast speelt een meer technisch aspect, namelijk dat in de samenvattende scores de indicatoren (aandeel op mbo-1, aandeel op mbo-2 etc.) worden geschaald naar de mate van variatie. Als er dus veel variatie in een indicator zit weegt deze minder zwaar mee in de samenvattende score.

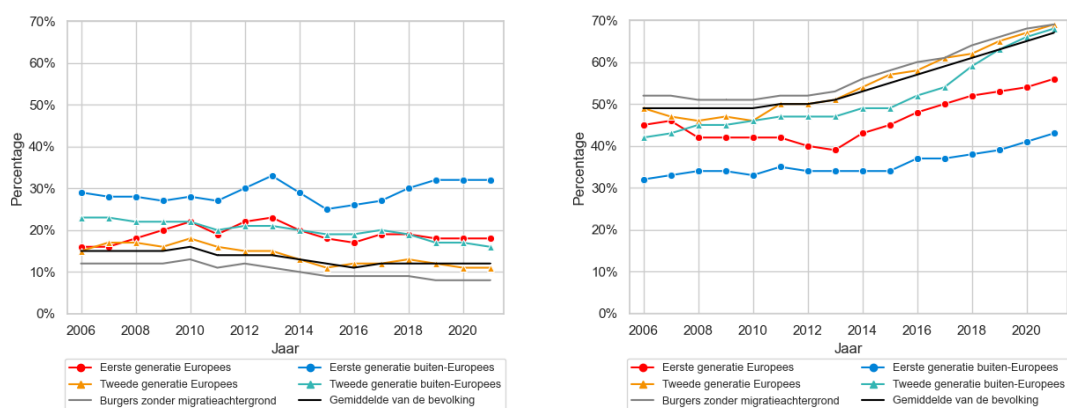
Figuur 22. Aandeel op het mbo 2 (links) en mbo 4 (rechts)

3.2.2 *Toename van het hogere aandeel burgers met een 1^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond op mbo-2 niveau in de laatste jaren zien we bij vrijwel alle sectorkamers en bij de opleidingen Verpleegkunde en ICT*

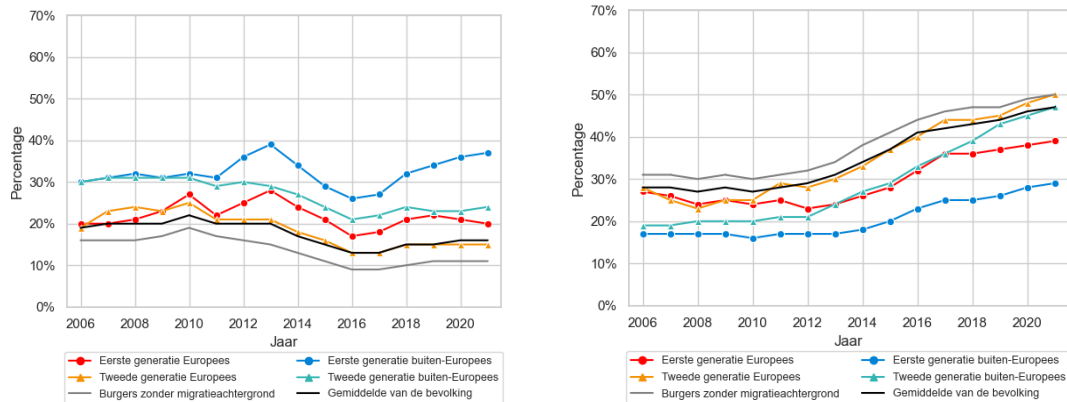
De toename van het aandeel burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond op een lagere mbo-opleiding (mbo-2) zien we terug bij verschillende sectorkamers en opleidingen. We zien dit bij alle sectorkamers (met uitzondering van de sectorkamer specialistisch vakmanschap) en bij de twee specifieke opleidingen waar we naar kijken: Verpleegkunde en ICT. Het aandeel op mbo-4-niveau neemt binnen deze sectorkamers en opleidingen over het algemeen (dus voor de hele bevolking) toe. Deze toename gaat minder snel dan gemiddeld bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond. Deze toename gaat voor de burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond juist sneller dan of even snel als het gemiddelde van de bevolking.

We brengen nu in beeld of we de geconstateerde verschillen in mbo-niveaus en ontwikkelingen hierin terugzien als we binnen sectorkamers en specifieke opleidingen kijken. We hebben hier gekozen voor de indeling in sectorkamers omdat deze van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) breed gehanteerd wordt. De sectorkamers kunnen gezien worden als de relevante richtingen binnen het mbo. Voorbeelden van sectorkamers zijn de sectorkamer Zorg, welzijn en sport of ICT en creatieve industrie. We kijken daarnaast naar de specifieke opleidingen Verpleegkunde en ICT.

Als we verder inzoomen binnen verschillende sectorkamers zien we het algemene beeld uit de vorige paragraaf grotendeels bevestigd, maar zien we ook verschillen tussen sectorkamers of specifieke opleidingen. Een sectorkamer zoals de sectorkamer Zorg, welzijn en sport (figuur 23) of een specifieke opleidingsrichting binnen deze sectorkamer zoals Verpleging (figuur 24) komen grotendeels overeen met het algemene beeld. De eerste generatie buiten-Europees doet hier ook vaker mbo-2 en ook minder vaak mbo-4 dan andere groepen. De tweede generatie buiten-Europees heeft zeker op het mbo-4 een grote inhaalslag gemaakt ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking. Ook de verhouding tussen mbo-2 en mbo-4 is hier vergelijkbaar met het beeld over alle sectorkamers heen.

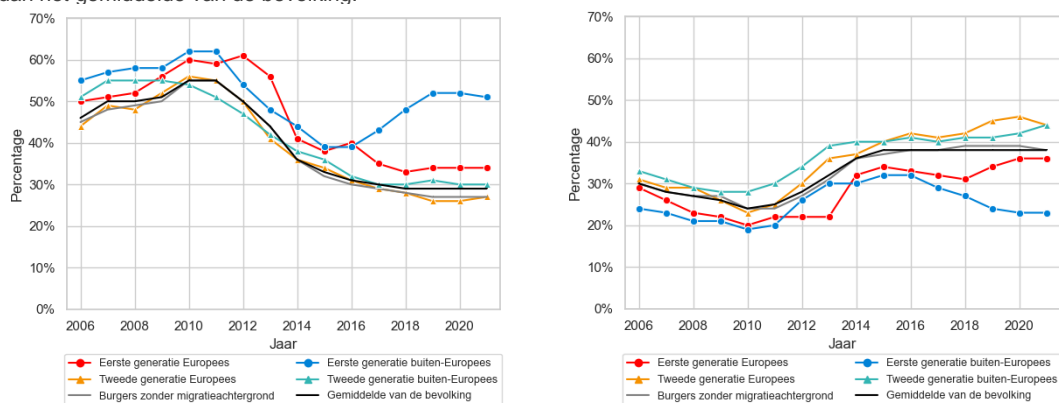
Figuur 23. Binnen de sectorkamer zorg, welzijn en sport aandeel op mbo 2 (links) en mbo 4 (rechts)

Figuur 24. Binnen de opleiding verpleegkunde aandeel op mbo 2 (links) en mbo 4 (rechts)

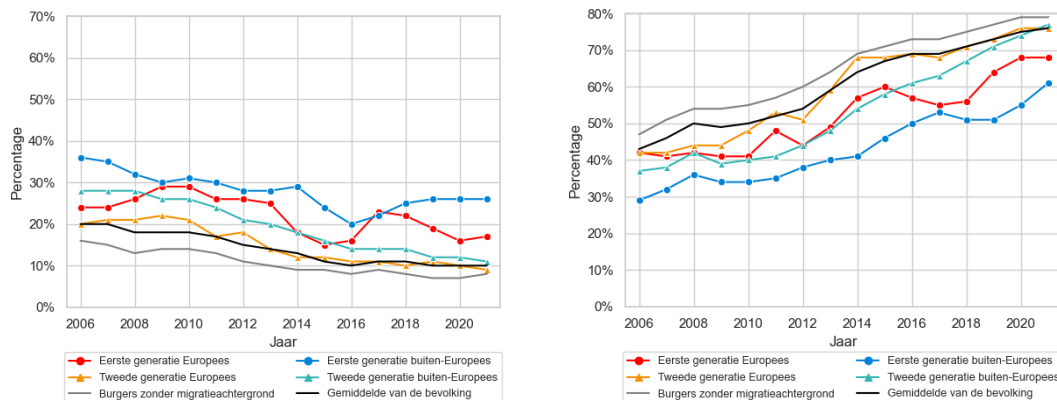
Binnen de sectorkamer mobiliteit, transport, logistiek en maritiem zien we een iets ander beeld. Vooral de verhouding tussen mbo-2 en mbo-4 is hier opvallend. Waar in bovenstaande grafieken het percentage mbo-2 al sinds 2006 relatief laag lag (tussen de 20% en 30%) zien we in deze sectorkamer een duidelijke daling in het aandeel mbo-2 tussen 2006 en 2015. Voor bijna alle groepen zien we een sterke daling in het aandeel mbo-2 van 55% in 2011 voor het gemiddelde van de bevolking naar 30% in 2022. Echter, bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond zien we ook hier een stijging van het aandeel mbo-2 in de laatste jaren en een minder snelle toename in het aandeel op mbo-4-niveau. Bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond zien we juist een snellere daling van het aandeel op mbo-4-niveau ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking.

Vergelijkbaar met de sectorkamer zorg, welzijn en sport zien we hier ook een stijging van het aandeel mbo-2 sinds 2015 voor de eerste generatie buiten-Europees. 50% van de eerste generatie buiten-Europees doet hier namelijk nog mbo-2 in 2022. De tweede generatie buiten-Europees heeft in deze sectorkamer sinds 2006 in alle jaren vaker mbo-4 gedaan dan het gemiddelde van de bevolking.

Figuur 25. Binnen de sectorkamer mobiliteit, transport, logistiek en maritiem aandeel op mbo 2 (links) en mbo 4 (rechts)

Ten slotte, zien we ook bij de opleiding ICT een toename van het verschil in aandeel op mbo-2-niveau voor de burgers met een eerste generatie buiten-Europees en is het verschil in aandeel op mbo-4-niveau voor burgers met een tweede generatie migratieachtergrond verdwenen. Zie figuur 26.

Figuur 26. Binnen de opleiding ICT aandeel op mbo 2 (links) en mbo 4 (rechts)

3.2.3 Afname van groter aandeel leerlingen met een migratieachtergrond dat stopt in het onderwijs

Burgers met een migratieachtergrond stoppen vaker in het onderwijs (voortijdig schoolverlaten en stoppen in het mbo en hoger onderwijs zonder diploma). De eerste generatie buiten-Europees beweegt echter sterk naar het gemiddelde van de bevolking toe en doet het na correctie voor sociaaleconomische persoonskenmerken zelfs beter dan de gemiddelde bevolking.

In het onderwijs worden baankansen niet alleen bepaald door het schoolniveau, maar ook door de mate waarin leerlingen een opleiding verlaten zonder een diploma te behalen. Over dit laatste onderwerp hebben we vele indicatoren gemeten, zoals het aandeel studenten dat zonder diploma is gestopt met een studie (mbo 1 t/m 4, bachelor, of master) (in de hele periode, dus niet alleen het laatste jaar) en het aandeel studenten dat voortijdig het mbo (1 t/m 4) heeft verlaten zonder startkwalificatie. Al deze indicatoren brengen we weer samen tot één samenvattende score. De samenvattende score valt lager uit naarmate een herkomstgroep gemiddeld vaker zonder diploma stopt met een opleiding en vaker voortijdig de opleiding verlaat zonder startkwalificatie.

	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd		
	2008	2013	2022	2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-4,0	-4,2	-1,4	0,2	-0,4	0,7
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-2,4	-3,0	-3,1	-1,5	-1,7	-1,7
Europa 1 ^{ste} gen.	-3,1	-3,4	-2,6	-0,4	-0,9	-1,5
Europa 2 ^{de} gen.	-2,3	-1,3	-2,2	-1,9	-1,3	-1,8
Zonder migratieachtergrond	1,0	1,1	0,9	0,3	0,4	0,2
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 5. Samenvattende scores (afgerond) op het onderwerp stoppen in het onderwijs ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0). Hoe lager de score, hoe hoger de uitval in het onderwijs (voortijdig school verlaten en stoppen zonder diploma in het mbo en hoger onderwijs). De tabel toont ook de scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken (geslacht, leeftijd, totaalinkomen ouders en studierichting). Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

Met betrekking tot het aandeel dat stopt in het onderwijs zonder diploma is de groep **1ste generatie buiten-Europa** duidelijk meer naar het gemiddelde getrokken. De samenvattende score gaat van zo'n 4,0 in 2008 en 2013 naar -1,4 in 2022. Bij deze groep gebeurde het in 2008 zo'n 3 tot 5%-punt vaker dan gemiddeld dat een persoon zonder diploma stopte met een mbo-, hbo- of masteropleiding. In 2022 liggen deze verschillen aanzienlijk dicht bij het gemiddelde en soms onder het gemiddelde. Ook het aandeel dat school verlaat zonder een startkwalificatie ligt voor de groep in 2022 rond het gemiddelde, terwijl dat in 2008 nog vaak enkele procenten boven het gemiddelde lag. Na correctie voor

persoonskenmerken (geslacht, leeftijd, totaalinkomen ouders en studierichting) doet de eerste generatie het 0,7 punt beter dan gemiddeld.

Bij de **2de generatie buiten-Europa** zien we dat de uitval in het mbo en hoger onderwijs wat hoger is in 2022 dan in 2008. Op mbo-3-niveau was de uitval 2%-punt hoger dan gemiddeld en in 2022 is dat 5%-punt. In de bachelor- en masterfase stopt de groep 1 tot 1,5%-punt vaker dan gemiddeld zonder diploma. In 2022 komt het voortijdig schoolverlaten zonder startdiploma op het mbo-1 4%-punt minder vaker dan gemiddeld voor, maar bij mbo 2 t/m 4 liggen de percentages 2%-punt hoger dan gemiddeld. De tweede generatie buiten-Europa doet het in 2022 slechter dan de eerste generatie buiten-Europa, ook na correctie van persoonskenmerken.

In 2013 t.o.v. 2008 zien we een kleine verslechtering. Dit komt door een toename van het verschil ten opzichte van de gemiddelde bevolking in voortijdig school verlaten op het mbo-4 en het stoppen zonder diploma op het mbo-3 en 4 en tijdens het hbo/bachelor (allemaal een toename van 1 %-punt).

De **1ste generatie Europa** heeft gemiddeld vaker uitval in het mbo en hoger onderwijs dan de **2de generatie binnen-Europa**. Burgers zonder migratieachtergrond stoppen minder vaak dan gemiddeld met hun opleiding zonder diploma of startkwalificatie. Na correctie van persoonskenmerken blijken vooral de tweede generaties van binnen en buiten Europa vaker uit te vallen bij het mbo en hoger onderwijs ten opzichte van het gemiddelde.

3.2.4 Voortijdig school verlaten en stoppen met een opleiding komt vaker voor bij lagere niveaus

Voortijdig school verlaten en stoppen met een opleiding komt vaker voor bij lagere niveaus, waar vooral burgers met een eerste generatie migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn. De verschillen tussen de eerste generatie burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond en de gemiddelde Nederlander nemen wel af over de tijd en verdwijnen zelfs als we controleren voor geslacht, leeftijd en inkomen van de ouders. Ook bij de tweede generatie zien we een afname van de verschillen over de tijd en blijft er een klein verschil over na het controleren voor achtergrondkenmerken. Echter, door de relatief grote stijging van het aandeel voortijdig schoolverlaters bij de groep burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond in 2021 is er opnieuw een verschil.

In de voorgaande paragrafen zagen we dat burgers met een migratieachtergrond vaker voortijdig school verlaten en stoppen in het mbo en hoger onderwijs en dat het opleidingsniveau van burgers met een migratieachtergrond (met name eerste generatie buiten-Europees) relatief laag ligt. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat zowel het aandeel voortijdig schoolverlaters¹⁴ als het aandeel dat stopt met een opleiding zonder diploma afneemt naarmate het onderwijsniveau toeneemt. Het aandeel voortijdig schoolverlaters en het aandeel dat stopt met een opleiding is binnen de niveaus ook hoger voor burgers met een migratieachtergrond, maar de verschillen tussen de onderwijsniveaus zijn groter dan de verschillen tussen de verschillende herkomstgroepen. Zie ter illustratie figuur 27 en figuur 28. In voortijdig school verlaten en stoppen zonder diploma in het onderwijs is het niveau dus belangrijker dan de migratieachtergrond; echter burgers met een migratieachtergrond zijn meer vertegenwoordigd op de lagere niveaus.

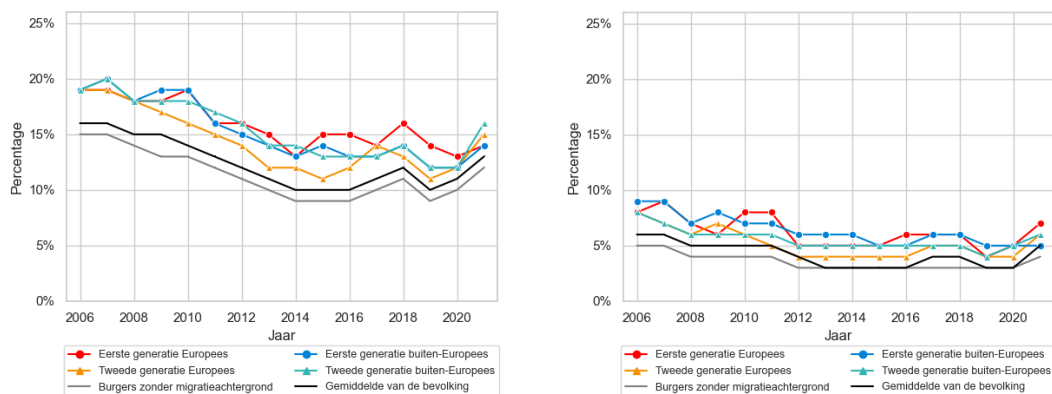
Het valt verder op dat het aandeel dat voortijdig school verlaat of stopt met het onderwijs in 2020 en 2021 is toegenomen (vooral bij de tweede generatie buiten Europees). Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:

- a. Door het grotendeels sluiten van het mbo-onderwijs vanwege COVID-19 in de winter van studiejaar 2021-2022 en het daarmee gepaarde onlineonderwijs verloren veel studenten hun motivatie.
- b. In de studie jaren 2019-2020 en 2020-2021 zijn vanwege coronamaatregelen, zoals terughoudendheid bij het afgeven van negatieve bindende studieadviezen (bsa's), meer leerlingen en studenten overgegaan dan gebruikelijk. Veel van deze studenten zijn alsnog uitgevallen.

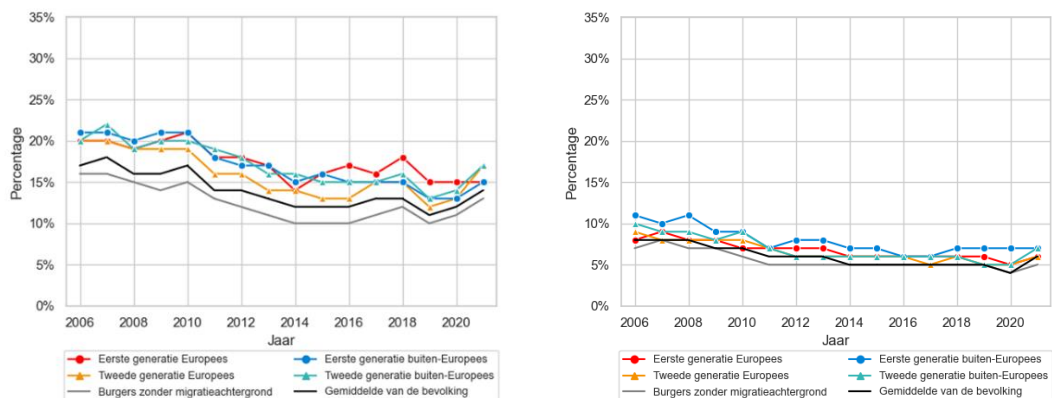
¹⁴ Een voortijdig schoolverlater is een jongere die: tussen de 12 en de 23 jaar oud is; niet staat ingeschreven op een school; geen startkwalificatie heeft (een diploma op minimaal mbo 2, havo- of vwo-niveau).

c. De krappe arbeidsmarkt verleide veel studenten om werk boven school te verkiezen.¹⁵

We zien dat de verschillen met name voor de eerste generatie ten opzichte van de gemiddelde Nederlander afnemen over de tijd en zelfs verdwijnen als we controleren voor geslacht, leeftijd en inkomen van de ouders. Ook bij de tweede generatie zien we een afname van de verschillen en blijft er een klein verschil over na het controleren voor achtergrondkenmerken. Echter, door de relatief grote stijging in 2021 is er opnieuw een verschil. Zie figuur 29 ter illustratie voor burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond. Ditzelfde beeld zien we bij burgers met een Europese migratieachtergrond (niet in figuur).

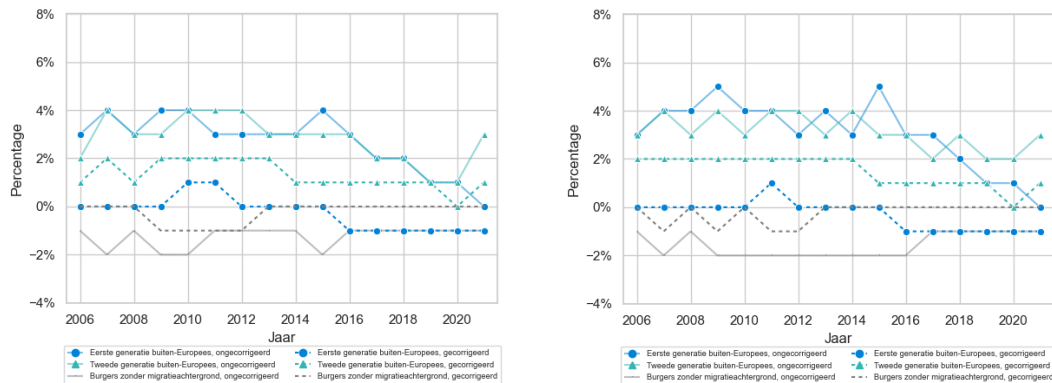

Figuur 27. Aandeel voortijdig schoolverlaters op mbo 2 (links) en mbo 4 (rechts)

Figuur 28. Aandeel dat stopt zonder diploma met de opleiding bij mbo 2 (links) en bij de master (rechts)

¹⁵ Robbert Dijkgraaf. (2023, 3 april). Hoofdpijnen aanvalsplan voorkomen voortijdig school verlaten en begeleiden naar een kansrijke toekomst. Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Geraadpleegd op 10 november 2023, van [pdf \(overheid.nl\)](https://overheid.nl).

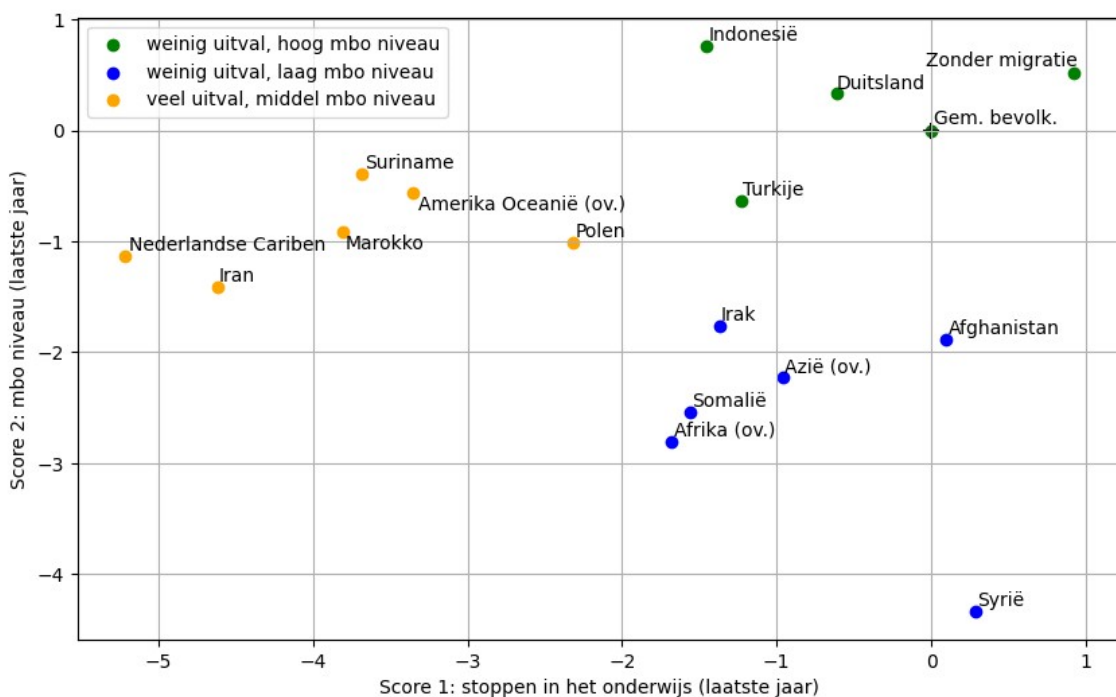
Figuur 29. Verschillen in aandeel voortijdig schoolverlaters op mbo 2 (links) en aandeel dat stopt zonder diploma met de opleiding bij mbo 2 (rechts) burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond ten opzichte van de gemiddelde Nederlander gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en inkomen van de ouders

3.2.5 Grotere verschillen in uitval in het onderwijs bij mannen met een migratieachtergrond

Uitval in het onderwijs is hoger voor de tweede generatie dan de eerste generatie. Binnen de eerste generatie is de uitval in het onderwijs ook hoger voor het deel dat langer dan vijf jaar in Nederland woont dan het deel dat korter dan vijf jaar in Nederland woont.

Bij alle herkomstregio's en -landen zijn het vooral de mannen die ten opzichte van de gemiddelde mannelijke bevolking veel vaker voortijdig schoolverlaten en stoppen in het mbo en hoger onderwijs zonder diploma.

In deze paragraaf zoomen we tot slot in op **herkomstlanden** en **subgroepen**. De landen die in figuur 30 oranje gemarkeerd zijn hebben doorgaans de hoogste uitval in het onderwijs en een mbo-onderwijsniveau dat net iets onder het gemiddelde ligt. Dit zijn Nederlandse Cariben, Iran, Marokko, Suriname, overig Amerika Oceanië en Polen. Burgers met als herkomst de **Nederlandse Cariben** doen bijvoorbeeld 3%-punt vaker dan gemiddeld mbo-1, 7%-punt vaker mbo-2, 2%-punt vaker mbo-3 en 12%-punt minder vaak mbo-4. In 2022 stopt deze groep tussen de 5%-punt en 7%-punt vaker dan gemiddeld met het mbo zonder diploma en 2%-punt vaker dan gemiddeld zonder startkwalificatie.

Figuur 30. Samenvattende scores van landen en werelddelen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op de onderwerpen 'stoppen in het onderwijs' en 'mbo-niveau'. Een lagere score bij stoppen in het onderwijs betekent dat de groep vaker voortijdig school verlaat of het mbo of hoger onderwijs verlaat zonder diploma, en een lagere score op mbo-niveau betekent dat de groep gemiddeld vaker dan gemiddeld een lager mbo-niveau doet. De scores zijn *niet* gecorrigeerd op persoonlijke achtergrondkenmerken. Zie toelichting op de scores in bijlage B.

Tabel 6 geeft aan dat de uitval in het onderwijs hoger is voor de tweede generatie dan de eerste generatie. Binnen de eerste generatie is de uitval in het onderwijs ook hoger voor het deel dat langer dan vijf jaar in Nederland woont dan het deel dat korter dan vijf jaar in Nederland woont. Dit zijn echter conclusies die we alleen kunnen trekken voor de hoofdgroepen, maar die niet voor alle onderliggende landen gelden.

	Uitval mbo of hoger onderwijs (2022)	Mbo-niveau (2022)		Uitval mbo of hoger onderwijs (2022)	Mbo-niveau (2022)
Ned. Cariben	-5,2	-1,1	Afrika (ov.)	-1,7	-2,8
Ned. Cariben, <5 jaar in Nederland	-4,4	-2,4	Afrika (ov.), <5 jaar in Nederland	-1,4	-8,0
Ned. Cariben, >5 jaar in Nederland	-4,6	-0,6	Afrika (ov.), >5 jaar in Nederland	-1,9	-3,0
Ned. Cariben, eerste generatie	-4,5	-1,2	Afrika (ov.), eerste generatie	-1,1	-5,0
Ned. Cariben, tweede generatie	-5,8	-1,1	Afrika (ov.), tweede generatie	-2,5	-0,4
Polen	-2,3	-1,0	Syrië	0,3	-4,3
Polen, <5 jaar in Nederland	-0,5	-6,0	Syrië, <5 jaar in Nederland	0,6	-5,5
Polen, >5 jaar in Nederland	-4,1	-0,8	Syrië, >5 jaar in Nederland	-0,3	-2,7
Polen, eerste generatie	-3,4	-1,5	Syrië, eerste generatie	0,3	-4,6
Polen, tweede generatie	0,4	0,2	Syrië, tweede generatie	-1,1	-0,1

Tabel 6. Samenvattende scores van enkele landen en werelddelen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op de onderwerpen 'stoppen in het onderwijs' en 'mbo-niveau'. Een lagere score bij stoppen in het onderwijs betekent dat de groep vaker voortijdig school verlaat of het mbo of hoger onderwijs verlaat zonder diploma, en een lagere score op mbo-niveau betekent dat de groep gemiddeld vaker dan gemiddeld een lager mbo-niveau doet. De scores zijn *niet* gecorrigeerd op persoonlijke achtergrondkenmerken. Zie toelichting op de scores in bijlage B.

Bij **overig Afrika**, uit het cluster met weinig uitval en een laag mbo-niveau, zien we dat het mbo-niveau voor burgers die korter dan vijf jaar in Nederland wonen laag is. Zij doen in 2022 vaker dan gemiddeld mbo-1 (38%-punt vaker) of mbo-2 (28%-punt vaker) en minder vaak mbo-3 (15%-punt minder vaak) of mbo-4 (51%-punt minder vaak). De uitval in het onderwijs is bij deze groep echter niet veel hoger dan gemiddeld (8%-punt minder uitval bij mbo-1, vergelijkbare uitval bij mbo-2 en mbo-3, en 6%-punt meer uitval bij mbo-4).

Het mbo-niveau van studenten met een achtergrond uit **Syrië** is sterk gedaald met een samenvattende score van -1 in 2008 en -4 in 2022. Tegelijkertijd is de uitval in het onderwijs meer naar het gemiddelde gegroeid, gezien de samenvattende score in 2008 gelijkstond aan -1 en in 2022 aan 0. Het mbo-niveau van de tweede generatie met een achtergrond uit Syrië (relatief kleine groep) is vergelijkbaar aan het gemiddelde.

Bij alle herkomstregio's en -landen zijn het vooral de mannen die ten opzichte van de gemiddelde mannelijke bevolking veel vaker uitvallen in het onderwijs, zoals tabel 7 laat zien. Mannelijke burgers met een Poolse achtergrond vallen bij mbo-2 bijvoorbeeld 7%-punt vaker uit dan het gemiddelde van de mannelijke burger terwijl de vrouwen op dit niveau

niet vaker uitvallen dan de gemiddelde vrouwelijke burger. De uitval op bachelor-niveau is bij mannen met een Poolse achtergrond 4%-punt hoger dan de gemiddelde mannelijke burger en bij vrouwen met een Poolse achtergrond 2%-punt hoger dan de gemiddelde vrouwelijke burger. Het verschil in scores tussen mannen en vrouwen met een andere herkomstgroep bij mbo-niveau is aanzienlijk kleiner.

	Uitval mbo of hoger onderwijs (2022)	Mbo- niveau (2022)		Uitval mbo of hoger onderwijs (2022)	Mbo- niveau (2022)
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-1,4	-3,1	Europa 1 ^{ste} gen.	-2,6	-1,1
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-0,1	-2,8	Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-2,2	-1,1
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., man	-3,1	-3,4	Europa 1 ^{ste} gen., man	-3,3	-1,2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-3,1	-0,5	Europa 2 ^{de} gen.	-2,2	0,2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., vrouw	-1,6	-0,4	Europa 2 ^{de} gen., vrouw	-1,8	0,1
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., man	-4,4	-0,6	Europa 2 ^{de} gen., man	-2,6	0,2
Polen	-3,8	-0,9	Syrië	0,3	-4,3
Polen, vrouw	-0,9	-0,8	Syrië, vrouw	2,6	-4,4
Polen, man	-6,7	-1,1	Syrië, man	-1,5	-4,3

Tabel 7. Uitgesplitst naar geslacht een selectie van samenvattende scores ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp 'Stoppen in het onderwijs' en 'mbo-niveau'. Bij, bijvoorbeeld, 'Europa 1ste gen., vrouw', zijn de indicatoren van deze subgroep vergeleken met de gemiddelde vrouwelijke burger. Zie toelichting op de scores in Bijlage B.

3.3 De hoogste behaalde opleiding van de tweede generatie met een Europese migratieachtergrond wijkt doorgaans nauwelijks af van het gemiddelde, maar die van de tweede generatie Buiten-Europees ligt lager

Tot slot kijken we naar het uiteindelijke resultaat van de onderwijsloopbaan door het hoogst behaalde opleidingsniveau in beeld te brengen. Hierbij sluiten we aan bij de definitie van het CBS:

- Laag: dit omvat onderwijs op het niveau van basisonderwijs, het vmbo, de eerste drie leerjaren van havo/vwo of de assistentenopleiding (mbo-1);
- Middelbaar: dit omvat de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo-2), de vakopleiding (mbo-3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo-4);
- Hoog: dit omvat onderwijs op het niveau van hbo of wo.

Wij richten ons bij deze indicatoren alleen op de tweede generatie van een herkomstgroep. De eerste generatie is waarschijnlijk veel minder vaak laag opgeleid dan uit de algehele registratie zou blijken. De reden hiervoor is, zeker voor groepen die nog maar kort in Nederland zijn, dat de in het buitenland behaalde diploma's en afgeronde opleidingen in Nederland niet altijd direct worden omgezet naar een in Nederland geldend diploma. Dit blijkt ook uit de recente studie van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) genaamd *Navigeren in een nieuwe samenleving* (Maliepaard et al, 2023). In dit onderzoek, waar een cohort van nieuwe Syrische burgers over langere tijd in Nederland gevolgd en bevraagd wordt, wordt geconcludeerd dat maar liefst 40% het diploma niet liet waarderen. Algehele registerdata onderschat dus waarschijnlijk sterk het hoogste opleidingsniveau van de eerste generatie.

Als we de uitkomsten van de studie van het WODC vergelijken met de registerdata voor de groep burgers met een Syrische achtergrond dan zien we voornamelijk een groot verschil tussen de categorieën laag en middelbaar opgeleid. Waar uit de studie van het WODC blijkt dat maar liefst 52% het equivalent van een mbo-opleiding heeft afgerond blijkt dat niet uit de registerdata. Hoogstwaarschijnlijk representeert dit de groep die zijn/haar diploma nog niet heeft laten waarderen. Om te voorkomen dat we een onrealistisch negatief beeld schetsen van deze groep kiezen we er hier voor om dit niet te presenteren. De tweede generatie heeft over het algemeen zijn/haar opleiding in Nederland afgerond en

voor deze groepen biedt de door ons onderzochte data wel een realistische afspiegeling van de hoogst behaalde opleiding.

3.3.1 De burgers met een tweede generatie buiten Europese migratieachtergrond van 25 tot 45 jaar zijn relatief laag opgeleid

De burgers met een tweede generatie buiten Europese migratieachtergrond van 25 tot 45 jaar zijn relatief laag opgeleid ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking. De ongecorrigeerde verschillen veranderen niet heel sterk over de tijd. Er is een lichte afname van het verschil in 2013 t.o.v. 2008, maar in 2022 is het verschil weer gelijk aan 2008. Opvallend is dat vanaf 2013 de verschillen gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd en totaalinkomen ouders wel aanzienlijk kleiner zijn geworden.

Allereerst presenteren wij de samenvattende scores die gebaseerd zijn op het opleidingsniveau (laag, middelbaar, hoog) van burgers met een leeftijd van 30 jaar en van burgers in de leeftijdscategorie 25-45 jaar. (Zie voor een toelichting op de samenvattende scores paragraaf 3.1.1.). In het onderzoek hebben wij voor deze leeftijdscategorieën gekozen omdat het hoogst behaalde opleidingsniveau beter gevuld is voor de jongere leeftijdsgroepen. De samenvattende score van een groep is hoog bij een hoog opleidingsniveau en laag bij een laag of middelbaar opleidingsniveau.

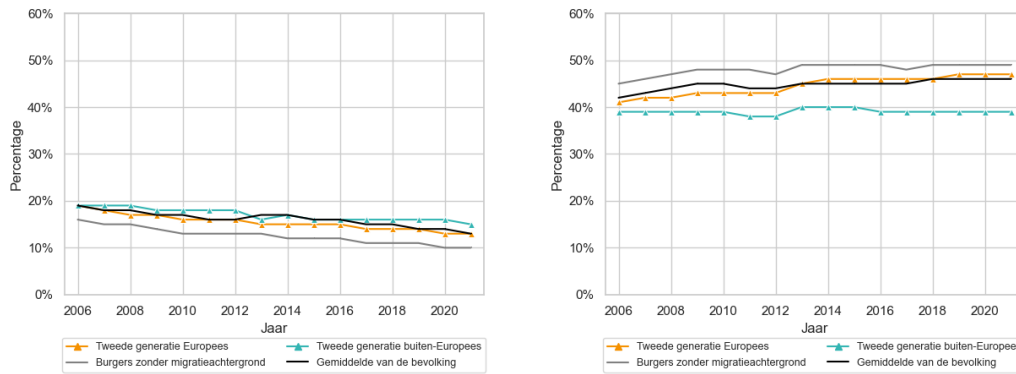
	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd		
	2008	2013	2022	2008	2013	2022
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-1,7	-1,4	-1,7	-1,6	-0,8	-0,9
Europa 2 ^{de} gen.	-0,5	0,1	0,3	-0,5	0,2	0,3
Zonder migratieachtergrond	0,9	0,9	0,5	0,6	0,5	0,1
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 8. Samenvattende scores voor de hoofdgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp 'hoogste behaalde opleiding'. De samenvattende score van een groep is hoger naarmate de hoogst behaalde opleiding van de groep hoger is. De tabel toont ook scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken (geslacht, leeftijd en totaalinkomen ouders). Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

De samenvattende score van het opleidingsniveau van de **2de generatie buiten-Europees** is in 2008 en 2022 afgerond -1,7. Binnen de leeftijdscategorie 25-45 jaar had de groep in 2022 2%-punt vaker dan gemiddeld een laag opleidingsniveau, 5%-punt vaker dan gemiddeld een middelbaar onderwijsniveau, en 7%-punt minder vaak dan gemiddeld een hoog onderwijsniveau. In 2022 kon een groter deel van verschillen ten aanzien van het gemiddelde verklaard worden door persoonskenmerken (geslacht, leeftijd en totaalinkomen ouders) dan in 2008. Bij de **2de generatie Europees** was het onderwijsniveau in 2008 wat lager dan gemiddeld en in 2022 iets hoger dan gemiddeld.

In figuur 31 is te zien dat de verschillen bij de groep 25-45-jarigen met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond ten opzichte van het gemiddelde door de tijd iets toenemen. Deze verschillen worden (vanaf 2013) kleiner als we corrigeren voor geslacht en inkomen van de ouders (zie figuur 32).¹⁶

¹⁶ We laten hier de grafieken zien voor 25-45-jarigen, omdat de groep 30-jarigen relatief klein is waardoor er snel grote fluctuaties zichtbaar worden die moeilijk te verklaren zijn.

Figuur 31. Aandeel van de 25-45-jarigen met als hoogst behaalde opleiding laag (links) en hoog (rechts) opleidingsniveau

Figuur 32. Verschil in aandeel van de 25-45-jarigen met als hoogst behaalde opleiding laag (links) en hoog (rechts) opleidingsniveau voor burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond gecontroleerd voor geslacht en hoogte inkomen van de ouders

3.3.2 *Burgers met een tweede generatie Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond het laagst opgeleid, maar verschillen zijn licht afgenomen in 2022 t.o.v. 2008*

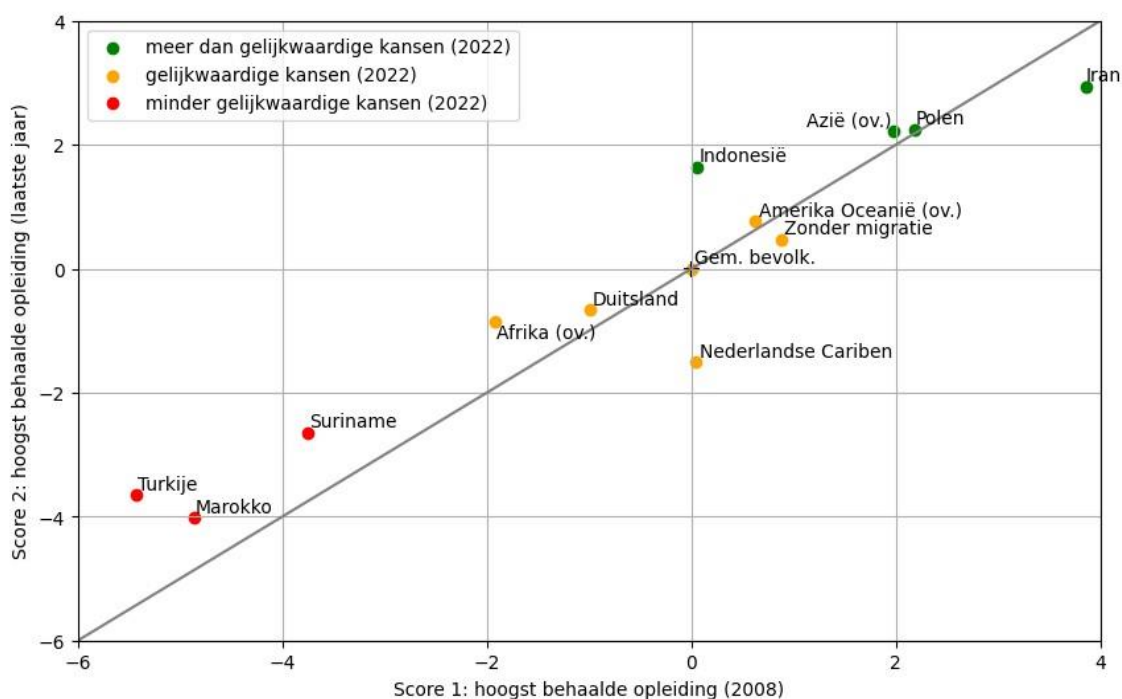
Overeenkomstig met de conclusies in het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* zien we dat het opleidingsniveau van de grootste 'klassieke' migrantgroepen met de jaren is gestegen. De tweede generatie met een achtergrond uit Marokko en Turkije heeft een relatief laag opleidingsniveau, maar het opleidingsniveau is tussen 2008 en 2022 wel toegenomen. Ook bij Indonesië en Suriname zien we een verbetering in 2022 t.o.v. 2008.

De verbetering die we bij de grootste klassieke migratielanden zien komt niet terug bij de gehele tweede generatie met een achtergrond uit buiten-Europa. Dit komt vooral doordat het aandeel van de groep burgers afkomstig uit Indonesië (zowel in de leeftijdsgroep van 12 tot en met 30 jaar als in de groep 15 jaar tot de pensioengerechtigde leeftijd) met een relatief hoog opleidingsniveau is gedaald. Dit nuanceert de positieve conclusies over de klassieke migratielanden die in het Risbo-rapport worden getrokken en verklaart waarom we deze inhaalslag ten opzichte van het gemiddelde niet (volledig) terugzien in de gehele groep van de 2de generatie buiten-Europees.

Figuur 33 geeft inzicht in het opleidingsniveau van de tweede generatie burgers met een migratieachtergrond uit specifieke herkomstlanden van zowel binnen als buiten Europa, en van het jaar 2008 en 2022. Herkomstregio's die een vergelijkbaar score hebben zijn in één groep gegroepeerd. Overeenkomstig met de conclusies in het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie* zien we dat het opleidingsniveau van de 'klassieke' migrantgroepen met de jaren is gestegen.

De conclusies over het hoogste opleidingsniveau in het Risbo-rapport zijn gebaseerd op de Survey Integratie Migranten (SIM) in tegenstelling tot deze monitor. Daarom zijn vergelijkingen tussen individuele landen niet een-op-een te maken. Zo zien wij voor de burgers met herkomst de Cariben een andere ontwikkeling dan Risbo. Wij denken dat dit komt doordat wij gebruik maken van integrale registerdata en Risbo gebruik maakt van enquêtes. Wel kunnen we de algehele conclusies en trends vergelijken.

De tweede generatie met een achtergrond uit Marokko en Turkije scoort relatief laag, maar de scores zijn wel boven de diagonale lijn, wat aangeeft dat er tussen 2008 en 2022 een verbetering in de samenvattende score is opgetreden. In 2022 had de tweede generatie met een achtergrond uit Turkije en een leeftijd tussen 25 en 45 jaar 17%-punt minder vaak dan gemiddeld een hoog opleidingsniveau (was 20%-punt minder vaak in 2008). De groep heeft in 2022 11%-punt vaker dan gemiddeld een middelbaar opleidingsniveau (was 7%-punt vaker in 2008) en 5%-punt vaker een laag opleidingsniveau (was 14%-punt in 2008).

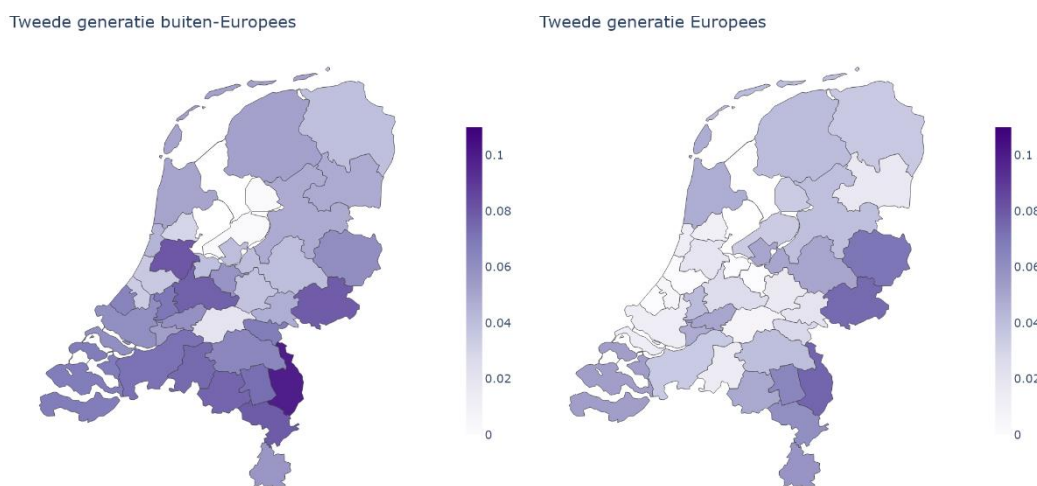
Figuur 33. Samenvattende scores voor de tweede generatie van herkomstlanden en werelddelen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp 'hoogste behaalde opleiding'. Hoe lager de score, hoe lager het opleidingsniveau. Boven de diagonaalstreep betekent dat de groep in 2022 vooruit is gegaan ten opzichte van 2008. De grafiek toont scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die *niet* zijn gecorrigeerd voor sociaaleconomische persoonskenmerken. Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

De verbetering die we bij de grootste klassieke migratielanden zien komt niet terug bij de gehele tweede generatie met een achtergrond uit buiten-Europa. Zoals beschreven in paragraaf 2.4 daalt het aandeel van de klassieke migratielanden in de groep tweede generatie buiten-Europees in de leeftijdsgroep van 12 tot en met 30 jaar. Met name het aandeel van burgers met een Indonesische migratieachtergrond die relatief hoog opgeleid is, is gedaald. Hierdoor zien we over de gehele groep minder sterk een stijging in het hoogste opleidingsniveau van de tweede generatie. Dit nuanceert de positieve conclusies over de klassieke migratielanden die in het Risbo-rapport worden getrokken en verklaart waarom we deze inhaalslag ten opzichte van het gemiddelde niet terugzien in de volledige groep van de 2de generatie buiten-Europees.

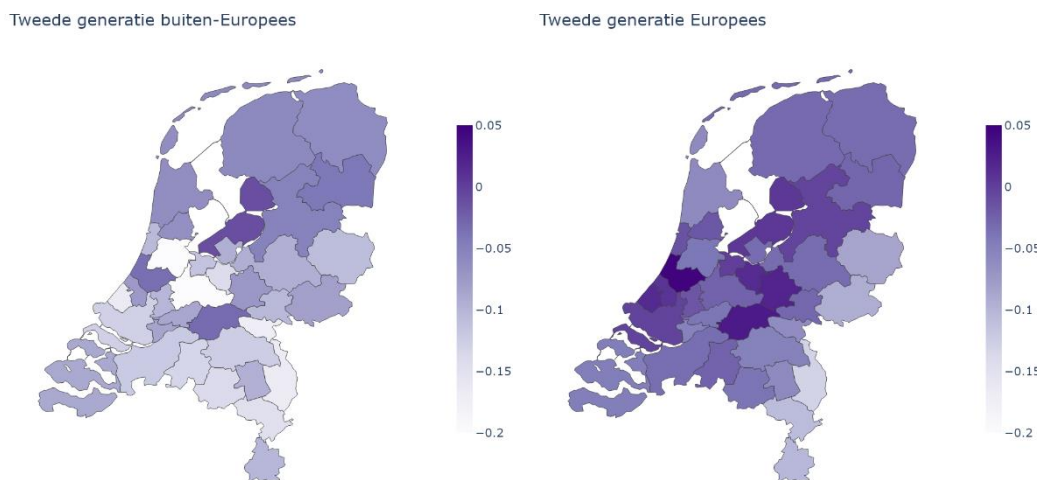
Het opleidingsniveau van de tweede generatie met een achtergrond uit **Syrië** is in 2022 overigens vergelijkbaar aan het gemiddelde (in de jaren daarvoor waren er te weinig observaties om het onderwijsniveau op te baseren). Deze bevindingen komen overeen met het Risbo-rapport *Ontwikkeling in Integratie*, waar dit ook uit de Survey Integratie Migrant (SIM) blijkt. Verder is het opvallend dat de tweede generatie uit **Polen** een hoog opleidingsniveau heeft. Dit komt overeen met het beeld van het niveau op de middelbare school, dat voor de tweede generatie overeenkwam met het gemiddelde, terwijl de eerste generatie aanzienlijk lager scoorde dan het gemiddelde.

3.3.3 25-45-jarigen met een 2e generatie Europese migratieachtergrond relatief hoog opgeleid in de Randstad

Tot slot zien we regionale verschillen in hoogst behaalde opleidingsniveau. In figuur 34 en figuur 35 maken we de vergelijking met burgers zonder migratieachtergrond omdat het percentage burgers met een migratieachtergrond per regio ook sterk kan verschillen. (Zo blijkt uit paragraaf 6.1 dat statushouders relatief vaak in stedelijk gebied wonen). Dit maakt een vergelijking met het gemiddelde van de bevolking minder zinvol. We zien vooral dat in de Randstad de burgers met een tweede generatie Europees migratieachtergrond van 25 tot 45 jaar oud relatief vaak hoog opgeleid zijn.

Figuur 34. Verschillen in aandeel van de 25-45-jarigen met een **laag** opleidingsniveau ten opzichte van burgers zonder migratieachtergrond per arbeidsmarktregio

Figuur 35. Verschillen in aandeel van de 25-45-jarigen met een **hoog** opleidingsniveau ten opzichte van burgers zonder migratieachtergrond per arbeidsmarktregio

3.4 Lager toetsadvies terug te zien in verschillen in onderwijsniveaus in het 3de leerjaar van de middelbare school

Uit onze analyses blijkt dat de verschillen in onderwijsniveaus tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond in het 3de leerjaar sterk samenhangen met de scores op toetsadvies. Hiermee kan echter niet geconcludeerd worden dat de verschillen in niveaus in het derde leerjaar verklaard kunnen worden door verschillen in cognitieve potentie tussen de kinderen met en zonder migratieachtergrond.

Eerder onderzoek laat namelijk zien dat taalachterstanden en/of een lagere SES van de ouders van kinderen met een migratieachtergrond kunnen samenhangen met een lager toetsadvies op de basisschool. De achterstanden die deze kinderen aan het begin van de basisschool hadden zijn namelijk niet helemaal verdwenen aan het einde van de basisschool. Het moment van de afname van toetsadvies komt daarmee te vroeg om de volledige potentie van de kinderen met migratieachtergrond te meten, waarmee het toetsadvies de potentie van deze kinderen kan onderschatten. Deze onderschatting van de potentie van de kinderen met migratieachtergrond wordt onderbouwd door eerder onderzoek, dat laat zien dat deze kinderen bovengemiddeld vaak stapelen na de middelbare school.

Dit betekent dat verschillen in relatie tot migratieachtergrond die we op het middelbare school zien al vroeg ontstaan en in de loop van de basisschool en middelbare schooltijd niet in zijn geheel zijn verdwenen.

In paragraaf 3.1 hebben we de verschillen in het 3de leerjaar en aan het einde van de middelbare school besproken. Hierin hebben we al kort vermeld dat de verschillen tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond ook al aanwezig zijn voor de start van de middelbare school. In deze paragraaf gaan we verder in op de discussie rondom onder advisering in het schooladvies, het mogelijke objectieve toetsadvies en de verschillen in gelijkwaardige kansen voor de middelbareschooltijd. Deze paragraaf is niet benodigd om de rest van het verhaal in het rapport te volgen, maar is een verdieping op paragraaf 3.1.

Aan het eind van de basisschool worden er verschillende school- en toetsadviezen opgesteld, waarmee de leerling een advies krijgt voor een bepaald onderwijsniveau. Dit advies heeft een dwingend karakter, het is namelijk bijzonder moeilijk om met een vmbo-advies op het vwo te komen. Het schooladvies in groep 8 verschilt echter tussen groepen leerlingen. Leerlingen met een migratieachtergrond krijgen gemiddeld een lager schooladvies (vaker vmbo, minder vaak havo/vwo) dan leerlingen zonder een migratieachtergrond (vaker havo/vwo, minder vaak vmbo) (CBS, 2023). De verschillen naar migratieachtergrond zijn wel kleiner geworden in de afgelopen jaren.

Voor 2015 werd de eindtoets op de basisschool gemaakt en op basis hiervan stelde de leerkracht een schooladvies op. Omdat deze eindtoets een erg grote rol in het geheel gaf, is er vanaf 2015 voor gekozen om het stelsel anders in te richten. Vanaf 2015 kunnen we verschillende factoren onderscheiden, namelijk het schooladvies gemaakt door de leerkracht, het toetsadvies dat alleen is gebaseerd op de eindtoets en het herziene schooladvies. In beginsel stelt de leerkracht een schooladvies op basis van zijn/haar ervaring met het kind. Mocht het kind een toetsscore halen die samenhangt met een hoger schooladvies, dan kan het kind vragen of de leerkracht het schooladvies wil herzien. Het schooladvies na de herziening, wat maar voor een klein percentage van de leerlingen gebeurt, is het definitieve schooladvies waarmee de leerling een onderwijstroute gaat volgen.

In ons onderzoek hebben we gekeken naar de voorspellende waarde van toetsadvies voor het onderwijs dat de scholier volgt in het 3de leerjaar. Dit hebben we gedaan door het toetsadvies mee te nemen als corrigerende variabele. We hebben ook gekeken naar de voorspellende waarde van het (herzien) schooladvies. Echter, omdat toetsadvies de meest objectieve maat van de drie is wordt deze hier besproken. De eindtoets aan het einde van de basisschool (bijvoorbeeld de Cito-toets) heeft namelijk als doel om op een objectieve manier de cognitieve vaardigheden van een kind op dat specifieke moment te testen. Hiermee kan een kind worden ingedeeld op de voor hem/haar juiste onderwijstroute (vmbo, havo, vwo) op dat moment.

Wat we zien is de sterke mate waarin het toetsadvies een verklaring vormt voor de verschillen in onderwijsniveaus in het 3de leerjaar. Het is in essentie logisch dat het toetsadvies samenhangt met het onderwijsniveau in het 3de leerjaar aangezien er maar drie jaar tussen deze meetmomenten zit in de onderwijsloopbaan van een scholier.

We kunnen dus concluderen dat verschillen in de toetsadviezen op de basisschool van grote invloed zijn op verschillen op latere leeftijd op de middelbare school die we zien terugkomen in onze analyseresultaten. Op basis van onze analyses kunnen we echter geen conclusies trekken over of deze verschillen in toetsadviezen een gevolg zijn van ongelijkwaardige kansen op vroegere leeftijd (bijvoorbeeld door een taalachterstand) of bijvoorbeeld van reële verschillen in potentie tussen kinderen.

Er zijn echter sterke aanwijzingen dat ongelijkwaardige kansen al een grote rol spelen op vroege leeftijd en van invloed zijn op de ontwikkeling van de cognitieve vaardigheden van jonge kinderen. Zo stelt Van Huizen (2018) in zijn onderzoek *The Evolution of Achievement Gaps from Early Childhood to Adolescence in the Netherlands* dat er in taalvaardigheid van kinderen al grote verschillen zijn tussen kinderen met en zonder een migratieachtergrond voor de kinderen die op de kinderopvang komen. Verschillen in sociaaleconomische status kunnen een gedeelte van deze verschillen verklaren, maar dan blijft nog steeds een verschil onverklaard. Een gedeelte van deze verschillen verkleinen tijdens de kinderopvang en de basisschool, maar nog steeds blijft een verschil bestaan aan het eind van de basisschool (Van Huizen, 2018).

Van Huizen (2018) concludeert verder dat kinderen die de eerste of tweede generatie in Nederland zijn minder kans hebben op een hoger schooladvies. Controleren voor sociaaleconomische klasse verkleint deze verschillen aanzienlijk. Belangrijk is echter ook dat de verschillen in schooladvies volledig verkleinen als er gecontroleerd wordt voor taalvaardigheid voor de kinderopvang. De verschillen in schooladviezen lijken dus volledig te kunnen worden verklaard door taalvaardigheid verschillen in de vroege ontwikkelingsperiode van het kind (Van Huizen, 2018). Dit is een belangrijke conclusie om mee te nemen in onze discussie. Ongelijkwaardige kansen van kinderen met een migratieachtergrond in de vroege periode lijken dus door te zetten naar verschillen in de cognitieve vaardigheden aan het eind van de basisschool en daarmee naar toets- en schooladviezen.

Wel is het belangrijk dat we zien dat de verschillen lijken af te nemen met de tijd. De verschillen zijn namelijk kleiner aan het einde van de basisschool dan aan het begin. Echter, de vroege selectie op basis van het toets- en schooladvies lijkt deze verschillen te bestendigen, zoals we kunnen afleiden uit de grote voorspellingskracht van het toetsadvies.

Een ander mogelijke oorzaak van ongelijkwaardige kansen is onder advisering door subjectieve vooroordelen van docenten in het schooladvies. Aan de ene kant kan een docent rekening houden met de progressie die een kind heeft geboekt in de basisschool en de omstandigheden van zijn/haar vroege ontwikkeling. Aan de andere kant kan het ook een aanwijzing zijn dat docenten leerlingen met een migratieachtergrond onder adviseren en zou het toetsadvies hier misschien voor kunnen corrigeren. In het CPB-onderzoek *Can skills differences explain the gap in track recommendation by socio-economic status? (2022)* is dit verder uitgezocht.

In dit onderzoek wordt onderzocht in welke mate verschillen in schooladviezen kunnen worden verklaard door verschillen in cognitieve vaardigheden of andere achtergrondkenmerken. Er wordt geconcludeerd dat het schooladvies voor leerlingen met een migratieachtergrond van hetzelfde cognitieniveau vrijwel gelijk is aan leerlingen zonder migratieachtergrond. Als we leerlingen uit verschillende sociaaleconomische achtergronden vergelijken worden er wel verschillen gevonden die niet volledig verklaard kunnen worden door het cognitieniveau van de leerling. Aangezien leerlingen met een migratieachtergrond vaker uit een moeilijkere sociaaleconomische achtergrond komen kunnen verschillen hier wel indirect ontstaan. De procedure van herziening op basis van het schooladvies leidt hierin wel tot een algehele verhoging in het niveau, wat mogelijk ten goede komt aan leerlingen met een migratieachtergrond, maar de verschillen verkleinen hier niet.

Wel moet hierbij worden aangetekend dat leerlingen met een migratieachtergrond zelf wel ervaren dat ze zijn ondergeadviseerd op de basisschool. Dit geldt vooral voor stapelaars die zijn onderzocht in de publicatie van het Kenniscentrum Integratie en Samenleven (KIS) *Hoogopgeleiden met een migratieachtergrond over een gestapelde onderwijsroute en het belang van steun*. Studenten met een migratieachtergrond halen namelijk op latere leeftijd hun achterstand die ze zijn opgelopen op vroegere leeftijd weer in door vaker te stapelen van bijvoorbeeld het vmbo, naar mbo en vervolgens naar het hbo (CBS, 2022). Dit duidt erop dat deze leerlingen met een migratieachtergrond een hogere potentie hadden dan dat er in het onderwijs op vroege leeftijd is gesignaleerd. Mogelijk dat door de vroege selectie en het schooladvies deze leerlingen niet zijn geadviseerd op hun potentie, maar op de vaardigheden die ze op dat moment bezaten. Door ongelijkwaardige kansen in de vroege jeugd waren deze vaardigheden mogelijk lager dan hun leeftijdsgenoten zonder migratieachtergrond, maar deze verschillen reflecteerden mogelijk niet de totale potentie van deze student.

Bovenstaande discussie is van belang bij het interpreteren van de resultaten. Moeten we spreken over achterstanden, ongelijkheden of gewoon over verschillen? De huidige literatuur geeft aanwijzing om te denken dat de verschillen in schooladviezen tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond voor een groot gedeelte veroorzaakt worden door ongelijkwaardige kansen in de vroege jeugd. Deze ongelijkwaardige kansen leiden tot verschillen in cognitieve vaardigheden tijdens het bepalen van het schooladvies. Deze verschillen verkleinen met de tijd, maar door de vroege selectie en de grote invloed van het schooladvies, verkleinen ze minder snel op de middelbare school dan misschien mogelijk is. Als laatste speelt ook onder advisering een rol, al lijken deze verschillen meer bepaald te worden door de sociaaleconomische achtergrond dan door migratieachtergronden. Doordat leerlingen met een migratieachtergrond vaker stapelen worden de verschillen op latere leeftijd ook weer kleiner, maar deze studenten hebben wel grote moeilijkheden ervaren bij het ontsnappen aan de vroege selectie. En vermoedelijk kan niet iedereen met een hogere potentie deze moeilijkheden overwinnen en blijft het onderwijsniveau gemiddeld achter bij de potentie.

4 Kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na studie

In dit hoofdstuk kijken we naar **stages** (paragraaf 4.1) en het **vinden van een baan na de studie** (paragraaf 4.2). Om iets te kunnen zeggen over welk deel van de verschillen tussen een groep mensen met een bepaalde migratieachtergrond en het gemiddelde van de bevolking te verklaren is door migratieachtergrond, en welk deel door andere factoren, wordt er een evenredigheidsanalyse uitgevoerd. Voor de indicatoren in dit hoofdstuk controleren wij hierbij voor het geslacht van de persoon, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd en studierichting. Voor de duur van het vinden van een baan na afstuderen en de aansluiting van de baan met de gevolgde opleiding hebben wij daarnaast gecontroleerd voor het hoogst behaalde opleidingsniveau. Zie bijlage A van het Technisch rapport voor een overzicht van de controlevariabelen per indicator.

Bij het gebruik van het totale inkomen van de ouder(s) moeten een aantal kanttekeningen worden geplaatst. Het inkomen van de ouders van burgers met een eerste generatie migratieachtergrond is relatief vaak onbekend. Voor ouders van burgers met een tweede generatie migratieachtergrond kan het inkomen daarnaast een te lage inschatting geven van het opleidingsniveau van de ouders en leiden tot overcorrectie.

Wanneer verschillen kleiner worden door te corrigeren voor het totale inkomen van de ouder(s) betekent dit niet dat de verschillen er niet zijn, maar dat de verschillen samenhangen met het totale inkomen van de ouder(s). Verschillen in het totale inkomen van de ouder(s) kan op zichzelf ook weer een gevolg van de migratieachtergrond zijn.

4.1 Burgers met een 2e generatie migratieachtergrond hebben blijvend meeste moeite met vinden van een stage

De groep studenten met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** ervaart structureel en meer dan andere groepen problemen in het stageproces. Deze resultaten zijn in lijn met andere onderzoeken op het gebied van ongelijkwaardige kansen in het stageproces en stagediscriminatie. De verschillen en ontwikkelingen zien we ook terug bij de twee grootste herkomstlanden binnen de groep 2e generatie buiten-Europees, Marokko en Turkije, en Overig Afrika en Overig Azië. De verschillen zijn licht afgenomen, maar nog steeds fors in 2021.

Voor **andere groepen met een migratieachtergrond** zien we ook positieve ontwikkelingen, de verschillen lijken af te nemen met de tijd, maar blijven nog bestaan. De arbeidsmarkt is in deze zelfde periode ook krappere geworden. In een krappere arbeidsmarkt is het in het algemeen makkelijker om een stage te vinden. Het is de vraag of de positieve trend doorzet als de arbeidsmarkt weer minder krap wordt.

Een belangrijk onderdeel in de transitie van het onderwijs naar de arbeidsmarkt is het vinden van een stage. Op deze plek worden de eerste stappen gezet op de arbeidsmarkt en leert de student essentiële vaardigheden die van belang zijn op de arbeidsmarkt. Op het gebied van gelijkwaardige kansen is het dan ook van belang dat scholieren geen extra moeilijkheden ondervinden bij het vinden van een stage. Door middel van het schoolverlatersonderzoek (SVO) van het CBS hebben we onderzocht in welke mate er hier gelijkwaardige kansen bestaan. In het SVO worden mbo-studenten gevraagd naar hun ervaringen op het gebied van het vinden van een stage. Een belangrijke nuance in deze paragraaf is dat we hier de ervaringen van scholieren meenemen en geen objectieve cijfers kunnen bieden hoe vaak studenten werkelijk hebben moeten solliciteren. De onderstaande bevindingen geven echter wel een aanwijzing voor ongelijkwaardige kansen in het stageproces. Zeker als we deze resultaten contextualiseren met andere onderzoeken op het gebied van ongelijkwaardige kansen en stagediscriminatie in het vinden van een stage.

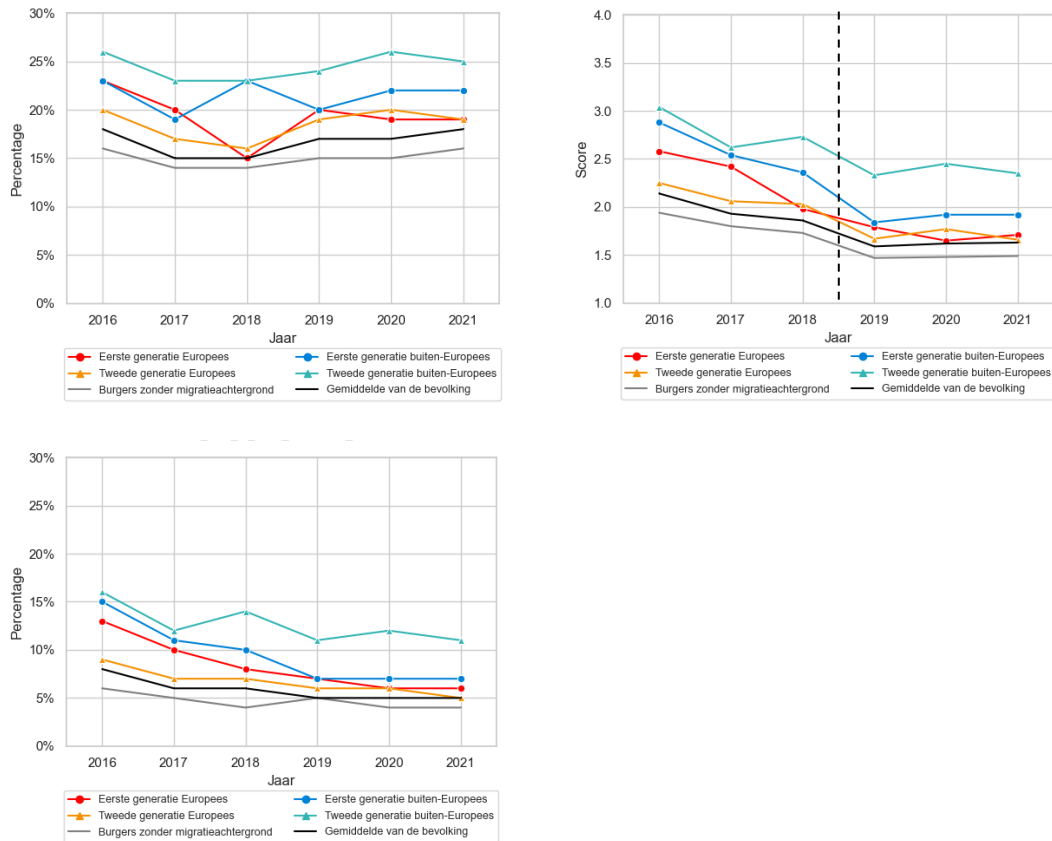
4.1.1 De 2de generatie buiten-Europees heeft blijvend, meer dan andere groepen, moeite met het vinden van een stage

Over dit thema hebben we een samenvattende score gecreëerd die hoog uitvalt als de groep relatief weinig problemen ervaart bij het vinden van een stage. (Zie voor een toelichting op de samenvattende scores paragraaf 3.1.1.). De score is gebaseerd op de volgende indicatoren: gemiddelde minimale aantal sollicitaties voor een stageplaats, problemen ondervinden bij het vinden van een stageplek, en vaker dan zeven keer moeten solliciteren voor een stageplaats.

	ongecorrigeerd		gecorrigeerd	
	2016	2021	2016	2021
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-2,3	-1,0	-1,5	-1,5
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-3,0	-2,4	-1,9	-1,6
Europa 1 ^{ste} gen.	-1,8	-0,3	-1,1	-0,2
Europa 2 ^{de} gen.	-0,4	-0,1	-0,2	0,0
Zonder migratieachtergrond	0,7	0,5	0,5	0,4
Gemiddelde van de bevolking	0	0	0	0

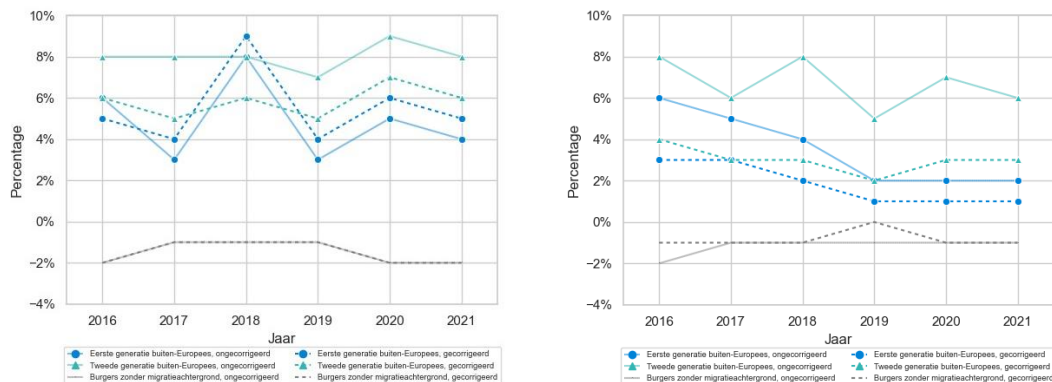
Tabel 9. Samenvattende scores voor de hoofdgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp 'stage vinden'. Hoe lager de score, hoe meer moeite de groep gemiddeld heeft met het vinden van een stage. De tabel toont ook de scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken (geslacht, leeftijd, totaalinkomen ouders en studierichting). Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

Wat vooral opvalt is dat de **2de generatie buiten-Europees** structureel meer dan gemiddeld moeite ervaart met het vinden van een stage. De samenvattende score in tabel 9 is 3 punten lager dan gemiddeld. Deze groep heeft het hoogste percentage met problemen bij het vinden van een stage (25% in 2021, 7%-punt hoger dan gemiddeld), het hoogste gemiddelde in het minimale aantal sollicitaties (2,35 keer in 2021 en dat is 0,7 keer meer dan gemiddeld) en het hoogste percentage dat zeven keer of meer heeft moeten solliciteren voor een stage (11% in 2021, dat is 8%-punt hoger dan gemiddeld). Zie ook figuur 36. Wel zijn de verschillen in 2021 kleiner dan in 2016, maar de verschillen zijn nog steeds groter dan bij andere groepen. Als we controleren voor het geslacht van de persoon, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd en studierichting dan zien we dat de verschillen kleiner worden maar duidelijk blijven bestaan. Zie figuur 37.

Figuur 36. Problemen bij het vinden van een stage, gemiddeld minimale aantal sollicitaties¹⁷, percentage dat 7 keer of meer moet solliciteren

¹⁷ Mogelijke antwoorden op de vraag hoe vaak men heeft moeten solliciteren zijn: 1 keer, 2-3 keer, 4-6 keer, 7-10 keer, meer dan 10 keer of ik heb niet hoeven solliciteren. De laatste antwoordcategorie is pas vanaf 2019 toegevoegd. In de tweede meting is ervoor gekozen om deze categorie als missing op te geven om de trendbreuk met het verleden te beperken. Voor deze meting lijkt het ons echter beter om deze categorie wel mee te nemen, aangezien er nu een aantal jaren met deze vraagstelling beschikbaar is. Voor deze categorie vullen we dan het cijfer 0 in. Het gevolg hiervan zal waarschijnlijk zijn dat het gemiddelde minimaal aantal keer solliciteren vanaf 2019 iets lager ligt dan ervoor. Per cohort nemen we het minimale getal (2 bij categorie 2-3 keer) om het minimale aantal sollicitaties per persoon te meten.

Figuur 37. Verschillen in problemen bij het vinden van een stage en percentage dat 7 keer of meer moet solliciteren buiten-Europese migratieachtergrond (controleren voor het geslacht van de persoon, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd en studierichting)

De **1ste generatie buiten-Europees** en **de groepen van Europese herkomst** laten juist positieve ontwikkelingen zien. De samenvattende score dat het verschil ten opzichte van het gemiddelde aangeeft is voor alle groepen lager in 2021 dan in 2016. Voornamelijk bij het aantal benodigde sollicitaties en de groep die erg vaak heeft moeten solliciteren zien we grote verbeteringen. Omdat het schoolverlatersonderzoek pas sinds 2016 wordt afgenomen kunnen we nog niet concluderen of dit meer een effect is van de hoge conjunctuur in deze jaren of dat we een structurele afname zien van de verschillen. Het lijkt namelijk zo te zijn, zoals we ook concluderen in hoofdstuk 5, dat groepen met een migratieachtergrond sneller geraakt worden bij een laagconjunctuur. Voor nu past de voorlopige conclusie dat de verschillen af lijken te nemen. Ook past zeker voor de eerste generatie buiten-Europees nog geen volledige tevredenheid aangezien de verschillen met het gemiddelde nog steeds aanzienlijk zijn (1 punt lager dan gemiddeld in tabel 9 in 2021).

Deze resultaten passen in het beeld dat de laatste jaren in de literatuur is ontstaan over ongelijkwaardige kansen in het stageproces. In het rapport *Gelijke Kansen op Gelijke Stages* van het Kennisplatform Integratie en Samenleving (Van Rooijen & De Winter-Koçak, 2018) komt ook het beeld naar voren dat studenten met een buiten-Europese migratieachtergrond minder vaak dan gemiddeld het gevoel hebben dat ze gelijke kansen hebben gehad in het stageproces. Het vaakst wordt dit ervaren op basis van culturele achtergrond en religie, maar het opleidingsniveau wordt ook genoemd als mogelijke verklaring.

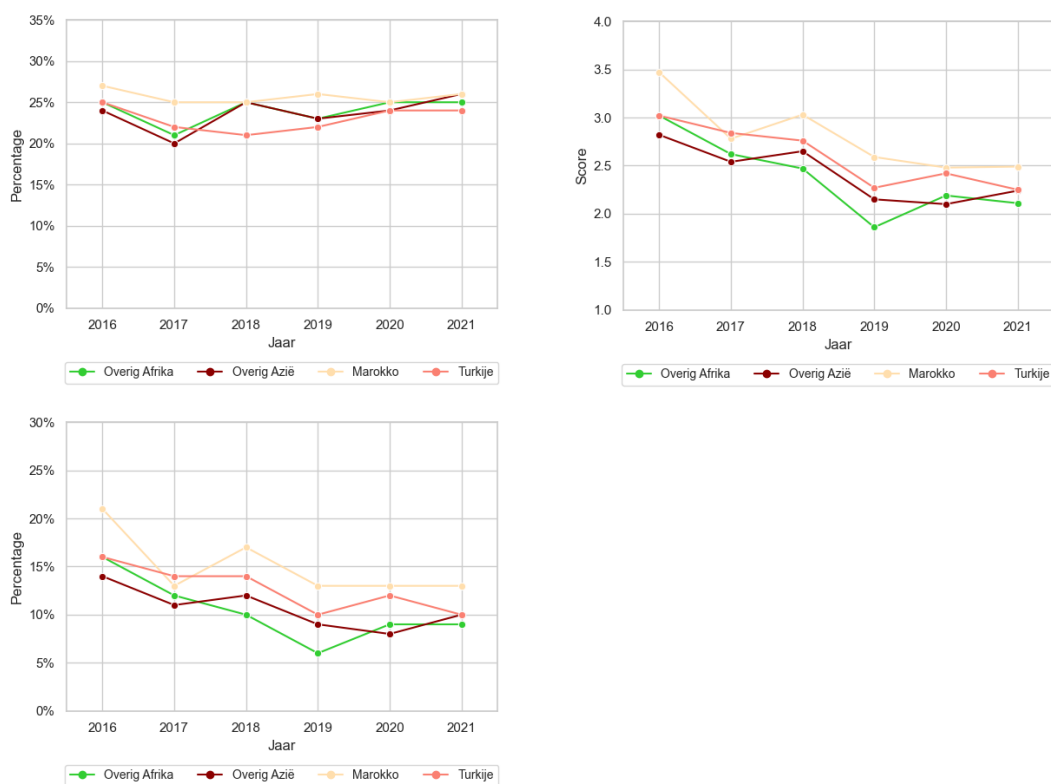
Dit is verder onderzocht door het Verwey Jonker Instituut in hun onderzoek naar stagediscriminatie (Andriessen et al, 2021). Door het houden van praktijktests kan de invloed van discriminatie worden onderzocht. In deze praktijktests worden van fictieve kandidaten cv's uitgestuurd naar bedrijven, waarbij alleen de etniciteit varieert. Hierdoor is het mogelijk om selectie op etnische achtergrond te detecteren. In dit onderzoek wordt geconstateerd dat studenten met een naam die verwijst naar een migratieachtergrond minder kans hebben op een positieve reactie (5%-punt) dan studenten zonder migratieachtergrond en dat er dus sprake is van discriminatie in het stageproces. Er zijn dus aanwijzingen in de literatuur dat de door ons geconstateerde verschillen werkelijk het gevolg zijn van ongelijkwaardige kansen in het stageproces en hoogstwaarschijnlijk stagediscriminatie. In dit licht is het positief te noemen dat de verschillen lijken af te nemen, maar bij een mogelijk toekomstige dalende conjuncturele trend moeten we opletten of de verschillen niet weer toenemen.

4.1.2 *Burgers afkomstig uit Irak, Marokko, Somalië, Turkije, overige Azië, Polen, Syrië, Afrika overig hebben meeste moeite met het vinden van een stage*

De verschillen en ontwikkelingen die zichtbaar zijn bij de burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond zien we ook terug bij de twee grootste herkomstlanden binnen de groep 2^e generatie buiten-Europees, Marokko en Turkije¹⁸, en

¹⁸ Zie hoofdstuk 2, paragraaf 2.3.

Overig Afrika en Overig Azië. Zie figuur 38. (In de grafieken worden de eerste en tweede generatie samen getoond, omdat we de trendgrafieken voor specifieke landen alleen hebben gemaakt voor de twee generaties samen; echter, Marokko en Turkije betreffen met name burgers met een tweede generatie migratieachtergrond).

Figuur 38. Problemen bij het vinden van een stage, gemiddeld minimale aantal sollicitaties, percentage dat 7 keer of meer moet solliciteren (herkomst Marokko, Turkije, Overig Azië en overig Afrika)

De meeste moeite bij het vinden van stage hebben de burgers met herkomst Irak, Marokko, Somalië, Turkije, Overig Azië, Polen, Syrië, Overig Afrika.¹⁹ De samenvattende scores op landniveau over het 'stage vinden' worden in paragraaf 4.2.2 gepresenteerd, tezamen met het onderwerp 'baan vinden na mbo'.

4.1.3 *Burgers met een 2e generatie buiten-Europese migratieachtergrond moeten in het grootste deel van Nederland vaker solliciteren dan burgers zonder migratieachtergrond*

Figuur 39 laat de regionale verschillen zien in het minimale aantal sollicitaties dat mbo-studenten in 2021 nodig hebben om een stage te vinden voor burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond.²⁰ We laten hier de verschillen met de groep burgers zonder migratieachtergrond zien, omdat het percentage burgers met een migratieachtergrond regionaal sterk kan verschillen.

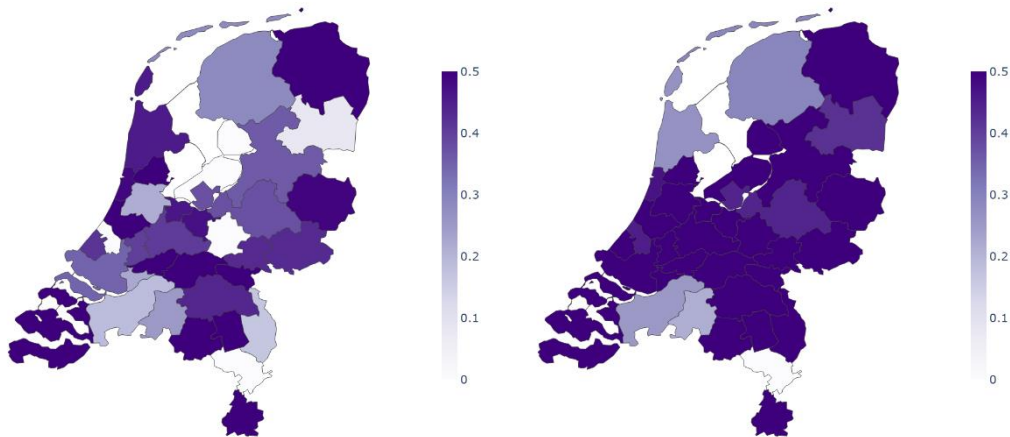
We zien in eerste instantie duidelijk naar voren komen dat de **tweede generatie buiten-Europees** het vaakst moet solliciteren, de grafiek is namelijk het donkerste paars. Dit komt overeen met het beeld dat we hierboven hebben geschetst. Alleen in een paar noordelijke en zuidelijke provincies zijn de verschillen kleiner dan in het midden van het land, maar het beeld is niet eenduidig.

¹⁹ Bij veel landen, zoals Polen en Syrië, zijn er ontbrekende waarnemingen dus die zijn niet opgenomen in de grafiek.

²⁰ Het minimumaantal sollicitaties voor een stage is de enige SVO-variabele die voor alle arbeidsmarktregio's is gevuld.

Eerste generatie buiten-Europees

Tweede generatie buiten-Europees

Figuur 39. Verschillen in minimale aantal sollicitaties voor stage met de burgers zonder migratieachtergrond naar arbeidsmarktregio (links: Eerste generatie buiten-Europees, rechts: Tweede generatie buiten-Europees).

4.2 Burgers met een 2° generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben na het mbo veel last van hoge werkloosheid en 1e generatie heeft na bachelor/master meer moeite bij vinden van een baan

De groep **mbo**-studenten van de **2de generatie** uit landen van **buiten-Europa** heeft relatief veel last van een hoge werkloosheid in het vinden van een baan. Dit, in combinatie, met het moeilijkere stageproces dat deze groep ervaart, maakt de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt voor deze groep mbo-studenten lastig. Verschillen kunnen gedeeltelijk verklaard worden uit de sociaaleconomische situatie van deze studenten, maar uit de literatuur blijkt ook dat er in een bepaalde mate sprake is van arbeidsmarktdiscriminatie.

Voor de groep studenten van de **2de generatie** met een **bachelor- of masterdiploma** zijn de verschillen in het vinden van een baan na 6 maanden en na 3 jaar en het vinden van een vaste baan binnen 3 jaar ten opzichte van het gemiddelde juist heel klein.

We zien dat na het behalen van een **bachelor- of masterdiploma** het juist de groep burgers van de **1^e generatie** is die moeite heeft met het vinden van een baan. Hier zien we geen grote verschillen tussen burgers met een Europese of buiten-Europese achtergrond. Na 6 maanden zien we de grootste verschillen. Deze nemen af met de tijd, maar zijn nog steeds aanwezig 3 jaar na het afronden van de studie.

Een ander belangrijk onderdeel in de transitie van het onderwijs naar de arbeidsmarkt is het vinden van de eerste baan na het afstuderen. Om dit in beeld te brengen hebben we de groep net-afgestudeerden op het mbo, met een bachelor en met een master bestudeerd. We hebben gekeken of deze groep zes maanden en drie jaar na het afstuderen een baan heeft gevonden.²¹ Verschillen die hier ontstaan kunnen de mate van (on)gelijkwaardige kansen op de arbeidsmarkt verder bepalen en beïnvloeden. We zien hier dat de tweede generatie buiten-Europees veel last heeft van een hoge werkloosheid (met andere woorden: dat deze groep relatief veel last heeft van de conjunctuur) na het afronden van een mbo-opleiding en dat het voor de 1^e generatie vooral na een bachelor of master minder goed lukt om binnen 6 maanden of 3 jaar een baan te vinden.

De indicator 6 maanden na een baan geeft vooral een indicatie over de mate van directe aansluiting op de arbeidsmarkt. In deze periode kunnen ook andere overwegingen een rol spelen om nog geen baan te nemen zoals het besluit om te gaan reizen. (Er is overigens geen aanleiding om te verwachten dat dit verschilt tussen groepen). Daarom

²¹ We hebben hierbij alleen gekeken naar de burgers die nog staan ingeschreven in de basisregistratie burgers (BRP), omdat er bijvoorbeeld sprake kan zijn van internationale studenten en/of emigratie.

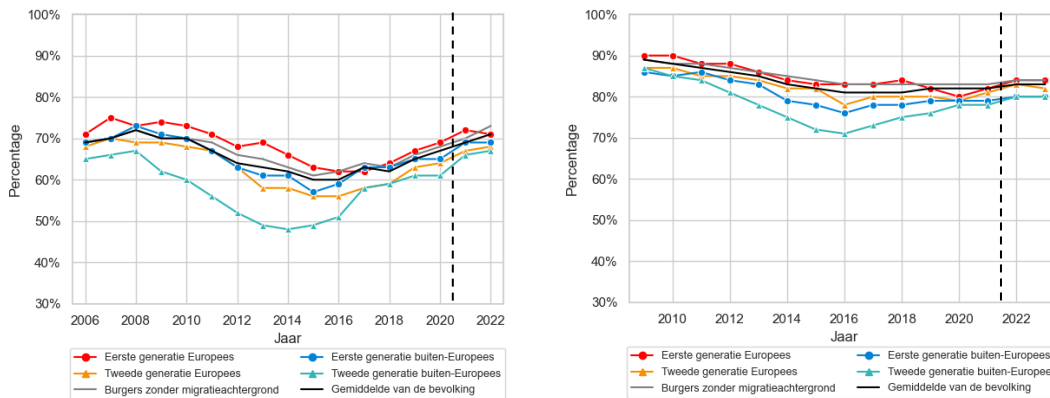
kijken we ook naar de periode van 3 jaar waarin deze overwegingen in mindere mate een rol spelen. We meten in deze periode twee indicatoren, namelijk het percentage dat binnen 3 jaar een baan heeft gevonden, en dat binnen drie jaar een vast contract heeft gekregen. De indicatoren rapporteren we met een samenvattende score. Hoe hoger de score, des te sneller heeft de groep een baan na het mbo. (Zie voor een toelichting op de samenvattende scores paragraaf 3.1.1.).

4.2.1 *Burgers met tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben relatief veel last van hoge werkloosheid bij vinden van een baan na mbo-opleiding*

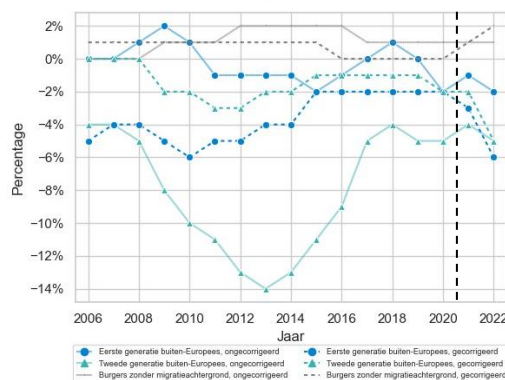
	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd		
	2008	2013	2022	2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-0,3	-0,5	-1,0	-1,2	-1,1	-0,6
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-1,4	-2,7	-1,4	-0,4	-0,8	-0,8
Europa 1 ^{ste} gen.	0,1	0,9	-0,1	-0,7	-0,1	0,1
Europa 2 ^{de} gen.	-0,6	-0,7	-0,6	-0,5	-0,4	-0,3
Zonder migratieachtergrond	0,2	0,4	0,3	0,2	0,3	0,2
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 10. Samenvattende scores voor de hoofdgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp 'baan vinden na mbo'. Hoe lager de score, hoe meer moeite de groep heeft met het vinden van een baan na mbo. De tabel toont ook de scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken (geslacht, leeftijd, totaalinkomen ouders, hoogste behaalde opleiding en studierichting). Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

Wat opvalt is dat vooral de **tweede generatie buiten-Europa** moeite heeft met het vinden van een baan na het mbo ten tijde van een hoge werkloosheid (2013 was het hoogtepunt). Dit blijkt uit tabel 10, waar de samenvattende score 2,7 punten lager dan gemiddeld is in 2013 en 1,4 punt lager dan gemiddeld in 2008 en 2022. De groep had in 2013 14%-punt minder vaak dan gemiddeld een baan binnen 6 maanden na het mbo (5%-punt minder vaak dan gemiddeld in 2022) en 10%-punt minder vaak een baan binnen 3 jaar na het mbo (3%-punt minder vaak dan gemiddeld in 2022). Deze tendens is ook terug te zien in de trendgrafieken van figuur 40. Als we corrigeren voor sociaaleconomische persoonskenmerken dan worden de meeste verschillen ten opzichte van het gemiddelde een stuk kleiner, zoals ook te zien is in figuur 41. Opvallend is overigens de toename in gecorrigeerde verschillen sinds 2019 voor de groep 2^e generatie buiten-Europees en sinds 2021 voor de groep 1^e generatie buiten-Europees, terwijl de werkloosheid laag is. Wij hebben hier geen verklaring voor.

Figuur 40. Baan vinden 6 maanden (links) en drie jaar (rechts) na afronden van een mbo-opleiding^{22,23}

Figuur 41. Verschillen in baan vinden 6 maanden na afronden van een mbo-opleiding gecontroleerd voor geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd, studierichting en hoogst behaalde opleidingsniveau

Deze verschillen zijn in lijn met recente conclusies in het onderzoek *Mbo-afgestudeerden met een migratieachtergrond vinden moeilijker werk* (Zwetsloot & ter Weel, 2019). Binnen dit onderzoek wordt ook een verschil in de netto-arbeidsparticipatie van jongeren, met en zonder een migratieachtergrond, die vanaf het mbo de arbeidsmarkt opstromen geconstateerd. Een gedeelte van dit verschil wordt verklaard vanuit observeerbare kenmerken, vergelijkbaar met onze analyse in figuur 41. Echter, een significant gedeelte van het verschil tussen jongeren met en zonder een migratieachtergrond is onverklaard en mogelijk spelen factoren zoals arbeidsmarktdiscriminatie, verschillen in voorkeuren en zoekgedrag hier een rol (Zwetsloot & ter Weel, 2019).

Thijssen et al (2020) concluderen uit verschillende veldexperimenten, vergelijkbaar met het onderzoek van Verwey Jonker rondom het vinden van een stage, dat er in bepaalde mate sprake is van arbeidsmarktdiscriminatie voor mensen met een buiten-Europese achtergrond. In deze veldexperimenten werd ook gebruikt gemaakt van fictieve sollicitanten met vergelijkbare profielen. Hiermee kan de invloed van raciale en etnische achtergrond van de sollicitanten en op het

²² We hebben hierbij alleen gekeken naar de burgers die nog staan ingeschreven in de basisregistratie burgers (BRP), omdat er bijvoorbeeld sprake kan zijn van internationale studenten en/of emigratie.

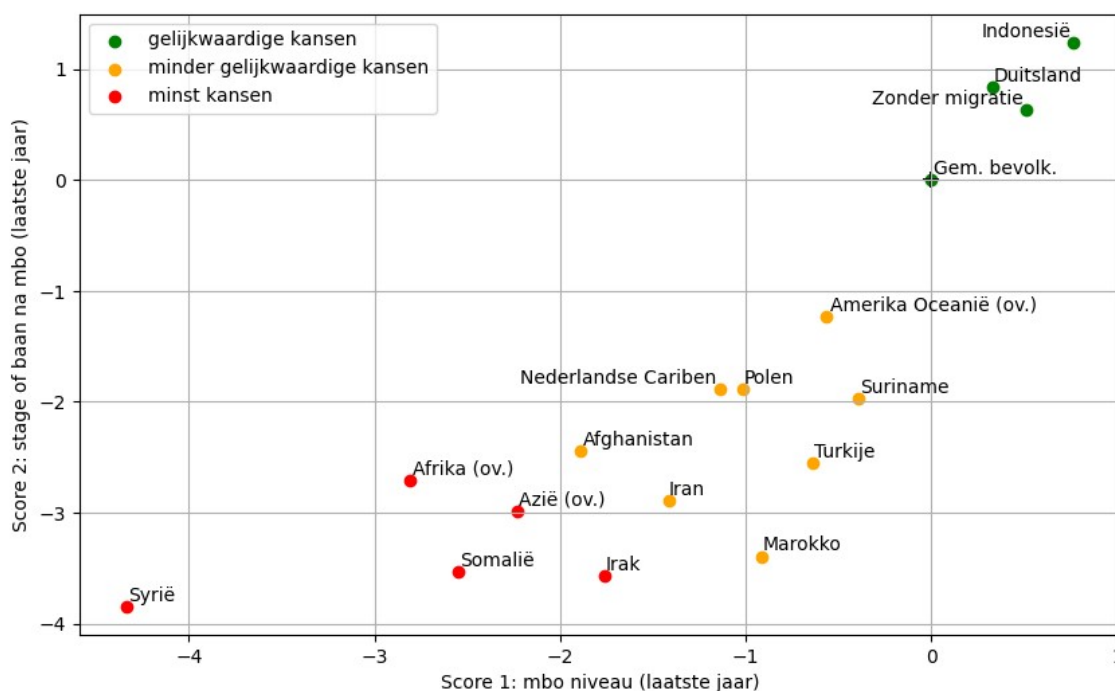
²³ Voor het vinden van een baan binnen 6 maanden volgen we cohorten die in een jaar afstuderen een halfjaar lang. Het laatste jaar is hier het cohort 2022 dat uiterlijk in september afstudeert en in de 6 maanden (dus in 2022 of 2023 afhankelijk van het moment van afstuderen) daarna een baan vindt. Voor het vinden van een baan binnen drie jaar na het afstuderen is het laatste cohort dat we in beeld kunnen brengen dat van 2020. We kijken voor dat cohort naar welk deel tot drie jaar na het afstuderen (dus in 2023) een baan heeft gevonden. Dit is ook de reden dat deze grafiek tot en met 2023 loopt. Het is belangrijk om te benoemen dat er bij baan vinden binnen 6 maanden er een trendbreuk is vanaf 2021, omdat vanaf dat jaar personen die aan de slag gaan als zelfstandigen niet kunnen worden uitgesloten omdat de data niet beschikbaar is. Voor baan vinden binnen drie jaar is deze trendbreuk er vanaf 2022 (cohort 2019). Zie ook het technisch rapport.

arbeidsmarktproces worden vastgesteld. De resultaten van deze experimenten tonen aan dat sollicitanten met een niet-westerse achtergrond tot wel 40%-punt minder werkgeverreacties ontvangen. Hierbij worden vooral Afrikaanse of Arabische minderheidsgroepen getroffen (Thijssen et al, 2020). De problemen van de 2de generatie buiten-Europees bij het vinden van een baan na een mbo-opleiding zouden dus gedeeltelijk hierdoor verklaard worden, maar een volledige duiding van het verschil verdient verder onderzoek. Ook zouden verschillen wellicht nog beter verklaard kunnen worden door mbo-niveau. In de huidige analyse wordt wel gecorrigeerd voor hoogst behaalde opleiding (laag, midden, hoog). Maar dit betekent in de praktijk dat er alleen onderscheid gemaakt wordt tussen mbo-1 (laag) en mbo-2 t/m 4 (midden). Het (verder) uitsplitsen naar mbo-niveau kan hier meer inzicht geven en verdient de aanbeveling om te doen in vervolgonderzoek. In de volgende paragraaf zullen we al wel zien dat er inderdaad een verband lijkt tussen mbo-niveau en het vinden van een baan of een stage.

4.2.2 Burgers met een achtergrond uit Suriname, Turkije, en overig Amerika Oceanië hebben een redelijk vergelijkbare score op het mbo-niveau als het gemiddelde van de bevolking, maar zij hebben aanzienlijk meer moeite met het vinden van een stage of baan

Figuur 42 vergelijkt de samenvattende score over het mbo-niveau (hoge score betekent hoog mbo-niveau) met de samenvattende score over het vinden van een baan of stage (hoge score, weinig moeite met het vinden van een stage of baan). In de samenvattende scores is geen onderscheid gemaakt naar generatie. Herkomstland Eritrea is een uitbijter (zeer laag mbo-niveau) en wordt niet getoond in de grafiek. Burgers met een achtergrond uit Suriname, Turkije, en overig Amerika Oceanië hebben een redelijk vergelijkbare score op het mbo-niveau als het gemiddelde van de bevolking, maar zij hebben aanzienlijk meer moeite met het vinden van een stage of baan. Dit geldt in meer of mindere mate voor de meeste herkomstgroepen, met uitzondering van burgers met een Indonesische en Duitse achtergrond.

Deze resultaten geven aan dat een gelijkwaardige overgang van het mbo naar de arbeidsmarkt niet gegarandeerd is, zelfs als op het mbo de verschillen tussen burgers met verschillende migratieachtergronden volledig zouden verdwijnen. Deze conclusie is in lijn met bovenstaande conclusies en duidt op de extra problemen die ontstaan bij het vinden van een stage of een baan voor burgers met een migratieachtergrond.

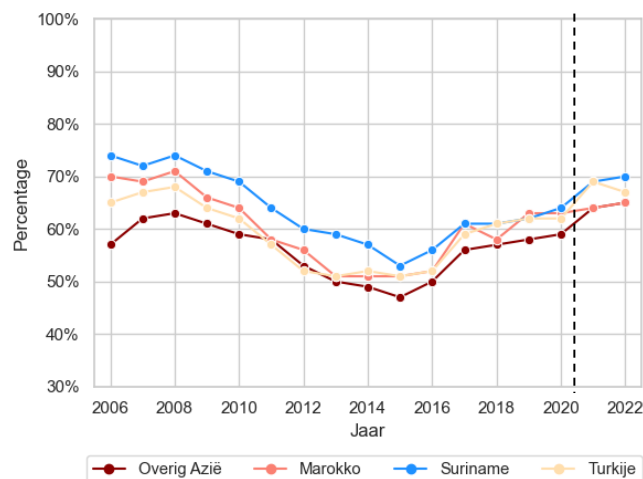
Figuur 42 Samenvattende scores voor de subgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op de onderwerpen 'mbo-niveau' en 'stage of baan vinden na mbo'. Hoe hoger de score, hoe minder moeite een

groep heeft bij het vinden van een baan of stage. De grafiek toont scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die *niet* zijn gecorrigeerd voor sociaaleconomische persoonskenmerken. Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

Tabel 11 brengt in beeld bij welke landen grote verschillen zichtbaar zijn tussen de 1^e en 2^e generatie of tussen een korte of langere verblijfsduur. Van de **eerste generatie** met een achtergrond uit **Suriname** is het opvallend dat burgers die langer dan vijf jaar in Nederland wonen 0,6 keer minder vaak dan gemiddeld hoeven te solliciteren voor een stageplek, dat zij 5%-punt minder vaak dan gemiddeld problemen ervaren bij het vinden van een stageplek en 4%-punt minder vaak dan gemiddeld 7 keer of vaker hebben moeten solliciteren. Het percentage dat zes maanden na het mbo een baan vindt is ook 6%-punt hoger dan gemiddeld en het percentage met een vast contract na drie jaar is ook 8%-punt hoger dan het gemiddelde van de bevolking. De **tweede generatie** met een migratieachtergrond uit Suriname heeft daarentegen juist meer moeite met het vinden van een stage of baan. Deze groep moet 0,7 keer vaker dan gemiddeld solliciteren voor een stageplek en heeft 13%-punt minder vaak dan gemiddeld een vast contract binnen 3 jaar. De burgers met een Surinaamse migratieachtergrond zijn dus een goed voorbeeld van een migratiegroep waarvan de 1^e generatie minder problemen ervaart dan de 2de generatie. Verder heeft vrijwel iedere subgroep met een achtergrond uit **Syrië** en **Overig Azië** moeite met het vinden van een stage of baan, ongeacht het gemiddelde mbo-niveau van de subgroep.

	Stage of baan vinden	Mbo-niveau (2022)		Stage of baan vinden (2022)	Mbo-niveau (2022)
Suriname	-2,0	-0,4	Azië (ov.)	-3,0	-2,2
Suriname, <5 jaar in Nederland	-3,1	-2,3	Azië (ov.), <5 jaar in Nederland	-4,1	-5,6
Suriname, >5 jaar in Nederland	2,1	0,1	Azië (ov.), >5 jaar in Nederland	-2,2	-1,2
Suriname, eerste generatie	1,4	-0,4	Azië (ov.), eerste generatie	-2,8	-3,5
Suriname, tweede generatie	-2,8	-0,4	Azië (ov.), tweede generatie	-3,8	0,0
Polen	-1,9	-1,0	Syrië	-3,8	-4,3
Polen, <5 jaar in Nederland		-6,0	Syrië, <5 jaar in Nederland	-4,3	-5,5
Polen, >5 jaar in Nederland	-1,3	-0,8	Syrië, >5 jaar in Nederland	-3,9	-2,7
Polen, eerste generatie	-1,5	-1,5	Syrië, eerste generatie	-4,0	-4,6
Polen, tweede generatie	-2,9	0,2	Syrië, tweede generatie	-1,5	-0,1

Tabel 11. Samenvattende scores van enkele landen en werelddelen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op de onderwerpen 'Stage of baan vinden' en 'mbo-niveau'. Een hoge score bij 'stage of baan vinden' betekent dat de groep weinig moeite heeft met het vinden van een stage of baan, en een hoge score op mbo-niveau betekent dat de groep gemiddeld vaker dan gemiddeld een hoger mbo-niveau doet. De scores zijn *niet* gecorrigeerd op persoonlijke achtergrondkenmerken. Zie toelichting op de scores in bijlage B.

Figuur 43. Baan vinden 6 maanden na afronden van een mbo-opleiding voor Overig Azië, Marokko, Suriname en Turkije

Doorgaans hebben **vooral mannelijke burgers met een migratieachtergrond meer moeite met het vinden van een stage of baan** dan het gemiddelde van burgers met hetzelfde geslacht. Een uitzondering hierop is Syrië, waar vrouwen met een migratieachtergrond aanzienlijk meer moeite hebben met het vinden van een stage dan de gemiddelde vrouwelijke burger. Zie tabel 12.

	Stage of baan vinden (2022)	Mbo-niveau (2022)		Stage of baan vinden (2022)	Mbo-niveau (2022)
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-1,6	-3,1	Europa 1 ^{ste} gen.	-0,3	-1,1
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-1,4	-2,8	Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	0,1	-1,1
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., man	-1,9	-3,4	Europa 1 ^{ste} gen., man	-0,9	-1,2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-2,9	-0,5	Europa 2 ^{de} gen.	-0,6	0,2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., vrouw	-2,5	-0,4	Europa 2 ^{de} gen., vrouw	-0,6	0,1
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., man	-3,6	-0,6	Europa 2 ^{de} gen., man	-0,6	0,2
Suriname	-2,0	-0,4	Syrië	-3,8	-4,3
Suriname, vrouw	-1,3	-0,3	Syrië, vrouw	-5,6	-4,4
Suriname, man	-2,9	-0,5	Syrië, man	-3,1	-4,3

Tabel 12 Uitgesplitst naar geslacht een selectie van samenvattende scores ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp 'stage of baan vinden' en 'mbo-niveau'. Bij, bijvoorbeeld, 'Europa 1ste gen., vrouw', zijn de indicatoren van deze subgroep vergeleken met de gemiddelde vrouwelijke burger. Zie toelichting op de scores in Bijlage B.

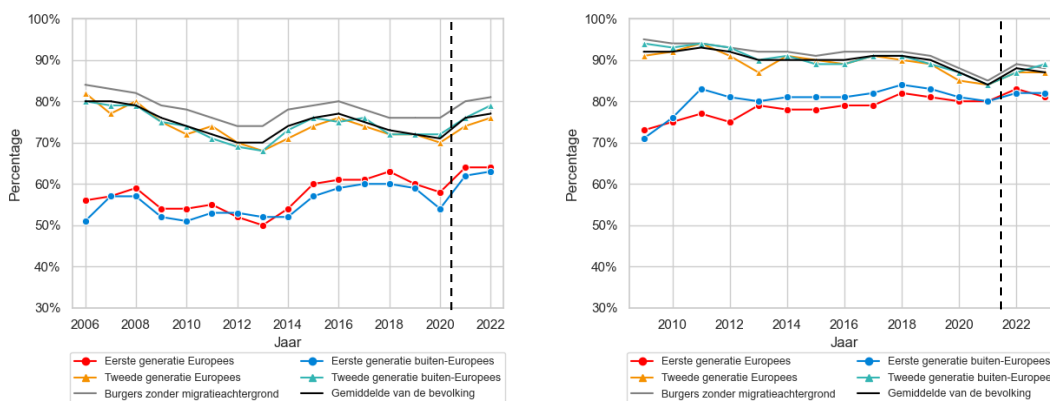
4.2.3 De 1ste generatie heeft meer dan andere groepen moeite met vinden van een baan na een bachelor- of masterdiploma

De eerste generaties Europees en buiten-Europees hebben structureel meer moeite dan gemiddeld met het vinden van een baan na het behalen van een bachelor of master. Dat blijkt uit tabel 13, die een samenvattende score geeft over de vraag welk percentage van een groep na het afronden van een bachelor of master een baan heeft gevonden binnen 6 maanden of 3 jaar, en welk deel na 3 jaar een vast contract heeft. Bij de 1ste generaties heeft ongeveer 60% een baan gevonden binnen 6 maanden na een master. Voor het gemiddelde van de bevolking ligt dit percentage op zo'n 75%. Ook na correctie van persoonskenmerken blijven de verschillen aanzienlijk. Zie figuur 44.

	Ongecorrigeerd			Gecorrigeerd		
	2008	2013	2022	2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-2,6	-2,5	-2,6	-1,5	-1,4	-1,2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	0,2	-0,5	-0,1	0,5	-0,4	0,2
Europa 1 ^{ste} gen.	-4,6	-4,5	-3,6	-3,0	-2,6	-2,1
Europa 2 ^{de} gen.	-0,8	-0,6	-0,3	-0,6	-0,4	-0,4
Zonder migratieachtergrond	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

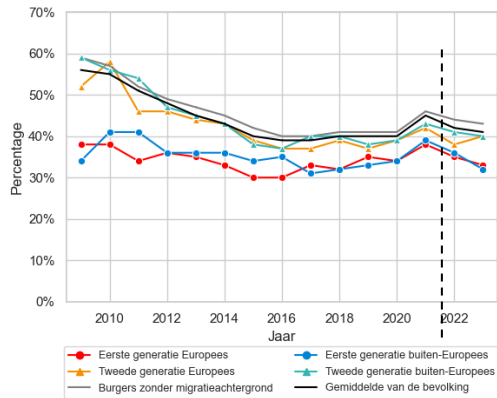
Tabel 13. Samenvattende scores voor de hoofdgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het onderwerp baan vinden *na bachelor of master*. Hoe lager de score, hoe meer moeite de groep gemiddeld heeft met het vinden van een baan na bachelor of master. De tabel toont ook de scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor sociaaleconomische persoonskenmerken (geslacht, leeftijd, totaalinkomen ouders, hoogste behaalde opleiding en studierichting). Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

De verschillen tussen achtergronden zijn in de masterfase groter dan bij het mbo, zoals ook figuur 44 laat zien. Een mbo-diploma lijkt voor de **1ste generatie** initieel betere arbeidsmarktchansen op te leveren dan een master-diploma. Na drie jaar zien we de verschillen iets verkleinen, maar deze zijn nog steeds aanwezig. Bij baan vinden na een bachelor zien we eenzelfde beeld, maar wel minder extreem (niet in figuur). De groep burgers van de 1ste generatie omvat ook de groep hoogopgeleide kennismigranten die in Nederland de opleiding volgen en hierna in Nederland een baan proberen te vinden. Het CPB concludeert ook in de studie: *Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo (2019)* dat de arbeidsmarktparticipatie van deze groep lager is dan het gemiddelde. Ook stellen ze dat deze verschillen het grootst zijn net na afstuderen, maar daarna verkleinen. Als we opnieuw kijken naar figuur 44, dan zien we precies deze ontwikkelingen. Het lijkt dus deze groep te zijn waarvan we de problemen in kaart gebracht zien. Dit is een andere groep dan de groep burgers uit bijvoorbeeld vluchtelingenlanden die we in andere indicatoren vaak tegen ongelijkheden of problemen zien aanlopen. Kanttekening die we hierbij moeten plaatsen is dat we niet weten welk deel van de burgers die een master afronden kennismigranten zijn.

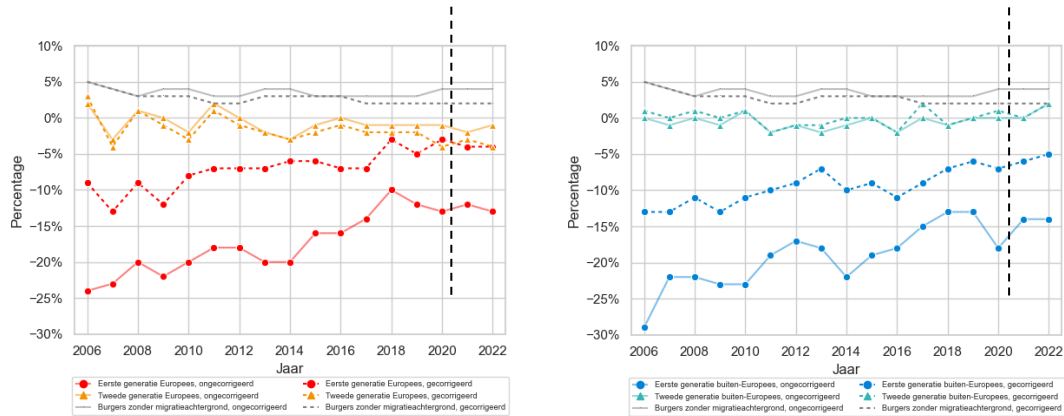
Figuur 44. Baan vinden 6 maanden (links) en drie jaar (rechts) na afronden van master

We zien daarnaast dat burgers met een **tweede generatie migratieachtergrond** na de master even vaak een baan vindt na 6 maanden als gemiddeld en na 3 jaar ook even vaak als burgers zonder migratieachtergrond (zie figuur 44). Echter, ze hebben na 3 jaar nog steeds iets minder vaak een vast contract (zie figuur 45). Ook zien we een grotere conjunctuurgevoeligheid voor deze groep (zie ook de samenvattende scores).

Figuur 45. Vaste baan vinden drie jaar na afronden van master²⁴

Als we controleren voor andere kenmerken dan worden de verschillen voor de groep burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond aanzienlijk kleiner, maar de verschillen blijven duidelijk bestaan. Zie figuur 46.

Figuur 46. Verschillen in baan vinden 6 maanden na afronden van master gecontroleerd voor geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), leeftijd, studierichting en hoogst behaalde opleidingsniveau (links Europees; rechts buiten-Europees) ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking²⁵

²⁴ Hier is er ook een trendbreuk vanaf 2022. Zie ook voetnoot 23.

²⁵ Er is een trendbreuk vanaf 2021. Zie ook voetnoot 23.

5 Arbeidsparticipatie, sociale zekerheid en posities

Dit hoofdstuk gaat over verschillen op de arbeidsmarkt. Het achterliggende VIA-thema gaat over wat er nodig is om diegenen in de bijstand of WW naar duurzaam werk te begeleiden en culturele diversiteit op werk. Het eerste deel gaat over **bruto en netto arbeidsparticipatie** en **werkloosheid**, het percentage burgers in de **WW** en in de **bijstand** en **werkhervatting** (paragraaf 5.2).²⁶ Bruto arbeidsparticipatie geeft aan welk percentage van de bevolking betaald werk wil en netto arbeidsparticipatie geeft aan welk deel van de bevolking betaald werk heeft.²⁷ Het tweede deel gaat over posities op de arbeidsmarkt, waarbij we kijken naar (verandering van) **lonen** en aandeel burgers met en doorstroom naar een **vast contract** (paragraaf 5.3). We starten dit hoofdstuk met een cluster/samenvattende analyse waarin we de indicatoren uit beide onderdelen samen meenemen (paragraaf 5.1). Dit doen we omdat de indicatoren allemaal met elkaar samenhangen en zodat we genoeg indicatoren hebben voor een goede clusteranalyse.

Bij de indicatoren in dit hoofdstuk wordt er in de evenredigheidsanalyses gecontroleerd voor leeftijd, geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), de hoogst behaalde opleiding, sector van meest recente baan, burgerlijke staat en het aantal kinderen. Zie bijlage A van het Technisch rapport voor een overzicht van de controlevariabelen per indicator.

Bij het gebruik van het totale inkomen van de ouder(s) moeten een aantal kanttekeningen worden geplaatst. Het inkomen van de ouders van burgers met een eerste generatie migratieachtergrond is relatief vaak onbekend. Voor ouders van burgers met een tweede generatie migratieachtergrond kan het inkomen daarnaast een te lage inschatting geven van het opleidingsniveau van de ouders en leiden tot overcorrectie.

Wanneer verschillen kleiner worden door te corrigeren voor het totale inkomen van de ouder(s) betekent dit niet dat de verschillen er niet zijn, maar dat de verschillen samenhangen met het totale inkomen van de ouder(s). Verschillen in het totale inkomen van de ouder(s) kan op zichzelf ook weer een gevolg van de migratieachtergrond zijn.

²⁶ Het percentage burgers in de WIA is niet opgenomen in deze monitor.

²⁷ Zie het technisch rapport voor uitgebreide definities.

5.1 Grote blijvende verschillen bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond

Bij de groep burgers met een **eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond** zien we de meest hardnekkige achterstanden. In deze groep neemt in tijden van laagconjunctuur de werkloosheid relatief veel toe en de arbeidsparticipatie relatief veel af. Deze groep komt vaker in de bijstand terecht, ook als ze in de bijstand belanden is de baanvindkans lager dan andere groepen. Als we verder inzoomen zien we dat deze algemene conclusie een grote diversiteit verbergt. Sommige groepen met bepaalde migratieachtergronden (Syrië, Somalië) hebben veel vaker dan gemiddeld een bijstandsuitkering, waar andere groepen (Turkije, Indonesië) dicht tegen de groep zonder migratieachtergrond zitten. Ook is de doorstroom vanuit de bijstand en WW naar werk relatief laag.

Bij de burgers met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** zien we kleinere achterstanden dan bij de eerste, en ook een iets positiever beeld van ontwikkelingen: zowel op het terrein van werkloosheid als participatie is het verschil met de gemiddelde bevolking nog nooit zo laag geweest. De groep participeert in toenemende mate zelfs beter dan op basis van achtergrondkenmerken verwacht zou mogen worden. Echter, ook hier zien we een relatief grote conjunctuurgevoeligheid, en in de bijstand is geen verbetering zichtbaar.

De **burgers met een 1ste generatie Europese migratieachtergrond** hebben vooral een achterstand in sociale zekerheid. In 2022 wijkt de groep nauwelijks af van het gemiddelde op het gebied van werkloosheid en bruto en netto participatiegraad. Bij de burgers die een baan hebben zet de trend door van de verslechtering van de positie van de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond, zowel wat betreft aandeel vaste banen als uurlonen. Qua uurlonen zit deze groep inmiddels zelfs net onder de eerste generatie buiten-Europees.

De achterstand van de **burgers met een 2de generatie Europese migratieachtergrond** ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking is gedaald en ook lager dan de eerste generatie. Op het gebied van arbeidsparticipatie is er in 2022 vrijwel geen achterstand meer. De groep heeft ook niet vaker dan gemiddeld een uitkering. Het uurloon is iets lager en het percentage met een vast contract ligt iets lager dan gemiddeld.

Tot slot zien we hoe lager het aandeel mensen met een vaste baan binnen een herkomstgroep, des te lager het uurloon bij deze groep is. Er is dus een sterke samenhang tussen deze twee indicatoren.

Om een algemeen beeld te scheppen hebben we voor de standaard zes-delung een samenvattende score gemaakt over 'arbeidsparticipatie en sociale zekerheid'. (Zie voor een toelichting op de samenvattende scores paragraaf 3.1.1.) Groepen met een hoge score hebben gemiddeld doorgaans een hoge bruto en netto participatiegraad, een lage werkloosheid, een laag aandeel bijstandsuitkeringen, een laag aandeel WW-uitkeringen, een hoog uurloon en een hoog percentage vast contract.

	Ongecorrigeerd		
	2008	2013	2022
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-5,5	-5,7	-5,3
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-2,3	-3,6	-2,4
Europa 1 ^{ste} gen.	-2,0	-2,4	-2,0
Europa 2 ^{de} gen.	-1,3	-0,9	-0,8
Zonder migratieachtergrond	0,9	1,0	1,2
Gemiddelde van de bevolking	0,0	0,0	0,0

Tabel 14. Samenvattende scores voor de hoofdgroepen ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op het 'arbeidsparticipatie en sociale zekerheid'. Groepen met een hoge score hebben gemiddeld doorgaans een hoge bruto en netto participatiegraad, een lage werkloosheid, een lage bijstandsuitkering, een lage WW-uitkering, een hoog uurloon en een hoog percentage vast contract. De tabel toont geen scores die zijn berekend op basis van verschillen ten aanzien van het gemiddelde die gecorrigeerd zijn voor

sociaaleconomische persoonskenmerken, omdat we voor werkloosheid geen gecorrigeerde cijfers hebben en dit daarom een vertekend beeld zou geven. (Er is niet gecorrigeerd voor conjunctuur; Verschillen door de conjunctuur worden in deze tabel juist inzichtelijk doordat 2008 en 2022 hoogconjunctuur betreft en 2013 laagconjunctuur). Voor een verdere toelichting op de scores, zie bijlage B.

De **1ste generatie buiten-Europa** heeft structureel een minder gelijkwaardige arbeidsmarktpositie met scores die ruim 5 punten lager liggen dan het gemiddelde van de bevolking. Werkloosheid (ongecorrigeerd) in 2008 en 2022 ligt allebei rond de 4%-punt hoger dan gemiddeld. De achterstand ten aanzien van het gemiddelde van bevolking is bij bruto-participatiegraad toegenomen van 9%-punt lager dan gemiddeld in 2008 naar 14%-punt lager dan gemiddeld in 2022. Het bijstandspercentage ligt in 2008, 2013 en 2022 rond de 12%-punt hoger dan gemiddeld. Als we corrigeren voor persoonskenmerken, dan stijgt het aandeel met een bijstandsuitkering echter naar 18%-punt hoger dan gemiddeld in 2022 (was geen verschil ten aanzien van het gemiddelde in 2008). Het percentage met een WW-uitkering (ongecorrigeerd) wijkt niet af van het gemiddelde. Verder ligt het uurloon € 1,83 lager dan gemiddeld in 2022 (was € 2,40 lager dan gemiddeld in 2008). Als laatste is het percentage met een vast contract in 2022 12% lager dan gemiddeld.

De **2de generatie buiten-Europa** scoort wat beter dan de eerste generatie op arbeidsmarktpositie, al wijkt deze groep eveneens substantieel af van het gemiddelde. Het werkloosheidspercentage ligt in 2008 en 2022 2%-punt hoger dan gemiddeld. Het uurloon is voor deze groep in 2020 € 1,40 lager dan gemiddeld. Als we echter corrigeren voor het sociaaleconomische persoonskenmerken, dan ligt het uurloon €0,28 hoger dan gemiddeld. Dit betekent niet dat het lagere uurloon geheel te verklaren is met andere factoren dan migratieachtergrond. We hebben namelijk onder meer gecontroleerd voor het totaalinkomen van de ouders, wat op zichzelf ook weer een gevolg van de migratieachtergrond kan zijn. Het percentage met een vast contract ligt bij de 2de generatie buiten-Europees 10%-punt lager dan gemiddeld en ook na correctie van persoonskenmerken is het 4%-punt lager dan gemiddeld. Verder is belangrijk om op te merken dat deze groep de grootste conjunctuurgevoeligheid kent: in laagconjunctuur verslechtert de positie van de tweede generatie met buiten-Europese achtergrond het sterkst.

De **1ste generatie Europa** heeft vooral een achterstand in sociale zekerheid, maar als we corrigeren voor sociaaleconomische persoonskenmerken, dan presteert de groep beter dan gemiddeld. In 2022 wijkt de groep nauwelijks af van het gemiddelde op het gebied van werkloosheid en bruto en netto participatiegraad. Zonder correctie van persoonskenmerken liggen is de participatiegraad (bruto en netto) 1%-punt lager dan gemiddeld en na correctie van persoonskenmerken 3%-punt hoger dan gemiddeld. De groep heeft echter 21%-punt minder vaak een vast contract (was 13%-punt minder vaak in 2008) en het uurloon is €1,93 lager dan gemiddeld. Als we corrigeren voor sociaaleconomische persoonskenmerken, dan ligt het percentage met een vast contract in 2022 4%-punt lager dan gemiddeld en is het uurloon €0,80 hoger dan gemiddeld. Na correctie van persoonskenmerken valt het percentage met een bijstandsuitkering in 2022 18%-punt lager uit dan gemiddeld (was gecorrigeerd gelijk aan gemiddelde in 2008). Na correctie van persoonskenmerken lijkt er dus een verbetering te zijn geweest op algemene arbeidsmarktindicatoren en sociale zekerheid. Echter ook hier geldt dat er sprake kan zijn van overcorrectie omdat het totale inkomen van de ouders, waarvoor gecorrigeerd wordt, relatief vaak onbekend is.

De achterstand van de **2de generatie Europa** ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking is gedaald en ook lager dan de eerste generatie. Op het gebied van arbeidsparticipatie is er vrijwel geen achterstand meer. In 2008 had de groep nog een 5%-punt lagere netto participatiegraad dan gemiddeld, in 2022 is dit afgenomen tot 2%-punt. De groep heeft ook niet vaker dan gemiddeld een uitkering. Het uurloon is €0,09 lager en het percentage met een vast contract ligt 2%-punt lager dan gemiddeld.

5.2 Blijvende achterstand in arbeidsparticipatie van burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond

Wanneer we kijken naar werkloosheid en arbeidsparticipatie sluiten we niet volledig aan bij de definitie van het CBS. De hieronder omschreven populatie betreft burgers van 15 jaar tot de wettelijke pensioengerechtigde leeftijd. Deze leeftijd was 65 jaar in 2015 en is opgelopen tot 66 jaar en 7 maanden in 2022 (Technisch rapport: tabel 1). Burgers zijn **werkloos** als zij **geen betaald werk** hebben, maar **wel recent gezocht** hebben naar betaald werk en direct beschikbaar zijn. Het werkloosheidspercentage geeft aan welk deel werkloos is ten opzichte van de totale beroepsbevolking (het totale aantal werkenden plus werklozen).

In de tweede editie van de monitor zijn de werkloosheid en de bruto en netto arbeidsparticipatie uitgebreid besproken in paragraaf 4.2 en 4.3. Figuur 47 en figuur 48 zijn dan ook vrijwel hetzelfde als de grafieken in de vorige editie van de monitor.²⁸ De gegevens over 2022 zijn nieuw. We zoomen daarom daarop in. De conclusie uit de vorige monitor blijft overeind: De werkloosheid is hoger en de bruto en netto arbeidsparticipatie is lager van burgers met een eerste generatie **buiten-Europese migratieachtergrond** dan van de andere groepen. De bruto en netto arbeidsparticipatie is wel meer gestegen bij de burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond in 2022 ten opzichte van 2021 dan bij de gemiddelde bevolking. Hierdoor is het verschil iets kleiner geworden. Zie figuur 48. Als we controleren voor leeftijd, geslacht, het totale inkomen van de ouder(s), de hoogst behaalde opleiding, sector van meest recente baan, burgerlijke staat en het aantal kinderen worden de verschillen voor de eerste generatie ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking aanzienlijk kleiner.²⁹ Bij de tweede generatie zien we dat de laatste paar jaar de correctie leidt tot toename van verschil. Zie figuur 49. Voor de burgers met een **2^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond** is de bruto arbeidsparticipatie de laatste jaren zoveel gestegen dat er **in 2022 (ongecorrigeerd) geen verschil is met het gemiddelde van de bevolking**. Ook bij de **netto arbeidsparticipatie** is het **verschil nog nooit zo klein geweest**. Zie figuur 48. Bij de werkloosheid is het verschil tussen burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond ongeveer even groot gebleven in de periode 2006-2022.³⁰ Wel is het verschil tussen de groep tweede generatie buiten-Europees en het gemiddelde van de bevolking nooit zo klein geweest.

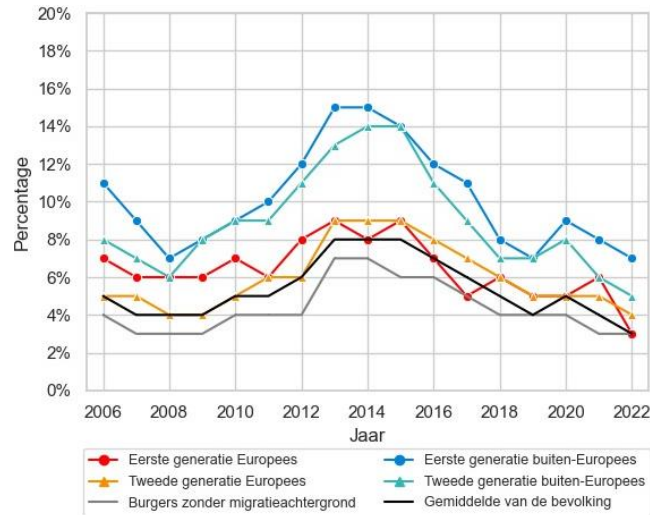
Verder valt op dat:

- a. De werkloosheid van burgers zonder migratieachtergrond als enige gelijk is gebleven in 2022 t.o.v. 2021; Bij de andere groepen daalde de werkloosheid.
- b. De arbeidsparticipatie van burgers met een eerste generatie migratieachtergrond (ongeacht of het gaat om een Europese of buiten-Europese migratieachtergrond) in 2021 een dip liet zien.

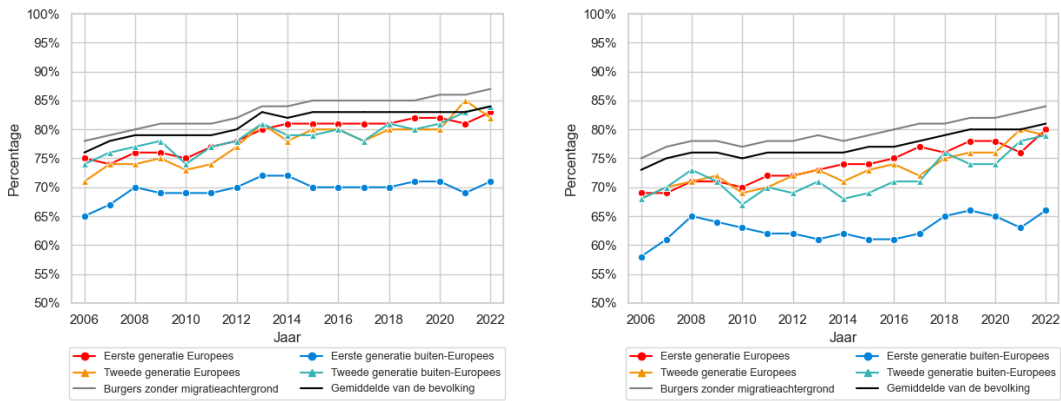
²⁸ De cijfers wijken licht af omdat de gehanteerde definitie voor migratieachtergrond licht is gewijzigd. Zie paragraaf 1.3.3.

²⁹ Dit wijkt af van de conclusie in de tweede meting. Dit komt doordat de modellen voor de derde meting zijn verbeterd.

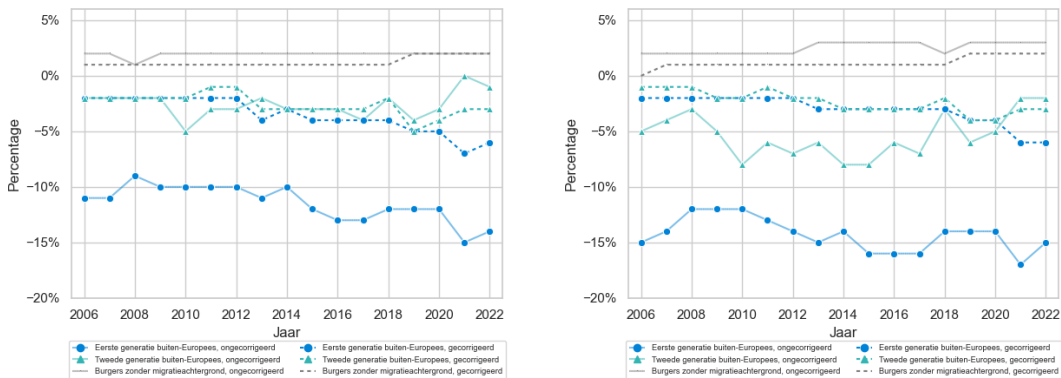
³⁰ De verschillen in werkloosheid zijn moeilijker goed te controleren voor veel kenmerken omdat de teller van deze indicator, de werkloze beroepsbevolking, klein is in de data afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Hierdoor ontstaan er problemen doordat er te veel verklarende variabelen zijn voor het aantal waarnemingen.

Figuur 47. **Werkloosheid** (Europees is exclusief Nederland)

Figuur 48. **Bruto** (links) **en netto** (rechts) **arbeidsparticipatie** (Europees is exclusief Nederland)

Figuur 49. **Bruto** (links) **en netto** (rechts) **arbeidsparticipatie** (Europees is exclusief Nederland). Te zien is het verschil in percentages (ongecorrigeerd en gecorrigeerd voor persoonskenmerken) ten opzichte van de gemiddelde Nederlander van burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond

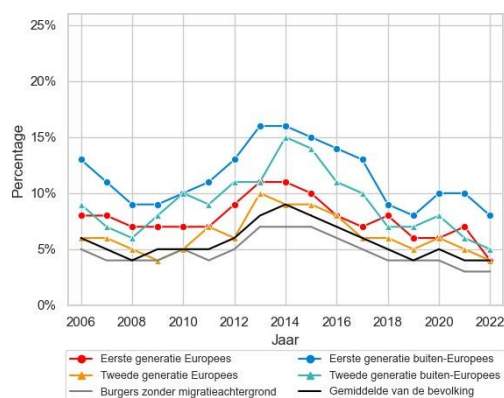
5.2.1 Positieve verbetering van de vrouwen met een migratieachtergrond t.o.v. gemiddelde van de bevolking herpakt in 2022

Bij alle groepen vrouwen met een migratieachtergrond is de werkloosheid gedaald in 2022 t.o.v. 2021, terwijl de werkloosheid onder vrouwen zonder migratieachtergrond in 2022 gelijk bleef aan een jaar eerder. Zie figuur 50. **Dit betekent dus een inhaalslag van vrouwen met een migratieachtergrond.**

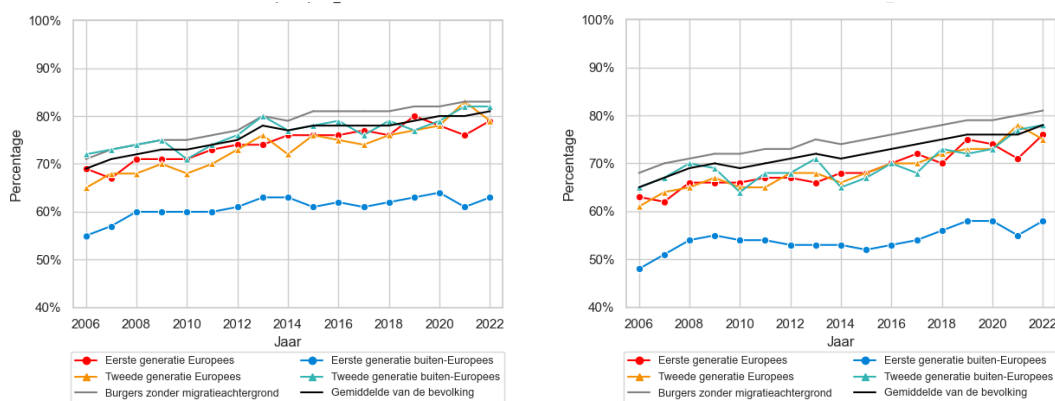
Voor de vrouwen met een **eerste generatie Europese migratieachtergrond** of met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** was het verschil t.o.v. de gemiddelde vrouw **nog nooit eerder zo klein als in 2022**. Voor de vrouwen met een **eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond** is het verschil in 2022 ongeveer vergelijkbaar met het verschil in 2019. De vrouwen met een **tweede generatie Europese migratieachtergrond** hebben in de gehele periode 2006 t/m 2022 een redelijk vergelijkbare werkloosheid als het gemiddelde van alle vrouwen.

Bij de beide **eerste generaties** daalde de **arbeidsparticipatie** in 2021 (na een eerdere stijging tot het jaar 2020). Dit kan te maken hebben met de coronacrisis. In 2022 zien we weer een **stijging** tot ongeveer het oude niveau van 2020. Bij de vrouwen met een tweede generatie Europese of buiten-Europese achtergrond zagen we in 2021 nog een stijging van de arbeidsparticipatie. In 2022 **zet dit door** voor de vrouwen met een **tweede generatie buiten-Europese achtergrond**, maar voor de vrouwen met een **tweede generatie Europese achtergrond** zien we de arbeidsparticipatie weer **dalen** in 2022. Het blijft wel boven het niveau van 2020.

Over de gehele periode 2006 tot en met 2022 zien we geen duidelijk patroon in de verschillen van de arbeidsparticipatie van vrouwen met een migratieachtergrond ten opzichte van het gemiddelde van de vrouwen, behalve voor de vrouwen met een **eerste generatie buiten-Europese achtergrond**. Voor deze groep is het verschil ten opzichte van het gemiddelde van de vrouwen toegenomen in 2022 ten opzichte van 2006. Zie figuur 51.

Figuur 50. **Werkloosheid** (Europees is exclusief Nederland) **vrouwen**

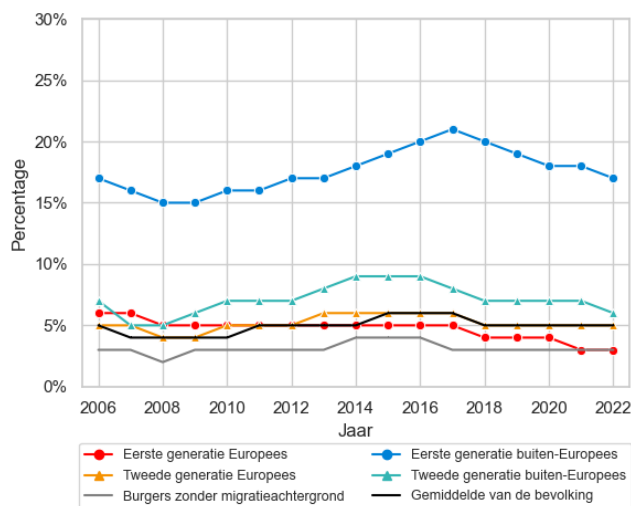

Figuur 51. **Bruto** (links) **en netto** (rechts) **arbeidsparticipatie** (Europees is exclusief Nederland) **vrouwen**

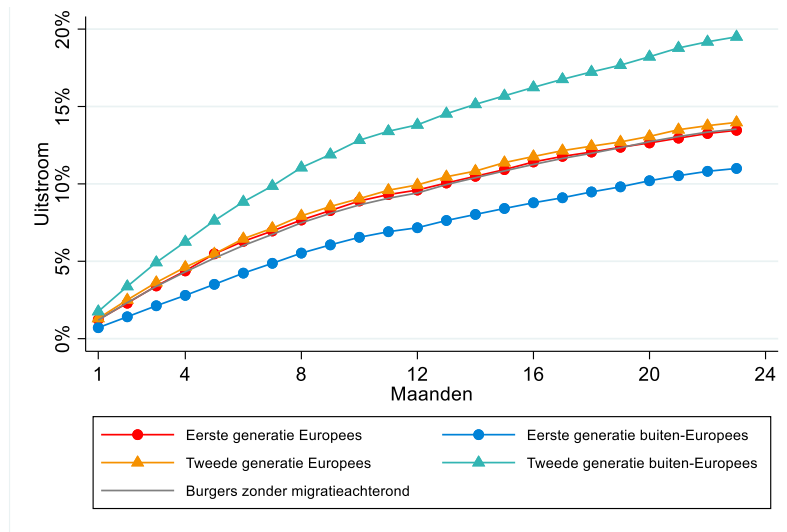
5.2.2 Burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben veel vaker een bijstandsuitkering

Burgers met een **eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond** hebben veel **vaker een bijstandsuitkering** dan de andere herkomstgroepen (zie figuur 52). Dit verschil werd groter in de periode 2009-2017, maar neemt sindsdien weer af. De burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond met een bijstandsuitkering gingen in 2021 ook **minder snel aan het werk** (zie figuur 54). (Wel is het zo dat ook voor de groep burgers zonder migratieachtergrond het totaal aantal mensen dat is uitgestroomd uit de bijstand naar werk relatief laag is, namelijk minder dan 15%.) Dit komt overeen met het onderzoek van Muns en Huijink (2021): *Baanvindkansen van bijstandsgerechtigden naar migratieachtergrond nader verklaard*. Hier wordt ook geconcludeerd dat de 1ste generatie buiten-Europees een lagere baanvindkans heeft dan andere groepen, ook als rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken. Verder zien we dat als burgers met een **eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond** een WW-uitkering krijgen zij vervolgens veel minder vaak weer aan het werk gaan (zie figuur 54) en na de WW veel vaker een bijstandsuitkering krijgen dan de andere herkomstgroepen (zie figuur 55).

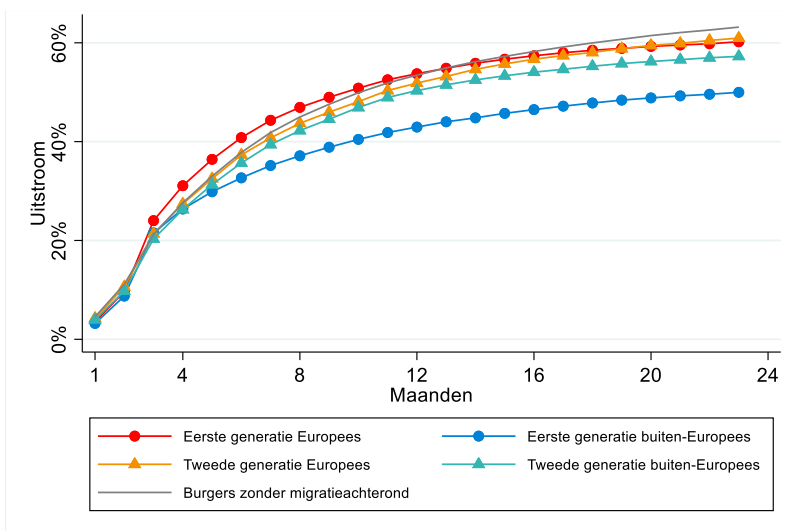
Burgers met een **tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond** hebben iets vaker een bijstandsuitkering dan burgers met een Europese migratieachtergrond en burgers zonder migratieachtergrond (zie figuur 52). Vanuit een bijstandsuitkering (in 2021) gaat deze groep echter wel het vaakst en het snelst van alle herkomstgroepen weer aan het werk (zie figuur 53). Dit hangt samen met de hogere baanvindkans voor deze groep, zoals geduid door Muns en Huijink (2021). Zij stellen vast dat dit vooral samenvalt met de lagere gemiddelde leeftijd van deze groep. Jongeren hebben namelijk een hogere kans om vanuit de bijstand weer uit te stromen naar werk dan ouderen. Wel vindt deze groep minder snel een baan dan vanuit achtergrondkenmerken verwacht kan worden, enige ongelijkheden in het sollicitatieproces zijn hier ook niet uit te sluiten. Vanuit de WW (instroom in 2020) gaan burgers met een tweede generatie buiten-Europese migratieachtergrond wel iets minder vaak weer aan het werk (zie figuur 54) en krijgen ze na een WW-uitkering vaker en sneller een bijstandsuitkering dan de andere herkomstgroepen zonder buiten-Europese migratieachtergrond (zie figuur 55).

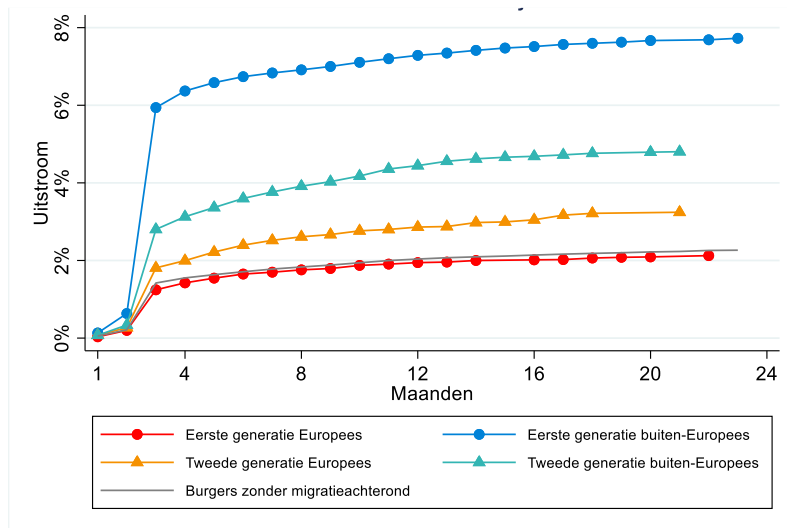
Figuur 52. Percentage burgers met een **bijstandsuitkering** (Europees is exclusief Nederland)

Figuur 53. Van **bijstand** (exclusief Tozo) in 2021 (inclusief eerdere instroom) **naar werk** in 24 maanden (Europees is exclusief Nederland)

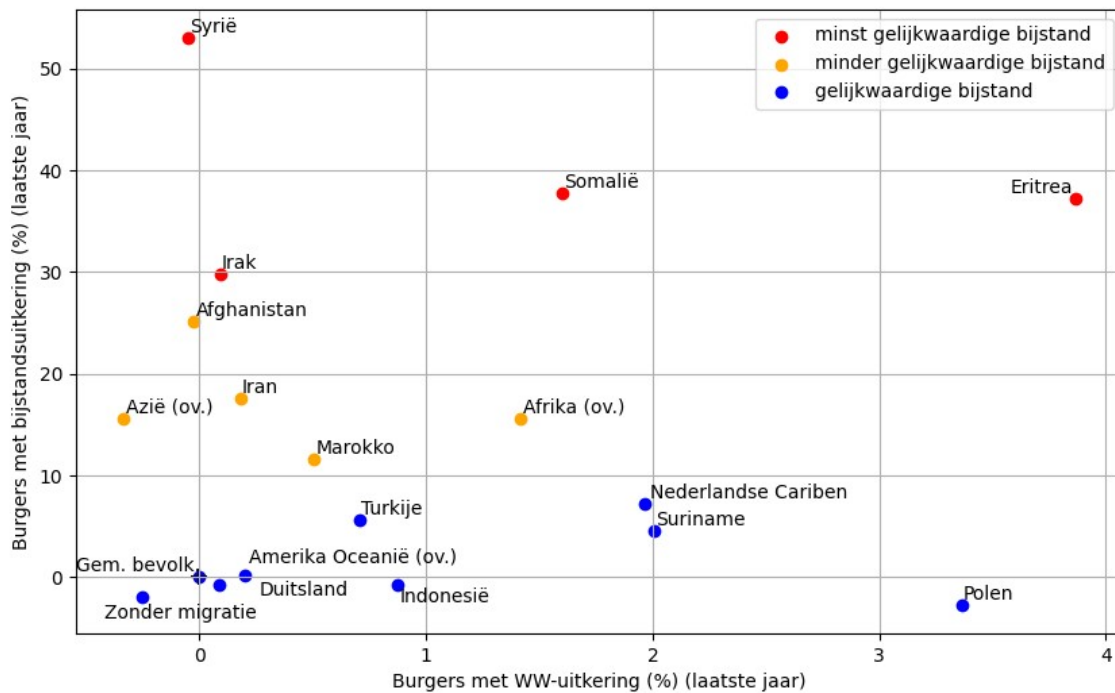
Figuur 54. Van **WW** (instroom in 2020) **naar werk** in de 24 maanden na instroom (Europees is exclusief Nederland)

Figuur 55. Van WW (instroom in 2020) naar bijstand (exclusief Tozo) in de 24 maanden na instroom (Europees is exclusief Nederland)

5.2.3 *Burgers met herkomst Somalië, Syrië en Eritrea relatief vaak in de WW en de bijstand; Burgers met herkomst Turkije juist relatief weinig*

Figuur 56 toont het percentage burgers met een bijstandsuitkering en het percentage burgers met een WW-uitkering ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking. Met uitzondering van Eritrea, Somalië en overig Afrika zijn landen die hoog vertegenwoordigd zijn bij de ene uitkering dat vaak niet bij de andere uitkering. Burgers met een WW-uitkering hebben recent een baan gehad, terwijl dat bij burgers met een bijstandsuitkering niet het geval is (zij kunnen geen beroep doen op andere voorzieningen of uitkeringen om in het levensonderhoud te voorzien).

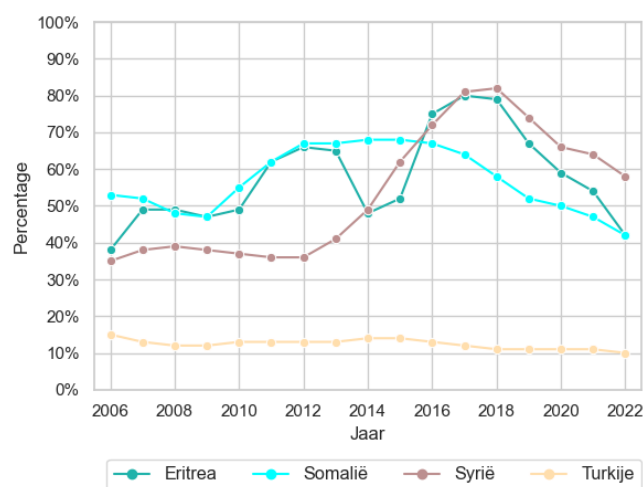
Figuur 56 Verschil ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking bij de indicatoren 'Percentage burgers met een WW-uitkering' en 'Percentage burgers met een bijstandsuitkering' voor landen en regio's

Voor alle herkomstlanden in tabel 15 geldt dat de eerste generatie vaker een bijstandsuitkering heeft dan de tweede generatie en burgers die korter dan 5 jaar in Nederland zijn vaker een bijstandsuitkering hebben dan burgers die langer

dan 5 jaar in Nederland zijn. Burgers met een migratieachtergrond uit Syrië springen eruit als het gaat om bijstandsuitkeringen (53%-punt vaker dan gemiddeld). Het percentage Syriërs met een bijstandsuitkering neemt wel af voor de groep die langer in Nederland is (van 76%-punt vaker dan gemiddeld voor <5 jaar in Nederland naar 45%-punt vaker dan gemiddeld voor >5 jaar in Nederland). De tweede generatie met een achtergrond uit Syrië heeft niet vaker een bijstandsuitkering dan gemiddeld. Ook bij Eritrea, Somalië en Turkije zit de tweede generatie veel minder vaak in de bijstand dan de eerste generatie.

	Bijstand	WW		Bijstand	WW
Eritrea	37	4	Syrië	53	0
Eritrea, <5 jaar in Nederland	55	2	Syrië, <5 jaar in Nederland	76	-1
Eritrea, >5 jaar in Nederland	31	5	Syrië, >5 jaar in Nederland	45	0
Eritrea, eerste generatie	37	4	Syrië, eerste generatie	54	0
Eritrea, tweede generatie	7	10	Syrië, tweede generatie	0	3
Somalië	38	2	Turkije	6	1
Somalië, <5 jaar in Nederland	50	0	Turkije, <5 jaar in Nederland	12	0
Somalië, >5 jaar in Nederland	41	1	Turkije, >5 jaar in Nederland	9	0
Somalië, eerste generatie	42	1	Turkije, eerste generatie	9	0
Somalië, tweede generatie	6	3	Turkije, tweede generatie	1	2

Tabel 15 Verschil in procentpunt ten aanzien van het gemiddelde van de bevolking ten aanzien van het percentage burgers met een bijstandsuitkering of WW-uitkering. De verschillen zijn *niet* gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken.

Figuur 57. Percentage bijstand bij herkomst Eritrea, Somalië, Syrië en Turkije

Bij de groep 1ste generatie buiten-Europa hebben vooral vrouwen vaker een bijstandsuitkering ten opzichte van de gemiddelde burger met hetzelfde geslacht en hebben zij minder vaak een WW-uitkering. Bij de groep 2^e generatie buiten-Europa zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen beperkt. Dit is te zien in Tabel 16.

	Bijstand	WW		Bijstand	WW
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	13	0	Europa 1 ^{ste} gen.	-2	1
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	14	0	Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-2	1
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., man	11	1	Europa 1 ^{ste} gen., man	-2	0
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	2	2	Europa 2 ^{de} gen.	0	0
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., vrouw	1	2	Europa 2 ^{de} gen., vrouw	0	0
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., man	2	1	Europa 2 ^{de} gen., man	0	0
Somalië	38	2	Turkije	6	1
Somalië, vrouw	50	-1	Turkije, vrouw	7	1
Somalië, man	25	4	Turkije, man	4	1

Tabel 16 Uitgesplitst naar geslacht een selectie van samenvattende scores ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op de indicatoren 'bijstandsuitkering (%)' en 'WW-uitkering (%)'. Bijvoorbeeld, bij 'Europa 1ste gen., vrouw', zijn de indicatoren van deze subgroep vergeleken met de gemiddelde vrouwelijke burger. Zie toelichting op de scores in Bijlage B.

5.3 Burgers met buiten-Europese migratieachtergrond hebben laagste lonen; burgers met eerste generatie Europese migratieachtergrond hebben vaakst een flexibele arbeidsrelatie

5.3.1 Gemiddeld uurloon van burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond ook na correctie voor andere kenmerken het laagst

Het gemiddelde uurloon (gecorrigeerd voor inflatie) is voor alle groepen gedaald in 2022 ten opzichte van 2021 (zie figuur 58). Dit komt door de hoge inflatie in 2022. Het uurloon lag verreweg het laagste voor burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond. Echter, in 2022 is het gemiddelde uurloon van deze groep ongeveer gelijk aan dat van burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond. Als we corrigeren voor achtergrondkenmerken wordt het verschil in uurloon van burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond aanzienlijk kleiner, maar het blijft lager dan het gemiddelde van de bevolking (zie figuur 59).

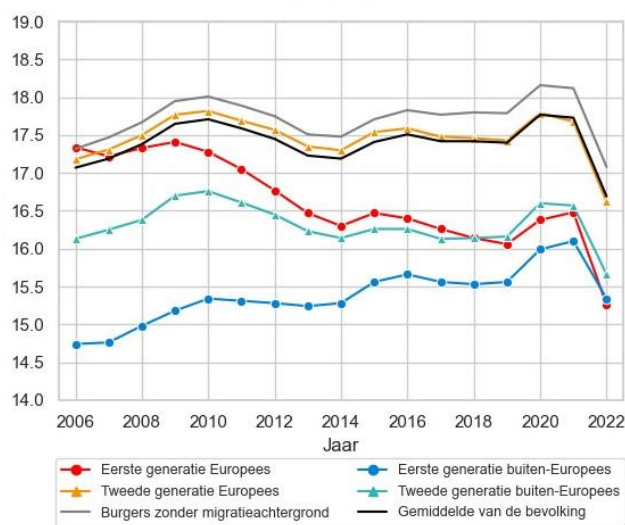
Bij de andere twee groepen met een relatief laag uurloon, burgers met een tweede generatie buiten-Europese of eerste generatie Europese migratieachtergrond, zien we dat het verschil in uurloon zelfs positief wordt als gecorrigeerd wordt voor achtergrondkenmerken. Dit betekent niet dat het lagere uurloon geheel te verklaren is met andere factoren dan migratieachtergrond. We hebben namelijk onder meer gecontroleerd voor het totaalinkomen van de ouders, wat op zichzelf ook weer een gevolg van de migratieachtergrond kan zijn. Het verschil tussen de correctie met of zonder leeftijd is echter groot te noemen voornamelijk voor de tweede generatie buiten-Europees (zie figuur 59 in vergelijking tot figuur 60). Dit is verklaarbaar als we bedenken dat jongeren gemiddeld gezien een lager uurloon hebben dan oudere werknemers en dat de **tweede generatie buiten-Europees gemiddeld jonger is dan het gemiddelde van de bevolking**.

Het is belangrijk om op te merken dat door de grote afwijking van de leeftijdsverdeling naar beneden van de burgers met een tweede generatie buiten-Europese achtergrond, bij de correctie voor leeftijd mogelijk ook een deel van het verschil tussen de groepen meegenomen wordt en dat er dus overgecorrigeerd wordt. Het is daarnaast goed mogelijk dat er in de correcties wordt overgecorrigeerd door het totaal inkomen van de ouders. Zie uitleg aan het begin van dit hoofdstuk. En dat door deze correctie ook wordt gecorrigeerd voor het type baan. Zo blijkt uit onderzoek van Hermansen (2023) dat de inkomenskloof van in het buitenland geboren werknemers ten opzichte van in Nederland geboren werknemers voor ongeveer vijfde van de totale inkomenskloof verklaard wordt doordat zij lagerbetaalde banen hebben.

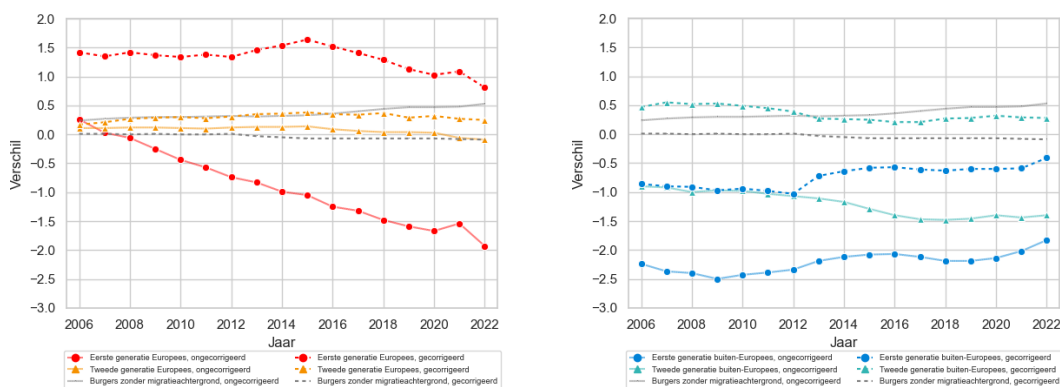
Het beeld dat burgers met een migratieachtergrond gemiddeld een lager uurloon hebben wordt bevestigd in het SCP/CPB-onderzoek *Kansrijk integratiebeleid (2020)*. In dit onderzoek zien we ook dat de groep met een buiten-

Europese herkomst gemiddeld gezien een lager uurloon heeft dan de Europese herkomst of de burgers zonder migratieachtergrond. De groep burgers met een herkomst uit de vluchtelingenlanden heeft het laagste uurloon blijkt ook uit dit onderzoek, dit komt overeen met het bovenstaande beeld dat de eerste generatie buiten-Europees voornamelijk met lagere uurlonen te maken heeft.

Ook zien we bij deze twee groepen dat stijgingen van het uurloon van ten minste 10% het vaakste voorkomen (zie figuur 61). Hierbij geldt uiteraard dat een **procentuele stijging van 10% sneller bereikt** wordt bij een even grote verhoging in absolute zin als het gerelateerd wordt aan een lager gemiddeld uurloon. Dit betekent dat er in **relatieve zin wel verbeterlagen** zijn voor burgers met een migratieachtergrond in relatieve zin, maar **in absolute zin kunnen de verschillen nog steeds toenemen**. Bij stijgingen van 5% zien we een soortgelijk maar iets minder extreem beeld (niet in figuur). Dalingen van 10% komen veel minder voor dan stijgingen (gemiddeld 5 procent ten opzichte van 19 procent in 2022).

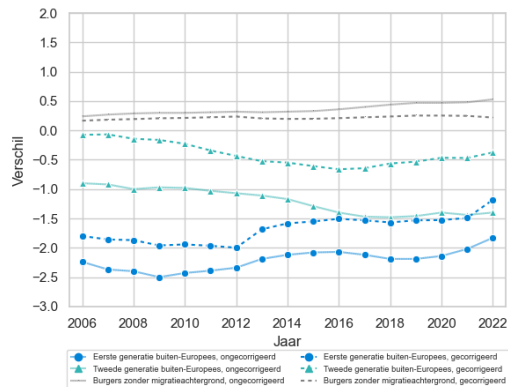

Figuur 58. Het gemiddelde **uurloon** gecorrigeerd voor inflatie (Europees is exclusief Nederland)³¹

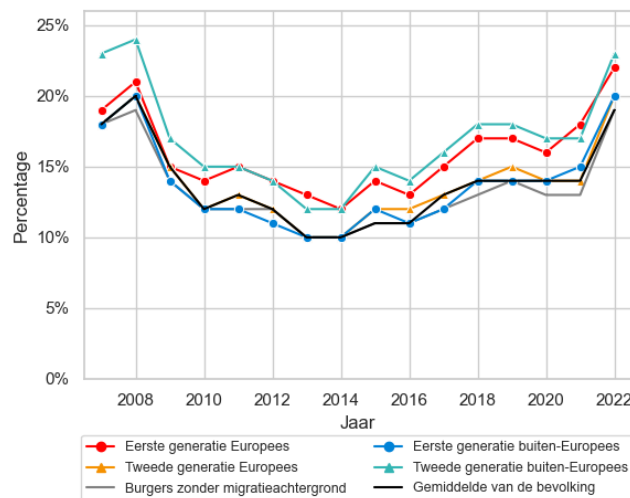

Figuur 59. Het gemiddelde uurloon (Europees is exclusief Nederland). Te zien is het verschil in percentage (ongecorrigeerd en gecorrigeerd voor persoonskenmerken) ten opzichte van de gemiddelde Nederlander.

³¹ Voor correctie voor inflatie hebben we gebruikgemaakt van de consumentenprijsindex (cpi) van het CBS met als basisjaar 2008.

Figuur 60. Het gemiddelde uurloon. Te zien is het verschil in percentages van burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond (ongecorrigeerd en gecorrigeerd voor persoonskenmerken exclusief leeftijd) ten opzichte van de gemiddelde Nederlander.

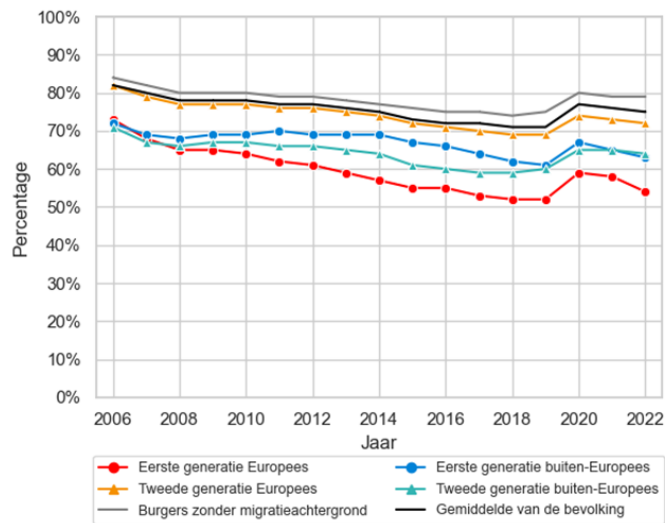

Figuur 61. Het percentage burgers met een **stijging** in het uurloon van minstens 10% (Europees is exclusief Nederland) (hier is niet gecorrigeerd voor inflatie)

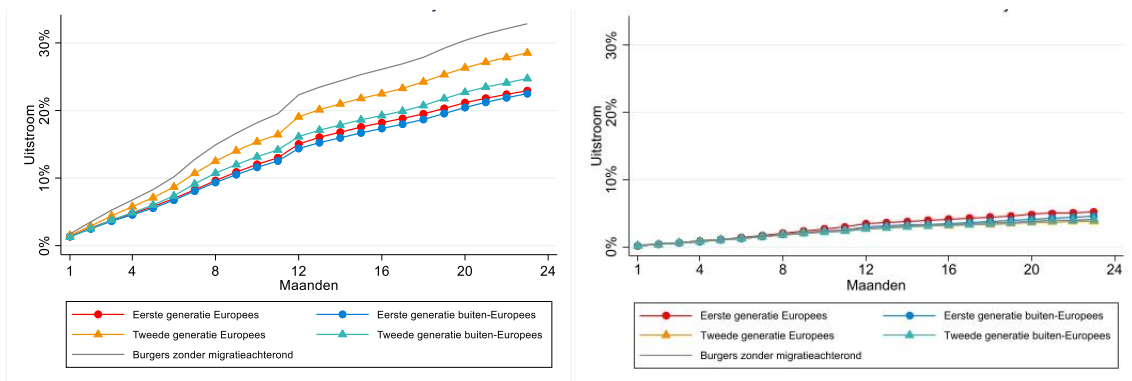
5.3.2 *Burgers met een eerste generatie migratieachtergrond hebben het vaakst een flexibele arbeidsrelatie*

Burgers zonder migratieachtergrond of met een tweede generatie Europese migratieachtergrond hebben het vaakst een vast contract (zie figuur 62) en krijgen ook sneller een vast contract (zie figuur 63, links).

Voor burgers met een **eerste generatie Europese migratieachtergrond** hebben vaak een tijdelijk contract (zie figuur 62). Voor alle groepen met een migratieachtergrond zien we dat ze minder snel doorstromen naar een vaste baan bij hetzelfde bedrijf (zie figuur 63, links). Daarentegen, gaan burgers met een eerste generatie migratieachtergrond vaker van een tijdelijk contract naar een vast contract bij een ander bedrijf (zie figuur 63, rechts). Dit compenseert echter niet voor de lagere kans op een vast contract bij hetzelfde bedrijf.

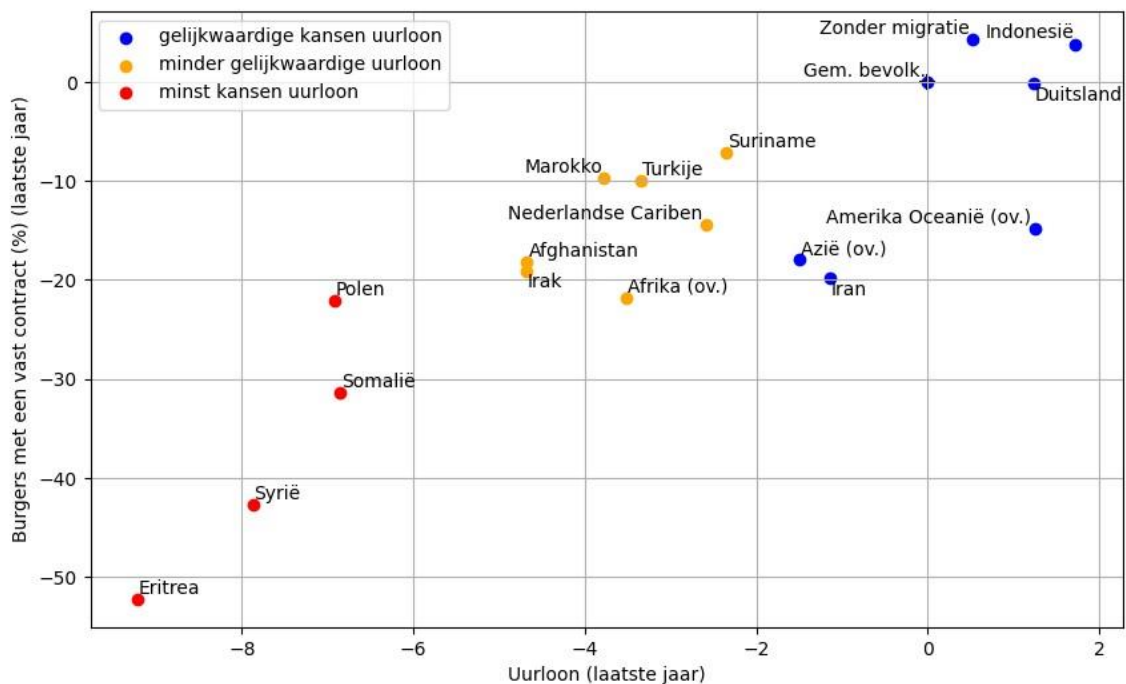
Figuur 62. Percentage burgers met een **vast contract** (Europees is exclusief Nederland)

Figuur 63. Kans op doorstroom van een **tijdelijk contract** (in 2021) naar een **vast contract bij hetzelfde bedrijf (links)** en **bij een ander bedrijf (rechts)** in de 24 maanden erna (Europees is exclusief Nederland)

5.3.3 Grote verschillen in buiten-Europese landen in uurloon en vast contract

Figuur 64 toont grote verschillen tussen landen en regio's bij uurloon en vast contract. In het algemeen zien we dat burgers met een vast contract gemiddeld een hoger uurloon hebben. In de blauwe groep zijn achtergronden met een uurloon dat vergelijkbaar is aan het gemiddelde van de bevolking. Dit zijn onder meer Indonesië, overig Azië, en Duitsland. De oranje groep bestaat uit herkomstlanden die zo'n € 3 minder verdienen per uur dan gemiddeld en tussen de 10 en 20%-punt minder vaak dan gemiddeld een vast contract hebben. Hier zijn onder meer Suriname, Marokko, Turkije en Afghanistan vertegenwoordigd. In het rode cluster vinden we landen terug die gemiddeld ruim € 7 per uur minder verdienen en tussen de 20 en 50%-punt vaker dan gemiddeld geen vast contract hebben. Dit zijn Polen, Somalië, Syrië en Eritrea.

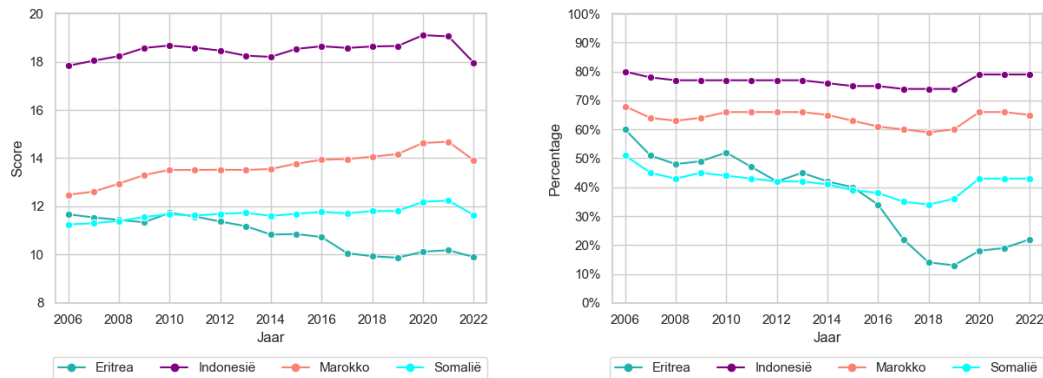
Figuur 64. Landen en regio's verschil ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking bij 'uurloon' en 'percentage vast contract'

Tabel 17 geeft aan dat de ook de tweede generatie uit Eritrea en Somalië een lager uurloon heeft en minder vaak een vast contract dan het gemiddelde van de bevolking. Bij Marokko en Indonesië is het vooral de eerste generatie die korter dan vijf jaar in Nederland woont waarvan het uurloon en het aantal vast contracten lager is dan gemiddeld.

	Uurloon	Vast contract		Uurloon	Vast contract
Eritrea	-9	-52	Indonesië	2	4
Eritrea, <5 jaar in Nederland	-10	-69	Indonesië, <5 jaar in Nederland	-6	-45
Eritrea, >5 jaar in Nederland	-9	-49	Indonesië, >5 jaar in Nederland	-2	0
Eritrea, eerste generatie	-9	-52	Indonesië, eerste generatie	-3	-4
Eritrea, tweede generatie	-5	-34	Indonesië, tweede generatie	2	5
Somalië	-7	-31	Marokko	-4	-10
Somalië, <5 jaar in Nederland	-8	-57	Marokko, <5 jaar in Nederland	-8	-44
Somalië, >5 jaar in Nederland	-7	-28	Marokko, >5 jaar in Nederland	-4	3
Somalië, eerste generatie	-7	-29	Marokko, eerste generatie	-4	0
Somalië, tweede generatie	-7	-47	Marokko, tweede generatie	-4	-19

Tabel 17. Verschil ten opzichte van het gemiddelde in uurloon en in het percentage burgers met een vast contract. De verschillen zijn *niet* gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken.

Figuur 65 toont voor deze landen hoe de ontwikkeling door de tijd is ten aanzien van het gemiddelde uurloon en het percentage met een vast contract.

Figuur 65. Gemiddeld uurloon (links) en aandeel met een vast contract (rechts) bij herkomst Eritrea, Indonesië, Marokko en Somalië

Bij de eerste generatie met een achtergrond uit buiten-Europa is het uurloon van een vrouw € 1 lager dan het uurloon van de gemiddelde vrouw; en is het uurloon van de man € 2 lager dan de gemiddelde man. De vrouwen hebben ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking met hetzelfde geslacht ook 10%-punt minder vaak een vast contract, terwijl mannen 13%-punt minder vaak een vast contract hebben. Deze verschillen zie je ook terug bij de tweede generatie met een achtergrond uit Europa. Dit is te zien in de Tabel 18.

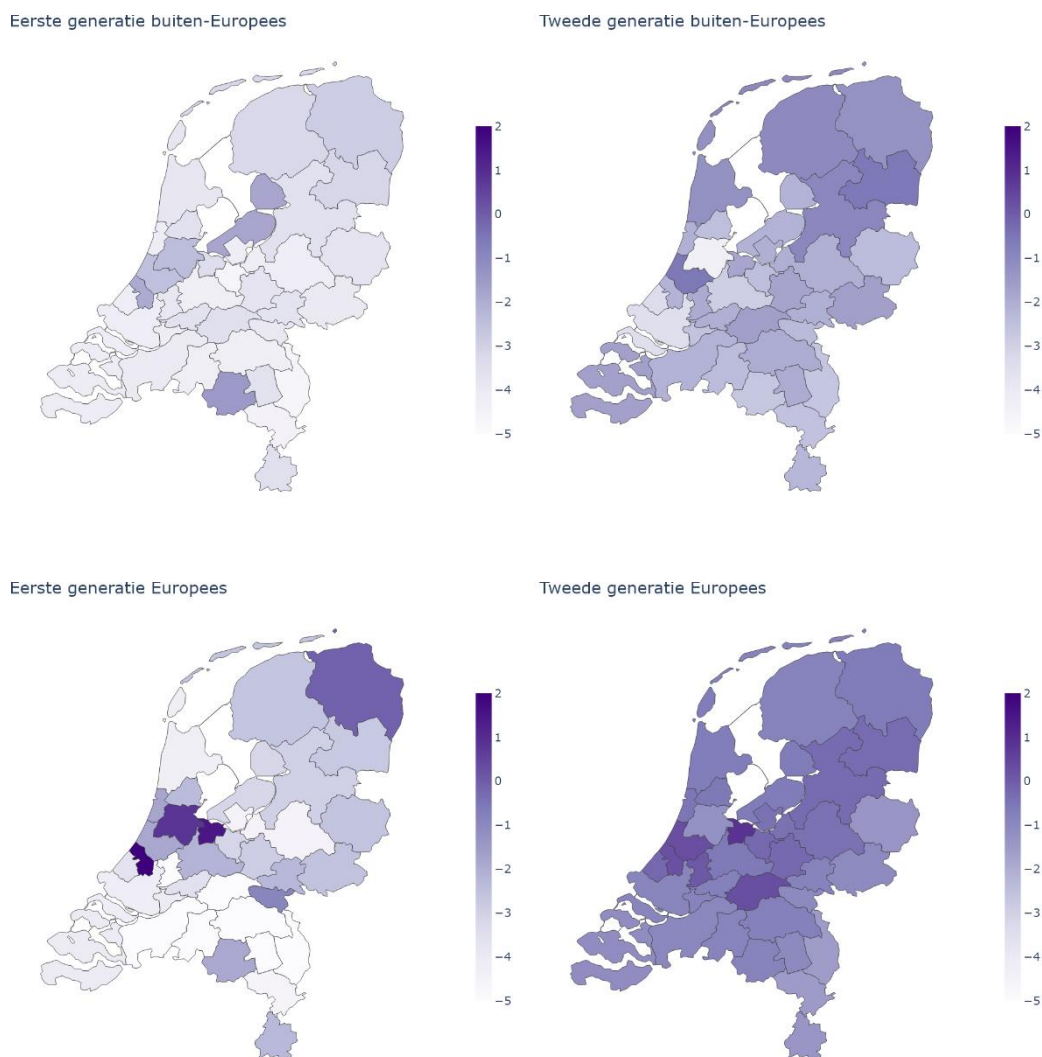
In tabel 16 zagen we dat het verschil in bijstandsuitkeringen tussen de groep 1^e generatie buiten-Europa en het gemiddelde van de bevolking met hetzelfde geslacht groter is voor vrouwen dan voor mannen. Echter, de onderstaande tabel laat zien dat voor deze groep de verschillen in uurloon en vast contract voor vrouwen (vergeleken met het gemiddelde van alle vrouwen) kleiner zijn dan voor mannen (vergeleken met het gemiddelde van alle mannen). Oftewel, vrouwen met een 1^e generatie buiten-Europese migratieachtergrond hebben in vergelijking met mannen uit deze groep minder vaak een baan dan het gemiddelde van de bevolking met hetzelfde geslacht, maar als zij een baan hebben is deze 'beter' dan die van mannen in vergelijking met het gemiddelde van de bevolking met hetzelfde geslacht.

	Vast contract			Vast contract	
	Uurloon			Uurloon	
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen.	-2	-12	Europa 1 ^{ste} gen.	-2	-21
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-1	-10	Europa 1 ^{ste} gen., vrouw	-2	-21
Buiten-Europa 1 ^{ste} gen., man	-2	-13	Europa 1 ^{ste} gen., man	-2	-20
Buiten-Europa 2 ^{de} gen.	-1	-10	Europa 2 ^{de} gen.	0	-2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., vrouw	-1	-9	Europa 2 ^{de} gen., vrouw	0	-2
Buiten-Europa 2 ^{de} gen., man	-2	-12	Europa 2 ^{de} gen., man	0	-3
Somalië	-7	-31	Marokko	-4	-10
Somalië, vrouw	-5	-27	Marokko, vrouw	-2	-8
Somalië, man	-9	-34	Marokko, man	-5	-11

Tabel 18 Uitgesplitst naar geslacht een selectie van samenvattende scores ten opzichte van het gemiddelde van de bevolking (score 0) op de indicatoren 'uurloon' en 'vast contract'. Bij, bijvoorbeeld, 'Europa 1ste gen., vrouw', zijn de indicatoren van deze subgroep vergeleken met de gemiddelde vrouwelijke burger. Zie toelichting op de scores in Bijlage B.

5.3.4 Burgers met een buiten-Europese migratieachtergrond hebben in alle arbeidsmarktregio's een lager loon dan gemiddeld

Als we per arbeidsmarktregio vergelijken, dan zien we dat burgers met een eerste generatie buiten-Europese migratieachtergrond altijd een lager gemiddeld uurloon hebben dan de burgers zonder migratieachtergrond. Zie figuur 66. Daarnaast zien we bij de uurlonen van de burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond sterk regionaal variëren.

Figuur 66. Verschillen in uurloon t.o.v. de burgers zonder migratieachtergrond in 2022 (niet gecorrigeerd voor inflatie) naar arbeidsmarktregio

5.3.5 *Burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond hebben regionaal de laagste én de hoogste uurlonen*

Dat burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond in sommige regio's het laagste uurloon hebben en in andere het hoogste, is waarschijnlijk te verklaren aan de hand van de sectoren waarin zij werken. Dit verschilt per regio. In Noord-Limburg, Rivierenland, Helmond-De Peel wonen de burgers met gemiddeld het laagste loon. Van de zes herkomstgroepen hebben burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond hier altijd het laagste loon.³² In de regio Gooi en Vechtstreek, Zuid-Holland Centraal, Groot-Amsterdam wonen de burgers met gemiddeld het hoogste uurloon. Van de zes herkomstgroepen hebben burgers met een eerste generatie Europese migratieachtergrond hier altijd het hoogste loon.

³² In deze monitor onderscheiden we zes herkomstgroepen: (1, 2) burgers met een eerste/tweede Europese migratieachtergrond, (3, 4) burgers met een eerste/tweede buiten-Europese migratieachtergrond, (5) burgers zonder migratieachtergrond en (6) de gehele bevolking.

Arbeidsmarktregio	Herkomst	Gemiddeld uurloon 2022
Noord-Limburg	Eerste generatie Europees	€ 14,58
	Gemiddelde van de bevolking	€ 19,50
Rivierenland	Eerste generatie Europees	€ 15,30
	Gemiddelde van de bevolking	€ 20,93
Helmond-De Peel	Eerste generatie Europees	€ 16,10
	Gemiddelde van de bevolking	€ 20,39
Gooi en Vechtstreek	Eerste generatie Europees	€ 28,56
	Gemiddelde van de bevolking	€ 26,75
Zuid-Holland Centraal	Eerste generatie Europees	€ 27,67
	Gemiddelde van de bevolking	€ 24,91
Groot-Amsterdam	Eerste generatie Europees	€ 26,47
	Gemiddelde van de bevolking	€ 24,69

Tabel 19. Gemiddeld uurloon in de arbeidsmarktregio's met gemiddeld het laagste en het hoogste uurloon

6 Statushouders

In maart 2023 heeft het kabinet een plan gepubliceerd om specifiek de groep statushouders sneller aan het werk te krijgen.³³ Om die reden schenkt de Monitor gelijkwaardige kansen in 2023 ook aandacht aan de statushouders. Een statushouder is een persoon die, voor bepaalde of onbepaalde tijd, een verblijfsvergunning asiel heeft gekregen van de Immigratie- en Naturalisatiedienst. Het CBS publiceert sinds 2017 jaarlijks een studie over statushouders in opdracht van de ministeries van Justitie en Veiligheid en Sociale zaken en Werkgelegenheid. De CBS-studie volgt jaarcohorten (2014 tot en met de eerste helft van 2022) van statushouders die in een gegeven jaar een verblijfsvergunning hebben ontvangen. Het CBS bespreekt thema's zoals de arbeidsmarkt, inburgering, onderwijs, sociale zekerheid, zorggebruik, inkomen, criminaliteit en de inburgering van asielstatushouders. De thema's van de Monitor gelijkwaardige kansen komen hier dus ook in terug. Wij maken daarom gebruik van resultaten uit het onderzoek van het CBS voor deze monitor om zo ook de statushouders in deze monitor te betrekken.

De CBS-studie van 2023 richt zich op de cohorten 2014 tot en met de eerste helft van 2022. Met betrekking tot de **populatie** blijkt dat de meeste verblijfsvergunningen structureel aan Syriërs worden toegekend. Op het gebied van **onderwijs** komt naar voren dat statushouders die langer in Nederland verblijven vaker deelnemen aan het onderwijs en een hogere opleiding volgen. Voor het onderwerp **werk** geldt dat statushouders voornamelijk, op basis van een tijdelijk contract, deeltijd werken in de horeca, handel en uitzendbranches. Dit maakte hen extra kwetsbaar tijdens de coronacrisis. Mede omdat de deeltijdbanen doorgaans onvoldoende inkomen opleveren, is een uitkering de belangrijkste **inkomstenbron** voor statushouders. Het aandeel met een **uitkering** daalt echter sterk naarmate men langer statushouder is. De verschillen in **inkomen** tussen nationaliteiten zijn beperkt.

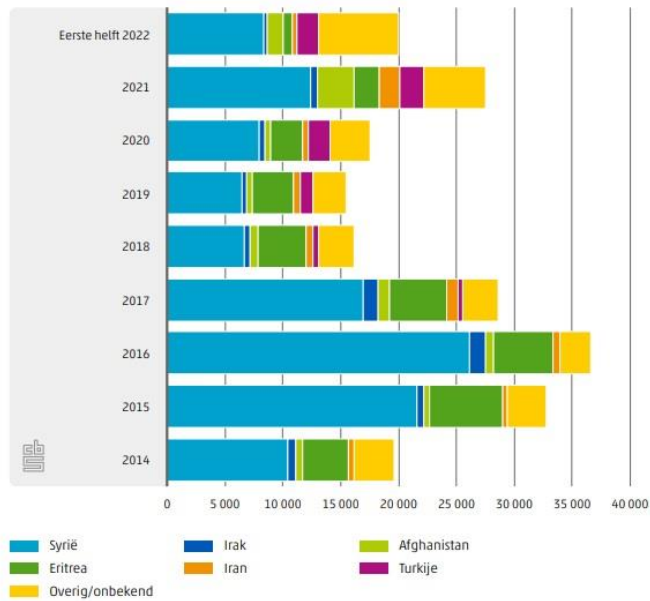
Deze bevindingen van het CBS behandelen we nu in meer detail.

Statushouders krijgen eerst een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd (5 jaar). Deze vergunning wordt na 5 jaar meestal omgezet in een vergunning voor onbepaalde tijd. Vanaf dat moment valt de persoon dus onder de groep burgers met een eerste generatie migratieachtergrond.

6.1 Zeker de helft van de asielvergunningen zijn sinds 2014 verleend aan burgers uit Syrië

Allereerst bespreken we de **populatie**. Het aantal verleende vergunningen van statushouders varieert sterk door de jaren heen. Na een flinke daling van 29 duizend vergunningen in 2017 naar 16 duizend in 2018, is het aantal vergunningen sinds 2021 weer aan het aantrekken naar zo'n 28 duizend. Deze schommelingen worden deels verklaard door de beschikbare capaciteit bij de IND. Zo is er in 2020 een speciale taskforce bij de IND opgericht om achterstallige asielaanvragen weg te werken. Ongeveer de helft van de verleende vergunningen komt structureel uit Syrië. In 2014 bestond de rest van de top vijf uit Eritrea, Somalië, Irak en Afghanistan. In 2021 zijn Turkije en Iran in de plaats van Irak en Somalië gekomen. Zie **figuur 67**. We zagen dit ook terug in hoofdstuk 2: De groep Syriërs bestaat uit veel nieuwkomers en vrijwel alleen uit burgers met een eerste generatie migratieachtergrond.

³³ Zie het Plan van aanpak '[Statushouders sneller aan het werk](#)', gepubliceerd op 9 maart 2023 door de Rijksoverheid.

Figuur 67. Verleende vergunningen naar nationaliteit, 2014 tot en met eerste helft 2022 (CBS, p.44)

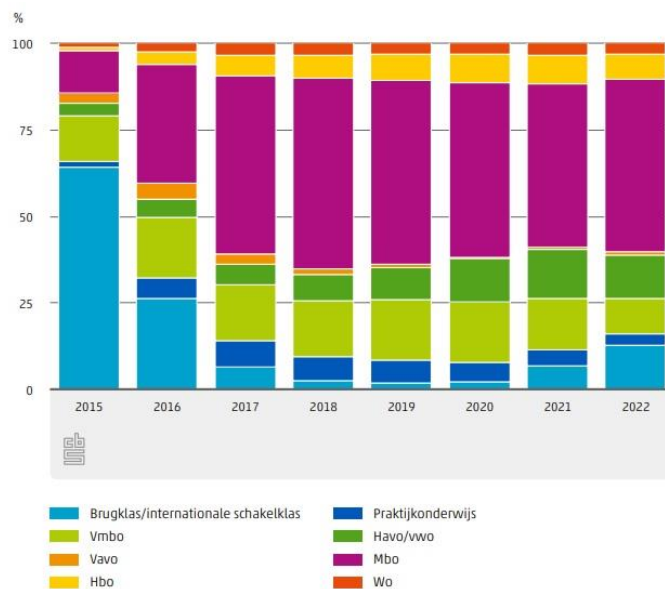
Statushouders gaan gemiddeld genomen steeds iets stedelijker wonen naarmate ze langer in Nederland verblijven. Van het cohort uit 2014 woont 54% na twee maanden in een sterk of zeer sterk stedelijk gebied en 58% na zes jaar. Het gemiddelde van de totale Nederlandse bevolking dat in sterk of zeer sterk stedelijk gebied woont ligt op 56%. Statushouders wonen vooral in huurwoningen. Steeds meer statushouders zijn thuiswonende kinderen, terwijl het aandeel alleenstaanden steeds meer daalt.

6.2 Langere verblijfsduur gaat gepaard met een hoger onderwijsniveau

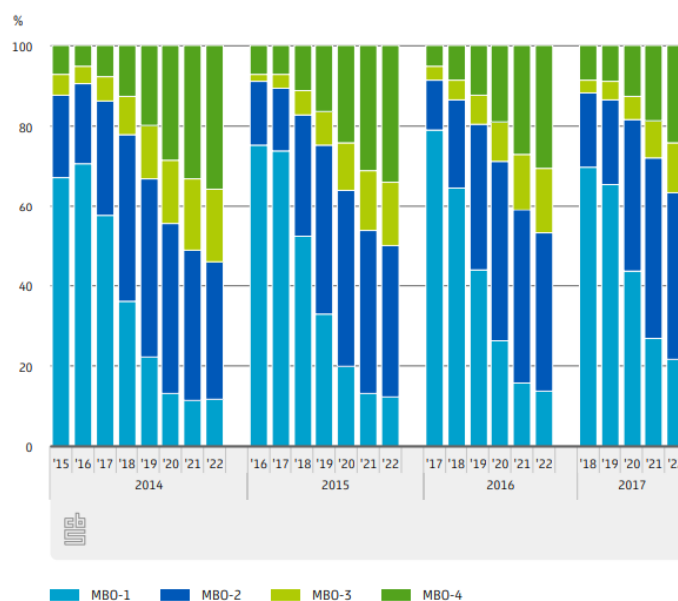
Op het gebied van **onderwijs** is het belangrijkste punt dat steeds meer asielstatushouders deelnemen aan het onderwijs naarmate zij langer in Nederland verblijven. Van alle asielstatushouders die in 2014 hun vergunning kregen (oftewel cohort 2014), volgt 38 procent **onderwijs** in 2022. Van het cohort uit 2015 volgt 44 procent onderwijs in 2022. Dit loopt verder op naar 46 procent (cohort 2016), 54 procent (cohort 2017), 55 procent (cohort 2018), waarna het daalt naar 37 procent (cohort 2019) en 29 procent (cohort 2020) die onderwijs volgen in 2022. Van de alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) volgde 44 procent van het cohort 2014 en 80 procent van het cohort 2020 onderwijs in 2022.

De meeste asielstatushouders die deelnemen aan het voortgezet onderwijs stromen uit naar het mbo. Het CBS verwijst specifiek naar het cohort 2014 en merkt op dat de toename van instroom op het mbo stopt in het vijfde jaar na vergunningverlening. In 2015 volgt 12 procent een mbo-opleiding, in 2018 is dat 55 procent en in 2022 is dat 50 procent. Het CBS benadrukt dat dit gepaard gaat met een stijging van deelname aan het hbo en wo en een stijging van het aandeel burgers in een brugklas of internationale schakelklas. Van het cohort 2014 volgde 82 procent in 2022 een mbo-opleiding, in vergelijking met 72 procent in 2017. Ook volgde 9 procent een hbo- of wo-opleiding, in vergelijking met 2 procent in 2017. Zie figuur 68.

Ook geeft het CBS aan dat asielstatushouders in de loop der jaren na vergunningverlening steeds een hoger mbo-niveau bereiken. Het CBS illustreert dat asielstatushouders beginnen met een mbo-1 opleiding, geleidelijk overgaan naar mbo-2 en dat ook deelname aan mbo-3 en -4 langzaam toeneemt. Zie figuur 69. Ook rapporteert het CBS dat er relatief veel Eritrese asielstatushouders in de leeftijd van 18 tot 23 jaar een mbo-opleiding volgen, namelijk 61 procent van cohort 2017 in het jaar 2021. Daartegenover volgt 15 procent van de Iraanse statushouders een hogere mbo-opleiding in vergelijking met andere statushouders. Naast een hogere onderwijsdeelname, vinden dus ook steeds meer statushouders hun weg naar een hoger niveau.

Figuur 68. Onderwijsniveau vanaf voortgezet onderwijs op 1 oktober 2015 tot en met 1 oktober 2022 van burgers met verblijfsvergunning asiel verkregen in 2014 (CBS, p.56)

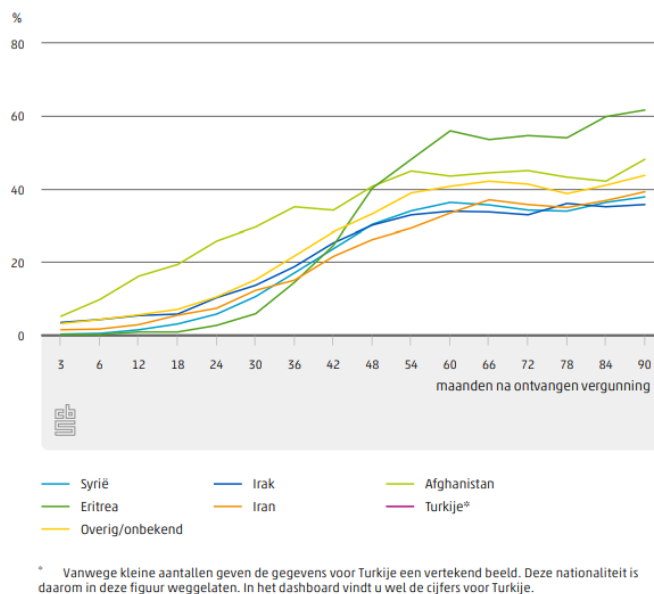

Figuur 69. Mbo-niveau vanaf 1 oktober 2015 tot en met 1 oktober 2022 van burgers met een verblijfsvergunning asiel verkregen in 2104, 2015, 2016 en 2017 (CBS, p.57)

6.3 Voornamelijk deeltijd werk in de horeca, handel en uitzendbranche op basis van een tijdelijk contract

Wat betreft **werk** hebben statushouders over het algemeen vaak een tijdelijk contract en werken zij in deeltijd in kwetsbare sectoren zoals de horeca, handel of uitzendbranche.

Het cohort van 2014 volgt het CBS het langst. 42 procent van alle 18- tot 65-jarige statushouders uit dit cohort heeft vijf jaar na de verlening van de verblijfsvergunning een baan. Afghanen hebben in vergelijking met andere statushouders vaker een baan tot vier jaar na vergunningverlening, terwijl Eritreeërs na vier-en-een-halfjaar juist op dit punt vooruitlopen. Zie figuur 70.

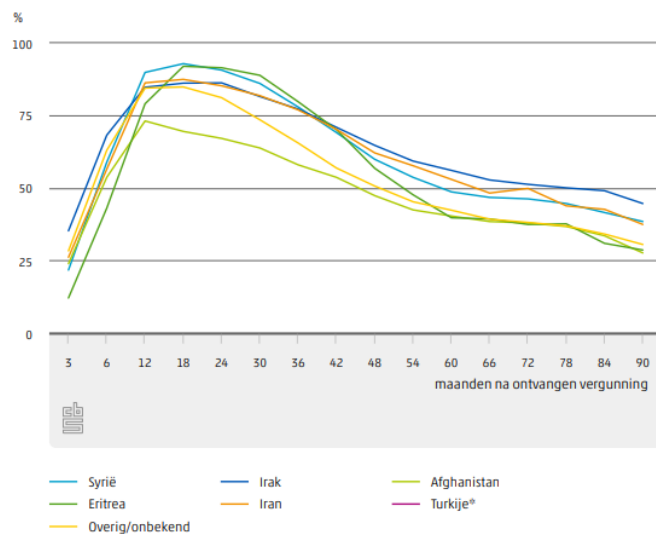

Figuur 70. Aandeel werkenden onder 18- tot 65-jarigen die in 2014 verblijfsvergunning asiel ontvingen, aantal maanden na ontvangen vergunning (CBS, p. 64)

Het CBS vergelijkt deze groep met amv's en merkt op dat amv's vaker in deeltijd werken dan de totale groep statushouders (73 om 69 procent), vaker tijdelijke contracten hebben (87 tegenover 79 procent), vaker in de uitzendbranche (36 tegenover 25 procent) en de horeca (26 tegenover 18 procent) werken, minder vaak in de handel (17 tegenover 21 procent) en minder vaak als zelfstandige (2 tegenover 5 procent) werken. Amv'ers hebben dus een relatief kwetsbare arbeidsmarktpositie. De daling en stagnatie in het aantal werkenden als gevolg van de coronacrisis lijkt voorbij te zijn. Het CBS ziet dat statushouders minder vaak in de horeca werken naarmate zij langer in Nederland zijn en later vaker in de uitzendbranche terechtkomen. Daarnaast rapporteert het CBS dat statushouders in het begin van hun werkzame carrière vaak als oproepkracht werken en dat het aantal banen dat zij in hun carrière bekleeden, het aandeel statushouders dat fulltime werkt en het uurloon geleidelijk toeneemt naarmate zij langer in Nederland zijn. Ook ziet het CBS dat de verschillen in arbeidsdeelname tussen de nationaliteiten kleiner worden naarmate zij langer in Nederland zijn. De uitzondering daarin is de hoge deelname van Eritrese asielstatushouders in de uitzendbranche in vergelijking met andere nationaliteiten.

6.4 Het aandeel uitkeringsgerechtigden daalt sterk naarmate men langer statushouder is

Het CBS meldt dat het aandeel uitkeringsgerechtigden onder statushouders daalt naarmate zij langer statushouder zijn. Asielstatushouders verblijven na het verkrijgen van een asielvergunning in de asielopvang, waar ze wachten op een beschikbare woning. Pas als zij zelfstandig gehuisvest zijn in een gemeente komen zij in aanmerking voor een bijstandsuitkering. Van het cohort 2014 ontving 90 procent van de 18- tot 65-jarigen anderhalf jaar na het verkrijgen van de verblijfsvergunning een bijstandsuitkering. Dit percentage daalt naar 46 procent na zes jaar na het verkrijgen van een verblijfsvergunning. Zeven-en-een-halfjaar na het verkrijgen van de vergunning is iets meer dan een derde van het cohort van 2014 nog afhankelijk van een uitkering, waar ook statushouders met een deeltijdbaan bij kunnen zitten. De daling loopt in de meest recente maanden minder snel doordat asielstatushouders voornamelijk in sectoren werken die hard zijn geraakt door de coronacrisis. De hoogte van de uitkeringsafhankelijkheid ligt bij Irakezen het hoogst en bij Afghanen het laagst. De sterkste daling van uitkeringsafhankelijkheid vindt plaats bij Eritreeërs.

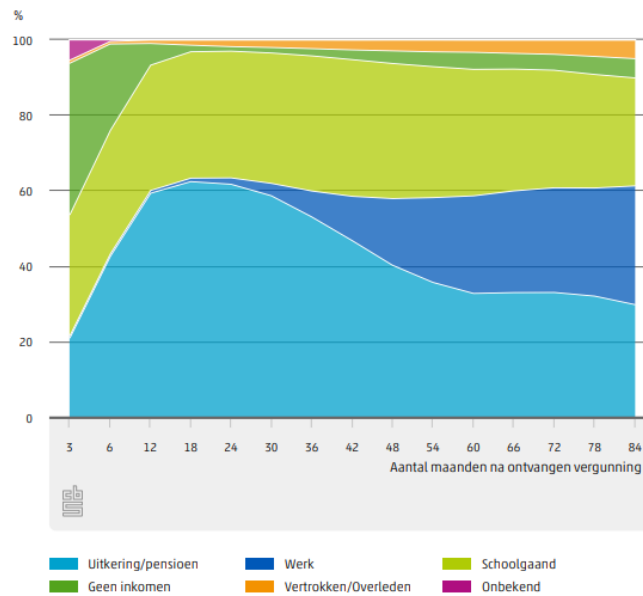
* Vanwege kleine aantallen geven de gegevens voor Turkije een vertekend beeld. Deze nationaliteit is daarom in deze figuur weggelaten. In het dashboard vindt u wel de cijfers voor Turkije.

Figuur 71. Aandeel uitkeringsgerechtigden onder 18- tot 65-jarigen die in 2014 verblijfsvergunning asiel ontvingen, aantal maanden na ontvangen vergunning (CBS, p. 67)

6.5 Belangrijkste inkomstenbron is vaak de uitkering

Het CBS legt uit dat een uitkering de **voornaamste inkomstenbron** kan zijn voor asielstatushouders, aangezien de (deeltijd) banen die zij hebben vaak onvoldoende inkomsten opleveren. Voor de cohorten 2014, 2015 en 2016 ziet het CBS vergelijkbare patronen in het aandeel asielstatushouders met werk als voornaamste inkomstenbron, namelijk oplopend tot 31 procent zeven jaar na het verkrijgen van de verblijfsvergunning. Wat betreft de uitkering of pensioen als voornaamste inkomstenbron merkt het CBS op dat dit voor het cohort 2014 voor 63 procent geldt na anderhalf jaar na vergunningverlening. Dit percentage daalt tot 33 procent rond vijf jaar na vergunningverlening.

Het verschil tussen de groepen uit cohort 2014 zit in het aantal burgers waarvan de voornaamste inkomstenbron werk is zeven jaar na vergunningverlening. Dit is namelijk het hoogst onder Eritreeërs (53 procent) en het laagst onder de Irakezen (23 procent). Dit valt op omdat Eritreeërs het hoogste aandeel hebben waarvan de voornaamste inkomstenbron een uitkering is op twee jaar na vergunningverlening, namelijk 83 procent. Dit daalt naar 27 procent op zeven jaar vergunningverlening. Hiertegenover staat dat ongeveer 30 procent van Afghanen een uitkering of pensioen, en ongeveer een derde werk, als belangrijkste inkomstenbron heeft. Onder Syriërs heeft ongeveer 31 procent een uitkering of pensioen, en 26 procent werk, als belangrijkste inkomstenbron. Daarnaast is na zeven jaar ongeveer 12 procent van de Eritreeërs, 27 procent van de Afghanen en 33 procent van de Syriërs schoolgaand, met recht op studiefinanciering. De uitkering als belangrijkste inkomstenbron is het hoogst onder Iraniërs, met 40 procent, alhoewel dat om kleine aantallen gaat.

Figuur 72. Burgers die een verblijfsvergunning asiel ontvingen in 2014 naar voornaamste bron van inkomsten (CBS, p.68)

6.6 Geen grote inkomensverschillen tussen verschillende nationaliteiten

Het CBS benadrukt dat er geen grote verschillen zijn in het gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen onder de verschillende nationaliteiten van asielstatushouders, wat komt doordat de uitkering vaste bedragen zijn, afhankelijk van de gezinssituatie. Voor het cohort 2014 is het gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen 18,5 duizend euro in 2021, terwijl het 17,9 duizend euro voor cohort 2015 is en 17,2 duizend euro voor cohort 2016. Voor alle cohorten en jaren gaan Iraniërs gemiddeld later aan het werk, maar wel met de hoogste uurlonen.

A. Indicatoren per thema

Hierna volgen per thema en subthema de indicatoren van deze derde meting. Een aantal indicatoren zijn nieuw of aangepast ten opzichte van de tweede meting. Dit geven we ook aan. Daarnaast geven we aan wat het meest recente jaar is.

- a. Onderwijsprestaties
 - i. Middelbare school
 - Niveaus derde leerjaar middelbare School (nieuw) (meest recente jaar: 2022)
 - Aandeel gediplomeerden (meest recente jaar: 2022)
 - Behaald diploma drie jaar na derde leerjaar middelbare school (nieuw) (meest recente jaren: vmo-cohort van 2018, havo-cohort van 2017 en vwo-cohort van 2016 volgen we tot en met 2021)
 - ii. Mbo en hoger onderwijs
 - Voortijdig schoolverlaten (meest recente jaar: 2021)
 - Gestopt met studie zonder diploma (meest recente jaar: 2021)
 - Studiekeuze mbo naar niveau en sectorkamers (nieuw) (meest recente jaar: 2021)
 - Studiekeuze ICT en VP (nieuw) (meest recente jaar: 2021)
 - iii. Hoogst behaalde opleiding
 - Hoogst behaalde opleidingsniveau 25-45-jarigen (nieuw) (meest recente jaar: 2021)
 - Hoogst behaalde opleidingsniveau 30-jarigen (nieuw) (meest recente jaar: 2021)
- b. Kansen op de arbeidsmarkt tijdens en na studie
 - i. Stage (meest recente jaar: 2021)
 - Problemen met vinden van stage (per sectorkamer) (nieuw: uitsplitsing per sectorkamer)
 - Zeven keer of meer moeten solliciteren voor een stage (aangepast)
 - Minimaal aantal sollicitaties voor een stage
 - ii. Baan vinden
 - Percentage baan na halfjaar (nieuw) (meest recente jaar: 2022)
 - Percentage baan na 3 jaar (meest recente jaar: cohort 2020 gevolgd tot in 2023)
 - Percentage vaste baan na 3 jaar (meest recente jaar: cohort 2020 gevolgd tot in 2023)
 - Aansluiting van opleiding en baan (meest recente jaar: 2021)
- c. Arbeidsmarkt
 - i. Arbeidsmarktparticipatie en sociale zekerheid
 - Werkloosheid (meest recente jaar: 2022)
 - Bruto arbeidsparticipatie (meest recente jaar: 2022)
 - Netto arbeidsparticipatie (meest recente jaar: 2022)
 - Van WW naar werk (meest recente jaar: instroom 2020, volgen we altijd 24 maanden)
 - Van WW naar bijstand (meest recente jaar: instroom 2020, volgen we altijd 24 maanden)
 - Van bijstand naar werk (meest recente jaar: 2021, volgen we maximaal 24 maanden)
 - Percentage WW (meest recente jaar: 2022)
 - Percentage bijstand (meest recente jaar: 2022)
 - iii. Diversiteit op de werkvloer
 - Uurloon (meest recente jaar: 2022)
 - Uurloon stijgingen en dalingen (meest recente jaar: 2022)
 - Vast contract (meest recente jaar: 2022)

B. Scores per onderwerp

In de technische bijlage (apart document) beschrijven hoe we tot de scores per onderwerp zijn gekomen met behulp van een statistische techniek genaamd 'principale componenten analyse'. In de bijlage beschrijven we per onderwerp welke indicatoren zijn meegewogen. Ook geven we aan hoe iedere indicator correleert aan de samenvattende score op het onderwerp.

B.1 Indicatoren samenvattende score: middelbare schoolniveau

Tabel 20 geeft een overzicht van de indicatoren die gebruikt zijn om tot een samenvattende score te komen voor het onderwerp middelbare schoolniveau. De samenvattende score is negatief gerelateerd aan vmbo-basis en kader en positief gerelateerd aan havo en vwo-niveau. Herkomstgroepen die vaker dan gemiddeld vmbo-basis en kader doen hebben dus een lage samenvattende score op het onderwerp 'middelbaar schoolniveau', en herkomstgroepen die meer dan gemiddeld havo of vwo doen hebben juist een hogere score.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Scholieren met onderwijsrichting vmbo-basis en -kader in derde leerjaar middelbare school (%)	-0,94
Scholieren met onderwijsrichting havo in derde leerjaar middelbare school (%)	0,87
Scholieren met onderwijsrichting havo/vwo in derde leerjaar middelbare school (%)	0,98
Scholieren met onderwijsrichting vwo in derde leerjaar middelbare school (%)	0,92
Gediplomeerden met onderwijsrichting vmbo-basis en -kader (%)	-0,92
Gediplomeerden met onderwijsrichting havo (%)	0,83
Gediplomeerden met onderwijsrichting vwo (%)	0,86

Tabel 20. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **middelbare schoolniveau**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

De opleiding vmbo-theoretisch is niet meegenomen in het maken van de samenvattende score. De verschillen van verschillende herkomstgroepen ten opzichte van het gemiddelde zijn zeer klein bij de opleiding vmbo-theoretisch, zowel bij het derde leerjaar als bij het behaalde diploma. Daarnaast houdt het aandeel vmbo-theoretisch ten opzichte van het gemiddelde nauwelijks verband met het aandeel dat een andere opleiding volgt.

B.2 Indicatoren samenvattende score: stoppen met onderwijs

De samenvattende score voor het thema 'stoppen met onderwijs' zijn gebaseerd op de indicatoren tabel 21. Herkomstgroepen die laag scores stoppen doorgaans vaker met onderwijs zonder een startkwalificatie/diploma behaald te hebben.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Gestopt met bachelorstudie zonder diploma (%)	-0,62
Gestopt met masterstudie zonder diploma (%)	-0,37
Gestopt met studie mbo-1 zonder diploma (%)	-0,40
Gestopt met studie mbo-2 zonder diploma (%)	-0,81
Gestopt met studie mbo-3 zonder diploma (%)	-0,78
Gestopt met studie mbo-4 zonder diploma (%)	-0,80
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie mbo-1 (%)	-0,34
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie mbo-2 (%)	-0,82
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie mbo-3 (%)	-0,68
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie mbo-3 en 4 (%)	-0,86
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie mbo-4 (%)	-0,74

Tabel 21. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **stoppen met onderwijs**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

B.3 Indicatoren samenvattende score: mbo-niveau

Voor het niveau van de mbo-opleiding is een samenvattende score gemaakt die gebaseerd is op de indicatoren in tabel 22.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Studiekeuze op het mbo-1 (%)	-0,95
Studiekeuze op het mbo-2 (%)	-0,93
Studiekeuze op het mbo-3 (%)	0,69
Studiekeuze op het mbo-4 (%)	0,91

Tabel 22. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **mbo-niveau**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

De samenvattende score over de hoogst behaalde opleiding is gebaseerd op de indicatoren. De score relateert positief aan een hoog opleidingsniveau en negatief aan een laag opleidingsniveau. Dus hoe lager het opleidingsniveau van een herkomstgroep, hoe lager de score uitvalt.

B.4 Indicatoren samenvattende score: hoogst behaalde opleiding

Bij de samenvattende score voor de hoogste behaalde opleiding hebben we alleen de tweede generatie burgers van herkomstgroepen meegenomen en niet de eerste generatie. De reden hiervoor is uitgelegd in de tekst. Een hoge samenvattende score op dit onderwerp komt overeen met een hoog opleidingsniveau en niet een laag of middelbaar onderwijsniveau.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Burgers van 25-45 jaar met laag opleidingsniveau als hoogst behaalde opleidingsniveau (%)	-0,89
Burgers van 25-45 jaar met middelbaar opleidingsniveau als hoogst behaalde opleidingsniveau (%)	-0,85
Burgers van 25-45 jaar met hoog opleidingsniveau als hoogst behaalde opleidingsniveau (%)	0,98
Burgers van 30 jaar met laag opleidingsniveau als hoogst behaalde opleidingsniveau (%)	-0,80
Burgers van 30 jaar met middelbaar opleidingsniveau als hoogst behaalde opleidingsniveau (%)	-0,81
Burgers van 30 jaar met hoog opleidingsniveau als hoogst behaalde opleidingsniveau (%)	0,98

Tabel 23. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **hoogst behaalde opleiding**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

B.5 Indicatoren samenvattende score: stage vinden

De samenvattende score bij het vinden van een stage is hoger naarmate de groep gemiddeld. Een groep die gemiddeld hoog scoort op de samenvattende score kent dus betrekkelijk weinig problemen bij het vinden van een stage.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Gemiddelde minimale aantal sollicitaties voor een stageplaats	-0,97
Problemen met stage vinden	-0,71
Zeven keer of vaker gesolliciteerd voor stage	-0,92

Tabel 24. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **stage vinden**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

B.6 Indicatoren samenvattende score: baan vinden na mbo

Om tot een samenvattende score te komen over het vinden van een baan na mbo hebben we de onderstaande indicatoren meegenomen. Hoe hoger de score, hoe groter de kans dat een groep een baan heeft weten te vinden na het mbo-diploma.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Burgers met een baan 6 maanden na mbo-diploma (%)	0,91
Burgers met een baan 3 jaar na mbo-diploma (%)	0,88
Burgers met vast contract 3 jaar na mbo-diploma (%)	0,87

Tabel 25. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **baan vinden na mbo**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

B.7 Indicatoren samenvattende score: baan vinden na bachelor of master

De samenvattende score voor 'baan vinden na bachelor of master' is hoger naarmate burgers vaker een baan vinden na bachelor of master.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Burgers met een baan 6 maanden na bachelordiploma (%)	0,87
Burgers met een baan 6 maanden na masterdiploma (%)	0,75
Burgers met een baan 3 jaar na bachelordiploma (%)	0,74
Burgers met een baan 3 jaar na masterdiploma (%)	0,74
Burgers met vast contract 3 jaar na bachelordiploma (%)	0,66
Burgers met vast contract 3 jaar na masterdiploma (%)	0,65

Tabel 26. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **baan vinden na bachelor of master**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

B.8 Indicatoren samenvattende score: participatie en sociale zekerheid

Voor het onderwerp baan zekerheid hebben we de onderstaande indicatoren samengebracht in één samenvattende score, zoals te zien is in de onderstaande tabel 27. De score is hoger als de participatiegraad hoog is, het percentage uitkeringen laag en het uurloon en het percentage vaste contracten hoog.

Samenvattende score gemaakt uit de volgende indicatoren	Correlatie met samenvattende score
Werkloosheid (%)	-0,79
Bruto participatiegraad (%)	0,88
Netto participatiegraad (%)	0,93
Burgers met een bijstandsuitkering (%)	-0,82
Burgers met een WW-uitkering (%)	-0,58
Gemiddeld uurloon	0,79
Burgers met een vast contract (%)	0,58

Tabel 27. Correlaties ('loadings') tussen de samenvattende score en de indicatoren voor het onderwerp **participatie en sociale zekerheid**. De indicatoren bevatten de gecorrigeerde en ongecorrigeerde verschillen ten aanzien van het gemiddelde met de meetpunten 2008, 2013 en het meest recente jaar.

C. Referenties

Verwey-Jonker Instituut / Andriessen, I., van Rooijen, M., Day, M., van den Berg, A., Mienis, E., & Verweij, N. (2021). Ongelijke kansen op de stagemarkt. Onderzoek naar objectief vastgestelde en ervaren stagediscriminatie in het mbo in Utrecht.

CPB / Bolhaar, J., Kuijpers, S., & Nibbelink, A. (2019). Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo.

CBS. (2022). Integratie en Samenleven 2023.

CBS. (2023). Asiel en Integratie 2023. Cohortonderzoek asielzoeker en statushouders.

SCP / Dagevos, Jaco & Voogd-Hamelink, Marian & Damen, Roxy. (2022). Gevestigd, maar niet thuis: eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (sim2020).

Den Haag, Wetenschappelijke Raad Voor Het Regeringsbeleid. (2020). Samenleven in verscheidenheid. Beleid voor de migratiesamenleving.

De Winter-Koçak, S. Klooster, E. Reches, L. Badou, M. Hoogopgeleiden met een migratieachtergrond over een gestapelde onderwijsroute en het belang van steun. Kennisplatform Integratie en Samenleving.

Hermansen, A. S., Penner, A., Elvira, M., Godechot, O., Hällsten, M., Henriksen, L. F., ... & Vickstrom, E. (2023). *Immigrant-native pay gap driven by lack of access to high-paying jobs* (Doctoral dissertation, Department of Sociology, University of California, Berkeley).

SCP / Jongen, E., Muns, S., Thijs, C., Boer, H. W. D., Dagevos, J., Dillingh, R., ... & Zulkarnain, A. (2020). Kansrijk integratiebeleid op de arbeidsmarkt.

WODC / Maliepaard, M., Negash, S., Dagevos, J., Kuijpers, T., Uiters, E., Dijke, R. V., & Nooitgedagt, W. (2023). Navigeren in een nieuwe samenleving.

Muns, S., & Huijnk, W. (2021). Baanvindkansen van bijstandsgerechtigden naar migratieachtergrond nader verklaard. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 37(3).

Risbo (2023). Ontwikkeling in integratie. De maatschappelijke positie van zeven groepen met een migratieachtergrond in kaart gebracht.

Rooijen, M., & De Winter-Koçak, S. (2018). Gelijke kansen op gelijke stages. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Thijssen, L. D. J. (2020). Racial and ethnic discrimination in western labor markets: Empirical evidence from field experiments (Doctoral dissertation, Universiteit Utrecht).

Van Huizen, T. (2018). The evolution of achievement gaps from early childhood to adolescence in the Netherlands. *Roots and development of achievement gaps. A longitudinal assessment in selected European countries*, 50-87.

SCP / Vrooman, Cok & Boelhouwer, Jeroen & Iedema, Jurjen & van der Torre, Ab. (2023). Eigentijdse ongelijkheid: de postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal.

SEO / Zwetsloot, J., Bisschop, P., & ter Weel, B. (2019). Mbo-afgestudeerden met een migratieachtergrond vinden moeilijker werk.

Zumbuehl, M., Chehber, N., & Dillingh, R. (2022). Can skills differences explain the gap in track recommendation by socio-economic status? (No. 439). CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.